

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Natura 2000-basisanalyse 2022-2027

Revideret udgave

**Havet og kysten mellem Præstø Fjord og
Grønsund**

Natura 2000-område nr. 168

Habitatområde H147

Fuglebeskyttelsesområde F84 og F89

November 2021

Udgiver: Miljøstyrelsen

Redaktion:
Miljøstyrelsen Storstrøm

Forsidefoto:
Heden på Præstø Fed
Fotograf: Miljøstyrelsen.

ISBN: 978-87-7038-905-1
Baggrundskort: © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering

Indhold

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2022-2027)	4
1.1 Basisanalysens indhold	4
1.2 Natura 2000-planprocessen	5
1.3 Udpegningsgrundlag	5
1.4 Naturlandskssystem	6
1.5 Datagrundlaget	7
1.5.1 Særligt om arter	8
1.6 Foreløbig vurdering af områdets trusler	9
2. Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund	10
2.1 Områdebeskrivelse	11
2.2 Udpegningsgrundlag for Natura 2000-området	12
2.3 Opsummering	13
3. Områdets naturtyper	15
3.1 Områdets terrestriske natur	16
3.1.1 Lysåbne terrestriske naturtyper	21
3.1.2 Skovnaturtyper	51
3.2 Områdets sø-natur	60
3.2.1 Søer under 5 ha	60
3.2.2 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)	62
3.2.3 Søer over 5 ha	63
3.3 Områdets marine natur	63
3.3.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)	64
4. Områdets habitatarter	69
4.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod marine pattedyr)	79
5. Områdets fuglearter	81
5.1 Ynglefugle	81
5.2 Trækfugle	100
5.3 Foreløbig vurdering af trusler mod fugle	108
6. Indsatser i området	109
6.1 Indsatser på marine arealer	110
6.2 Indsatser i vandplaner	111
7. Litteratur	112
7.1 Anvendte EU-direktiver, love og bekendtgørelser	112
7.2 Anvendt faglitteratur	112
8. Bilag 1	115
9. Bilag 2	117

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2022-2027)

EU's Natura 2000-direktiver (fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter af europæisk betydning.

Danmark har valgt at gøre dette ved en systematisk og tilbagevendende Natura 2000-planlægning, der på grundlag af direktivforpligtelsen og den nationale naturovervågning for 6-årige planperioder (dog 12-årige for skovbevoksede fredsskovpligtige arealer) prioriterer den krævede indsats. Planperioden 2022-27 dækker også de fredsskovpligtige arealer. På det akvatiske område bygger indsatsen i vid udstrækning på den, der fremgår af vandområdeplanerne, som har til formål at forbedre vandmiljøet i retning af god økologisk tilstand. Dette vil samtidig tilvejebringe forbedringer i vandkvaliteten og fysiske forhold i vandløb (fx fjernelse af spærringer), som er nødvendig for at opnå god naturtilstand for de vandområder, der også er udpeget som Natura 2000-områder.

Natura 2000-planlægningen sker efter reglerne i miljømålsloven og skovloven med tilhørende bekendtgørelser. En Natura 2000-plan består af mål for naturtilstanden i Natura 2000-området og et indsatsprogram. Indsatsprogrammet for det enkelte Natura 2000-område udarbejdes på baggrund af en basisanalyse og foreliggende overvågningsdata.

Basisanalysen, som præsenterer datagrundlaget, skal indeholde følgende elementer:

- Kortlægning af habitatnaturtyper og levesteder for arter, som områderne er udpeget for.
- Vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler.
- Et resumé, som på kortbilag angiver beliggenheden af de kortlagte arealer og tilstanden.

Der er udpeget 269 habitatområder og 124 fuglebeskyttelsesområder i Danmark.

Fuglebeskyttelses- og habitatområder kan være sammenfaldende eller ligge i umiddelbar tilknytning til hinanden, hvorfor der i alt er 257 Natura 2000-områder i Danmark.

1.1 Basisanalysens indhold

Basisanalysen er grundlaget for målfastsættelse og indsatsprogram i Natura 2000-planen for de enkelte, udpegede Natura 2000-områder. Basisanalysen fokuserer på Natura 2000-forpligtelser og dermed på de arter og naturtyper, som området er udpeget for at beskytte.

Basisanalysen er udarbejdet på grundlag af de nationalt indsamlede og kvalitetssikrede data, der indhentes gennem det nationale overvågningsprogram for vand og natur - NOVANA. Data er offentligt tilgængelige på Danmarks Miljøportal. Miljøstyrelsen har i årene 2016-19 gennemført en fornyet kortlægning af de enkelte habitatnaturtyper og visse arters levesteder, og data herfra udgør sammen med andre data fra NOVANA-overvågningen omdrejningspunktet for basisanalysen.

For de marine naturtypers vedkommende, foretages der som udgangspunkt én kortlægning af udbredelsen af naturtypen. Områderne overvåges dog løbende i NOVANA-programmet.

Natura 2000-planlægningen 2022-27 vedrører både de arealer, der er omfattet af miljømålsloven og de arealer, der er omfattet af skovloven.

Basisanalysen, som er udarbejdet inden afslutning af anden planperiode for Natura 2000-planen

(2016-2021), vil for hvert område indeholde en status for indsatser i første planperiode (2010-2015) og den del af anden planperiode (2016-2021), der er gået. Status bygger primært på tilgængelig viden om tilsagn om tilskud efter landdistriktsstøtteordningerne og godkendte EU-projekter (LIFE).

1.2 Natura 2000-planprocessen

Planprocessen for de statslige Natura 2000-planer er fastsat i miljømålsloven og i bekendtgørelse om Natura 2000-skovplanlægning.

Natura 2000-planen udarbejdes efter forudgående drøftelse med de berørte statslige, kommunale og regionale myndigheder og med inddragelse af nationalparkbestyrelser, foreninger, organisationer og lodsejere, som har en væsentlig interesse i planen. De tværgående, overordnede drøftelser foregår på nationalt niveau. På regionalt niveau præsenterer Miljøstyrelsen de relevante basisanalyser, og et muligt planindhold drøftes. Basisanalyserne offentliggøres senest samtidig med, at drøftelser med de berørte interessenter indledes.

Forslag til Natura 2000-planer for 2022-2027 skal offentliggøres senest 1 år efter offentliggørelsen af basisanalyserne. Planforslagene sendes herefter i mindst 12 ugers offentlig høring, hvorefter de endelige planer udgives. Der gælder særlige høringsregler, hvis det offentliggjorte planforslag ændres væsentligt.

1.3 Udpegningsgrundlag

For hvert Natura 2000-område findes et udpegningsgrundlag, der ud fra de af EU fastsatte regler rummer væsentlige forekomster af arter og naturtyper, der er omfattet af naturdirektiverne. For disse dyr, fugle, planter og naturtyper er der inden for de udpegede Natura 2000-områder en særlig forpligtelse. Det er de arter og naturtyper, der er på områdernes udpegningsgrundlag, som behandles i denne basisanalyse. Indsatsen for Natura 2000-områdets udpegede naturtyper og arter vil dog i mange tilfælde betyde, at forholdene også forbedres for en lang række både almindelige, sjældne og rødlistede arter, der findes inden for området, men som ikke er grundlag for områdets udpegningsgrundlag som Natura 2000-område.

Naturen er dynamisk, og nogle arter og naturtyper indvandrer til nye områder, mens andre af naturlige grunde forsvinder fra områder, hvor de tidligere var kendt. Endvidere forbedres vidensgrundlaget om arternes og naturtypernes forekomst inden for områderne yderligere i forbindelse med systematisk kortlægning, overvågning og andre undersøgelser. Derfor opdateres udpegningsgrundlaget for de enkelte Natura 2000-områder med mellemrum. Dette vil typisk ske hvert 6. år forud for udarbejdelse af nye statslige Natura 2000-basisanalyser og Natura 2000-planer. Miljøstyrelsen har i 2019 haft opdateret udpegningsgrundlag for såvel fuglebeskyttelsesområderne som habitatområderne i offentlig høring.

Basisanalyserne er udarbejdet på baggrund af det opdaterede udpegningsgrundlag.

Udpegningsgrundlaget er opdateret i perioden 2018-2021. Opdateringen er sket på baggrund af dokumenteret og kvalitetssikret data indsamlet i det nationale overvågningsprogram NOVANA. Det opdaterede udpegningsgrundlag består af de arter, fugle og naturtyper, der findes i væsentlig forekomst i området. I forbindelse med opdateringen er en række arter, fugle og naturtyper hhv. tilføjet og udtaget fra udpegningsgrundlaget. I forhold til ændringer i udpegningsgrundlaget skal de ny tilføjede arter, fugle og naturtyper beskyttes. De arter, fugle og naturtyper, der udtages, skal også beskyttes, indtil EU-Kommissionen har accepteret det opdaterede udpegningsgrundlag. Det vil sige, at det nuværende udpegningsgrundlag både indeholder de naturtyper, arter og fugle, der forventes udtaget fra udpegningsgrundlaget og dem, der er tilføjet.

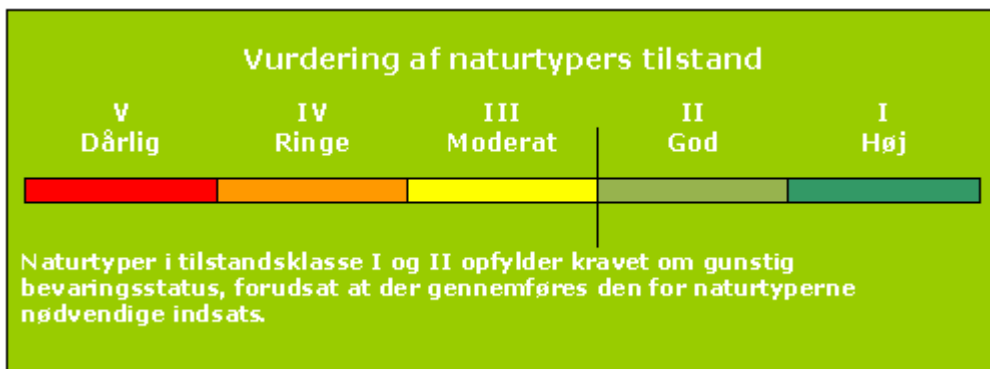
1.4 Naturtilstandssystem

Overvågningen og kortlægningen af naturtyperne og levesteder for arter viser, at mange af disse i forskelligt omfang bliver påvirket af en række faktorer, som kan have betydning for naturtypernes og levestedernes tilstand og indhold af dyre- og plantearter.

Der er ikke udviklet et tilstandsvurderingssystem for de marine naturtyper.

Vurdering af de fleste naturtypers naturtilstand bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser, hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Tilstandssystemet er nærmere beskrevet i DCE Aarhus Universitets faglige rapport "Vurdering af naturtilstand", der indgår i Bekendtgørelse om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m, og et strukturindeks, der i de lysåbne naturtyper er baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. Artsindeks for søer er beregnet ud fra alle fundne arter i både rørsump og sø.

Struktur- og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at artspotentialet endnu ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med højt artspotentiale (eller potentiale for høj naturtilstand, men med stort behov for pleje eller anden indsats).

Tilstandsklasser for naturtyper

Kortlægningen af de lysåbne naturtyper og levestederne i habitatområderne gentages med 6 års mellemrum. Skovnaturtyper med fredskovspligt kortlægges med 12 års mellemrum. Kortlægningen af de små søer er foregået løbende siden 2007. Der er således gennemført tre kortlægninger af de fleste terrestriske, lysåbne naturtyper og to kortlægninger af skovnaturtyperne.

Natura 2000-områdernes lysåbne, terrestriske naturtyper blev første gang systematisk kortlagt i 2004-06. Her blev 23 lysåbne naturtyper kortlagt. De 10 skovnaturtyper blev kortlagt første gang i 2005-12. I 2010-12 blev de 23 lysåbne naturtyper genkortlagt. Yderligere 10 lysåbne terrestriske naturtyper blev inddraget i kortlægningen. De 10 skovnaturtyper og alle 34 lysåbne naturtyper er genkortlagt i perioden 2016-19. I 2018 blev Natura 2000-områdernes områdegrenser justeret, og der blev udpeget en række nye områder. I 2019 blev der gennemført en første kortlægning af de nye arealer.

Den nye kortlægning af de lysåbne naturtyper og skovnaturtyperne er mere detaljeret og giver dermed et mere finmasket billede af områdets habitatnatur. En sammenligning af resultaterne fra kortlægningerne kan derfor vise udsving, både i antallet af naturtyper, deres arealer og deres

tilstand, som er et resultat af denne større detaljeringsgrad samt mindre metodemæssige ændringer i kortlægningen. For hvert Natura 2000-område er udsving i kortlagt naturareal og beregnet naturtilstand vist og kommenteret. Det er vigtigt at være opmærksom på, at kortlægningen er et øjebliksbillede, og kan være påvirket af fx årstidsvariation som den meget tørre sommer i 2018, og at ændringer i fx hydrologiske forhold eller tilgroning kan have betydning for hvilke arter, der registreres i området. Naturen er langsom og stabile forbedringer af tilstanden kan tage lang tid, fx er plejekrævende naturtyper afhængig af vedvarende pleje.

Lige som for de lysåbne habitatnaturtyper og de mindre søer er der udviklet systemer for at kunne beregne tilstanden af levesteder for en række arter. Det drejer sig om arterne klokkefrø, stor vandsalamander og eremit samt 16 arter af ynglefugle.

Systemet inddeler arternes levested i 5 tilstandsklasser, som beskrevet under naturtypernes tilstandssystem. Beregningen af tilstanden er baseret på en række nøgelfaktorer, der er specielt vigtige for, at levestederne kan fungere optimalt for de pågældende arter. Se de tekniske anvisninger til kortlægning af levesteder for klokkefrø, stor vandsalamander, eremit og ynglefugle.

For arter og naturtyper uden et bekendtgørelsesfastsat naturtilstandssystem vil udviklingen i naturtilstanden blive beskrevet på grundlag af betydende naturparametre. Det kan fx være parametre som bestandstal, udbredelse og forekomst af sårbare arter, store træer, eutrofiering eller tilsvarende, hvor der er indsamlet ensartede landsdækkende data. Miljøstyrelsen vurderer på den baggrund, om der er tale om fremgang, tilbagegang eller stabil tilstand. En stabil tilstand eller fremgang anses for at være i overensstemmelse med direktivforpligtigelsen om at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter af europæisk betydning.

1.5 Datagrundlaget

I hver enkelt basisanalyse præsenteres aktuelle overvågningsdata for naturtyper og arter, der er medtaget på det pågældende Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag. Naturtyper, arter og/eller fugle, der forventes udtaget fra udpegningsgrundlaget, er ikke behandlet i basisanalysen.

Data, der anvendes og præsenteres i basisanalyserne, er ensartede, kvalitetssikrede og landsdækkende data, der er offentligt tilgængelige. Det vil i helt overvejende grad dreje sig om data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af det statslige overvågningsprogram - NOVANA. Den konkrete, praktiske gennemførelse af overvågningen og efterfølgende databehandling for de enkelte arter og naturtyper er beskrevet i de tekniske anvisninger, som kan findes på DCE Aarhus Universitets hjemmeside og for arternes vedkommende i de årlige NOVANA-rapporter.

De fleste data stammer fra den terrestriske del af overvågningsprogrammet, men derudover inddrages data indsamlet i de øvrige NOVANA delprogrammer, fx kortlægning og tilstandsvurderinger i søer, kortlægning af marine naturtyper og vandløb samt artsdata fra de akvatiske overvågningsprogrammer i NOVANA fx data til belysning af forekomst af lampretter, fisk, insekter og havpattedyr.

Naturtype- og artsdata, der anvendes i basisanalyserne, kan findes på Miljøministeriets [MiljøGIS](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

Overvågning og kortlægning af naturtyper, arter og fugle er i NOVANA-programmet foretaget gennem hele overvågningsperioden, og er gennemført på forskellige tidspunkter og med forskellige intervaller.

Den marine habitatnatur er kortlagt i perioden 2011-2018. Miljøstyrelsen er fortsat i gang med kortlægning af udbredelsen af de marine naturtyper, hvor der hidtil har været særligt fokus på rev, boblerev og sandbanke. De marine naturtyper kortlægges først ved en geologisk akustisk kortlægning af området. Dette gøres ved, at der indsamles sejldata i området med såkaldt sidescan sonar, som giver et billede af havbundens ruhed, dette er sammenholdt med ortofoto, satellitfotos samt tidligere data fra geologiske borer og andre sejldata. Efterfølgende er den geologiske kortlægning verificeret med videoundersøgelser på udvalgte lokaliteter og evt. dykker, hvor flora og fauna samtidig registreres og sammenholdes med evt. tidligere data fra NOVANA.

Grænserne for en hel række terrestriske Natura 2000-områder er justeret i 2018. For at kunne præsentere en fuldt dækkende kortlægning af også de nye arealer (ca. 31.000 ha) er der gennemført en supplerende kortlægning af naturtyperne, levesteder for arter og fugle samt overvågning af ynglefugle i de nye områder og udvidelserne i 2019.

Der findes andre data om naturen i Natura 2000-områderne. Disse er dog ikke tilstrækkeligt ensartede og landsdækkende til, at Miljøstyrelsen har inddraget dem i de statslige basisanalyser, som blandt andet skal danne grundlag for en national prioritering af indsatsen i 3. planperiode (2022-2027). Mange af disse data vil med fordel kunne indgå i senere faser af planlægningen, ikke mindst i forbindelse med fastsættelse af konkrete forvaltningstiltag.

1.5.1 Særligt om arter

I basisanalysen præsenteres data om arter, der indgår i udpegningsgrundlaget for området, og som dermed er en del af Natura 2000-forpligtelsen.

For en række arter er der i de terrestriske overvågningsprogrammer indsamlet data til belysning af deres forekomst og udbredelse især i men også i et vist omfang udenfor Natura 2000-områderne.

For en række arter medtages og præsenteres der artsdata fra de akvatiske overvågningsprogrammer under NOVANA. Der inddrages således data fra vandløbs-, sø- og den marine overvågning i forbindelse med vurdering af relevante arters forekomst inden for de udpegede Natura 2000-områder.

For stor vandsalamander, klokkefrø og eremit er der i NOVANA-programmet ud over artsovervågningen også gennemført en levestedskortlægning til beregning af kvaliteten af de pågældende arters levesteder. Disse data bliver præsenteret i basisanalyserne for de områder, hvor en eller flere af disse arter er medtaget på områdernes udpegningsgrundlag.

Fuglenes udbredelse, antal og bestandsudvikling beskrives på baggrund af data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af NOVANA-programmerne i perioden. Princippet for overvågning af både ynglefugle og trækfugle er, at alle arter, som indgår i et eller flere Natura 2000-områders udpegningsgrundlag overvåges i de områder, hvor de indgår i områdernes udpegningsgrundlag. Overvågningen er tidligere gennemført med forskellige frekvenser, men med udarbejdelse af en nyt overvågningsprogram gældende fra 2017, vil der som udgangspunkt fremadrettet blive gennemført overvågning af yngle- og trækfuglene hvert andet år - for enkelte arter dog hvert tredje år. Overvågningsdata til vurdering af fuglenes forekomst er for ynglefuglenes vedkommende helt overvejende indsamlet af Miljøstyrelsen. For trækfuglene er de data, der præsenteres for perioden 2010-2017, indsamlet og bearbejdet af DCE Aarhus Universitet. For nogle få af de sjældne ynglefugle suppleres der med data fra Dansk Ornitologisk Forening. Disse data kvalitetssikres af Miljøstyrelsen og er efterfølgende anvendt i forbindelse med udarbejdelse af basisanalyserne.

For fuglearterne på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag er resultaterne fra NOVANA-

programmet beskrevet i de videnskabelige rapporter fra DCE Aarhus Universitet.

For 16 af de mest truede danske ynglefugle er der – i lighed med tidligere – desuden sket en kortlægning af de pågældende arters levesteder i de områder, hvor de pågældende arter indgår i fuglebeskyttelsesområdernes udpegningsgrundlag.

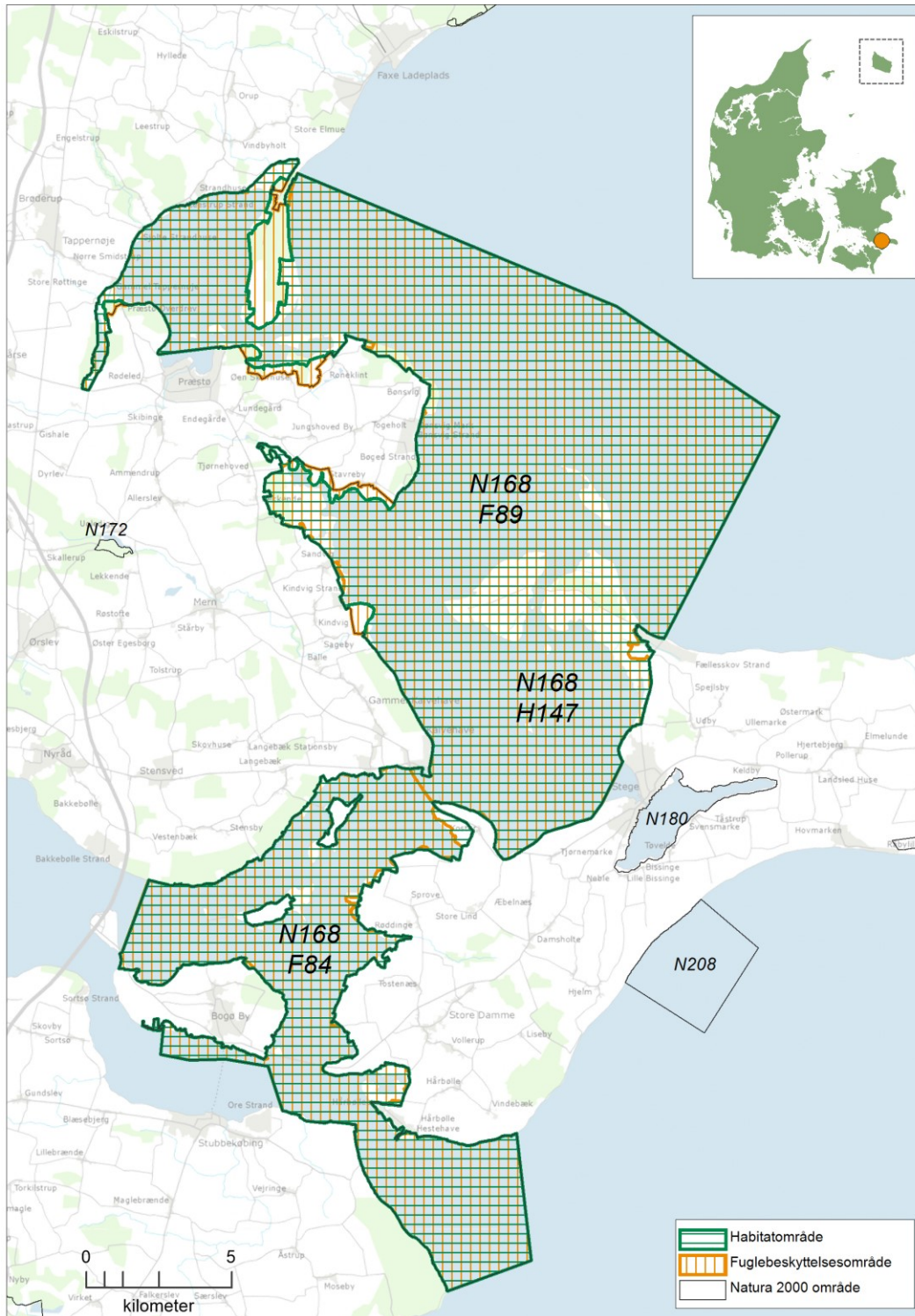
Overvågnings- og kortlægningsmetoderne for de enkelte fuglearter er beskrevet i de tekniske anvisninger for NOVANA-programmet.

1.6 Foreløbig vurdering af områdets trusler

Basisanalysen indeholder en foreløbig vurdering af de trusler, der kan forvaltes på i det enkelte område og for hver enkelt art/naturtype. Der er andre og typisk mere diffuse forhold, som kan have en negativ betydning for naturtilstanden. Disse forhold bliver i NOVANA-programmet overvåget indirekte via forekomsten af plantearter, der er sårbare, henholdsvis robuste, over for næringsstoffer, udtørring, jordbrugsmæssig drift eller klimaændring. Tilsvarende kan prædation kun undtagelsesvist måles direkte.

Vurdering af betydningen af forstyrrelser af arter bygger i udgangspunktet på de vurderinger, som DCE Aarhus Universitet udarbejdede, da forstyrrelser og behov for justeringer af vildtreservaternes geografiske afgrænsning og adgangsforhold blev vurderet i 2013.

2. Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund

Kortet viser afgrænsningen af Natura 2000-område N168. Området består af habitatområde H147 (vandret grøn skravering) og de to fuglebeskyttelsesområder F84 og F89 (lodret orange skravering).

2.1 Områdebeskrivelse

Natura 2000-område N168 Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund har et samlet areal på 33.008 ha, hvoraf 28.623 ha er havareal og 30 ha er vandflade i søerne. Området er afgrænset som vist på kortet. Området er udpeget som habitatområde H147 Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund og fuglebeskyttelsesområderne F84 Ulvsund, Grønsund og Fanefjord og F89 Præstø Fjord, Ulvshale, Nyord og Jungshoved Nor. Den terrestriske del af området er primært privatejet, men en del arealer på Nyord og Ulvshale er statsejet. Natura 2000-området ligger hovedsageligt i Vordingborg, Faxe og Næstved Kommuner samt med en beskeden del i Guldborgsund Kommune. Hele området ligger i vandområdedistrikt Sjælland samt i Havstrategidirektivets marin-baltiske region.

Natura 2000-området er specielt udpeget for at beskytte en lang række marine og kystnære habitatnaturtyper, hvoraf flere af naturtyperne forekommer med en stor andel af den nationale forekomst i den marin-baltiske region eller den kontinentale biogeografiske region bl.a. sandbanke, mudder og sandflade blottet ved ebbe, bugter og vige samt strandenge. Området er også udpeget for at beskytte en lang række yngle- og trækfugle. Det er bl.a. trækkende vandfugle, der benytter området som spisekammer på deres vej nord- eller sydover f.eks. spidsand og pibeand samt hovedsageligt kolonirugende kystfugle, hvor rovternen nu har etableret en fast ynglebestand i området. Spættet sæl yngler med en bestand i området, og benytter de mange store sten ud for Jungshoved som rasteområde. På land er området specielt karakteriseret ved smalle kyststrækninger bortset fra området omkring Jungshoved Nor, Nyord og Ulvshale. Hovedparten af naturtyperne på land består af strandenge med Nyord som en meget stor og vigtig forekomst. Nyord er samtidig også en vigtig ynglelokalitet for en del af områdets ynglefugle. Blandt større forekomster af fugtige ferske naturtyper kan nævnes rigkær og tidvis våd eng i Ræveholmsmose og Sorteholm ved Jungshoved Nor. Even, der er en lavvandet sø, har udbredte forekomster af hængesæk langs bredden, hvori der i den sydlige ende er en forekomst af mygblomst. Derudover findes der på Ulvshale en forekomst af vinteregeskov, som er en meget sjælden naturtype, der kun findes gangskede få steder i det østlige Danmark.

De meget varierede marine strømforhold bidrager til et afvekslende kystlandskab. Flere steder, men tydeligst på Ulvshale-Nyord og Præstø Fed, er der dannet krumodder med rullestensstrandvolde og klitter samt finkornede vader, hvor der er strømlæ. Både søen Even og Jungshoved Nor med Ræveholmsmose i bunden er en del af en meget stor tunneldal, der løber fra midt på Sjælland omkring Glumsø med udløb i Even og Jungshoved Nor. Specielt ved Even fornemmes tunneldalen med stejle skrænter på begge sider af søen.

Der findes en lang række fredninger i området, hvoraf de største er fredning af den sydlige del af Feddet, areal omkring Jungshoved Nor, Nyord og en stor del af Ulvshale. Fredningerne har til formål at sikre landskaberne samt at sikre naturtyper og levesteder for arter i områderne. Derudover findes der i området tre vildtreservater, der alle er reservater til sikring af trækfuglene i området. Det drejer sig om Præstø Fjord, området omkring Nyord og Ulvshale op til Jungshoved Nor samt Fanefjord-Grønsund.

Stor afgræsset strandeng foran Stensby Skov på Sydsjælland. Foto: Miljøstyrelsen

2.2 Udpegningsgrundlag for Natura 2000-området

Hvert Natura 2000-område er udpeget for at beskytte bestemte arter og/eller naturtyper, der er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Disse udgør områdets udpegningsgrundlag. Nedenfor ses de naturtyper og/eller arter, der udgør dette Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag. Udpegningsgrundlaget indeholder både de arter, naturtyper og fugle, der forventes udtaget fra udpegningsgrundlaget og dem, der er tilføjet, jf. processen med opdatering af udpegningsgrundlaget gennemført i perioden 2018-2021.

Udpegningsgrundlaget er opdelt efter de habitat- og/eller fuglebeskyttelsesområder, som Natura 2000-området består af. Hver habitatnaturtype og -art har en talkode, der er angivet i parentes (jf. habitatdirektivets bilag 1 og 2). Derudover er det angivet med *, om der er tale om en prioriteret naturtype jf. [habitatdirektivet](#). For fuglearterne er det angivet, hvorvidt der er tale om ynglefugle (Y) eller trækfugle (T).

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 147		
Naturtyper:	Sandbanke (1110)	Vadeflade (1140)
	Lagune* (1150)	Bugt (1160)
	Rev (1170)	Strandvold med enårige planter (1210)
	Strandvold med flerårige planter (1220)	Kystklint/klippe (1230)
	Enårig strandengsvegetation (1310)	Strandeng (1330)
	Forklit (2110)	Hvid klit (2120)
	Grå/grøn klit* (2130)	Klithede* (2140)
	Havtornklit (2160)	Skovklit (2180)
	Klitlavning (2190)	Enebærklit* (2250)
	Søbred med småurter (3130)	Kransnålalge-sø (3140)
	Næringsrig sø (3150)	Brunvandet sø (3160)
	Våd hede (4010)	Tør hede (4030)
	Enekrat (5130)	Tørt kalksandsoverdrev* (6120)
	Kalkoverdrev* (6210)	Surt overdrev* (6230)
	Tidvis våd eng (6410)	Urtebræmme (6430)

	Hængesæk (7140)	Tørvelavning (7150)
	Avneknippemose* (7210)	Kildevæld* (7220)
	Rigkær (7230)	Bøg på mor (9110)
	Bøg på muld (9130)	Ege-blandskov (9160)
	Vinteregeskov (9170)	Stilkege-krat (9190)
	Elle- og askeskov* (91E0)	
Arter:	Mygblomst (1903)	Stor kærguldsmed (1042)
	Skæv vindelsnegl (1014)	Sumpvindelsnegl (1016)
	Flodlampret (1099)	Havlampret (1095)
	Stor vandsalamander (1166)	Spættet sæl (1365)
	Marsvin (1351)	Bredøret flagermus (1308)

Tabellen viser naturtyper og/eller arter på udpegningsgrundlaget. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype.

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 84		
Fugle:	Knopsvane (T)	Sangsvane (T)
	Troldand (T)	Lille skallesluger (T)
	Toppet skallesluger (T)	Stor skallesluger (T)
	Havørn (TY)	Blishøne (T)
	Fjordterne (Y)	Havterne (Y)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 89		
Fugle:	Skarv (TY)	Knopsvane (T)
	Pibesvane (T)	Sangsvane (T)
	Grågås (T)	Blisgås (T)
	Bramgås (T)	Spidsand (T)
	Skeand (T)	Pibeand (T)
	Troldand (T)	Hvinand (T)
	Lille skallesluger (T)	Toppet skallesluger (T)
	Havørn (TY)	Stor skallesluger (T)
	Rørhøg (Y)	Vandrefalk (T)
	Plettet rørvagt (Y)	Blishøne (T)
	Klyde (Y)	Hjejle (T)
	Brushane (Y)	Dværgterne (Y)
	Splitterne (Y)	Fjordterne (Y)
	Havterne (Y)	Rovterne (Y)
	Hedelærke (Y)	

Tabellen viser fugle på udpegningsgrundlaget. I parenteserne står "T" for trækfugl og "Y" for ynglefugl.

Udpegningsgrundlaget er gennemgået i 2018-21. For trækfuglene er følgende fugle ikke tilstede i national eller international væsentlig forekomst: sangsvane (T), toppet skallesluger (T) og stor skallesluger (T) i fuglebeskyttelsesområde F84 samt skarv (T), pibesvane (T), toppet skallesluger (T) og vandrefalk (T) i fuglebeskyttelsesområde F89. De nævnte fugle omtales derfor ikke yderligere.

2.3 Opsummering

Natura 2000-område nr. 168, Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund, er særligt karakteriseret ved de marine områder med bugter og udbredte sandbanker, hvor store flokke af trækkende vandfugle raster, kystnaturtyper, øer og fed med kolonirugende kystfugle, en bestand af orkidéen mygblomst samt den sjældne skovtype vinteregeskov. Området rummer 8 % af det samlede areal af strandeng og 89 % urtebræmme inden for Natura 2000-områder inden for den kontinentale biografiske region. De marine naturtyper er repræsenteret med 21 % af sandbanke samt 9 % af henholdsvis bugt og vadeblade inden for Natura 2000-områder i den marin-baltiske region.

Overordnet set er områdets lysåbne naturtyper i moderat til god naturtilstand. Hovedparten af de driftsbetingede lysåbne naturtyper plejes og er i god tilstand. Dog ses der specielt på klitnaturtyperne problemer med invasive arter, som hovedsageligt er rynket rose.

Skovnaturtyperne i området vurderes hovedsageligt at være stabile på baggrund af udvalgte strukturparametre. Hovedparten af områdets søer er i god tilstand, tilstanden er endnu ukendt for ca. en femtedel.

Af områdets 10 arter er havlampret og flodlampret nye på udpegningsgrundlaget. De øvrige arter vurderes at have stabile forekomster i området, bortset fra spættet sæl der ser ud til at øge bestandsstørrelsen i området.

Af områdets 12 ynglefugle er hedelærke og rovtterne nye på udpegningsgrundlaget. Begge fugle er fundet ynglende i området ved den seneste overvågning. Rørhøg, splitterne og plettet rørvagtel vurderes ikke at have stabile bestande i området. Havørn, havterne og fjordterne vurderes at have stabile til faldende bestande i området, mens klyde, dværgterne og skarv vurderes at have stabil til stigende bestande i området. Brushane er vendt tilbage som ynglefugl på Nyord i 2018 efter 14 års fravær, hvilket menes at skyldes en effektiv bekæmpelse af ræv på øen.

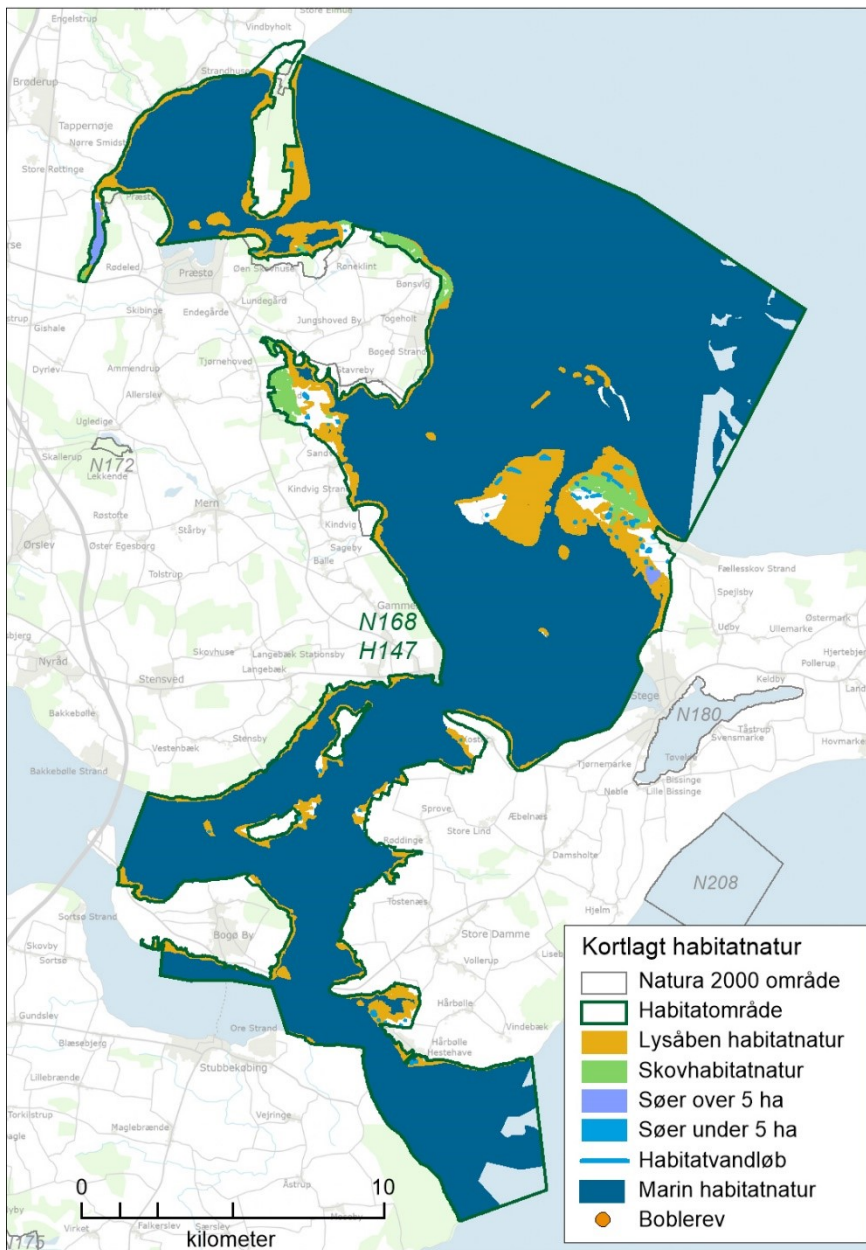
Af områdets 14 trækfugle er hovedparten af arternes forekomst stærkt fluktuerende. For stor skallesluger og lille skallesluger ses en svagt stigende forekomst, mens der ses en faldende forekomst af spidsand, skeand, blishøne og hjejle. Knopsvane og grågås vurderes at have stabile forekomster i området.

Hedelærke, der er ny på udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområde F89 Præstø Fjord, Ulvshale, Nyord og Jungshoved Nor. Foto: Sune Riis Sørensen

3. Områdets naturtyper

Natura 2000-områdets indhold af habitatnaturtyper fremgår af områdets udpegningsgrundlag, der kan ses i afsnit 2.2. I "Danske Naturtyper i det europæiske Natura 2000-netværk" og i DCE Aarhus Universitets NOVANA-rapporter findes en beskrivelse af de enkelte naturtyper og nogle af deres typiske arter.

Oversigtskort over Natura 2000-området. På kortet vises områdets kortlagte habitatnaturtyper. Der er to søer over 5 ha i området. Disse er omfattet af vandområdeplanen.

Figuren ovenfor viser udstrækningen af de kortlagte habitatnaturtyper, der udgør en del af områdets udpegningsgrundlag. Kortet viser udbredelsen af de lysåbne naturtyper, skovnaturtyperne, sønaturtyperne (søer over og under 5 ha) samt de marine naturtyper. For en mere detaljeret visning af naturtypens udbredelse henvises til Miljøstyrelsens hjemmeside.

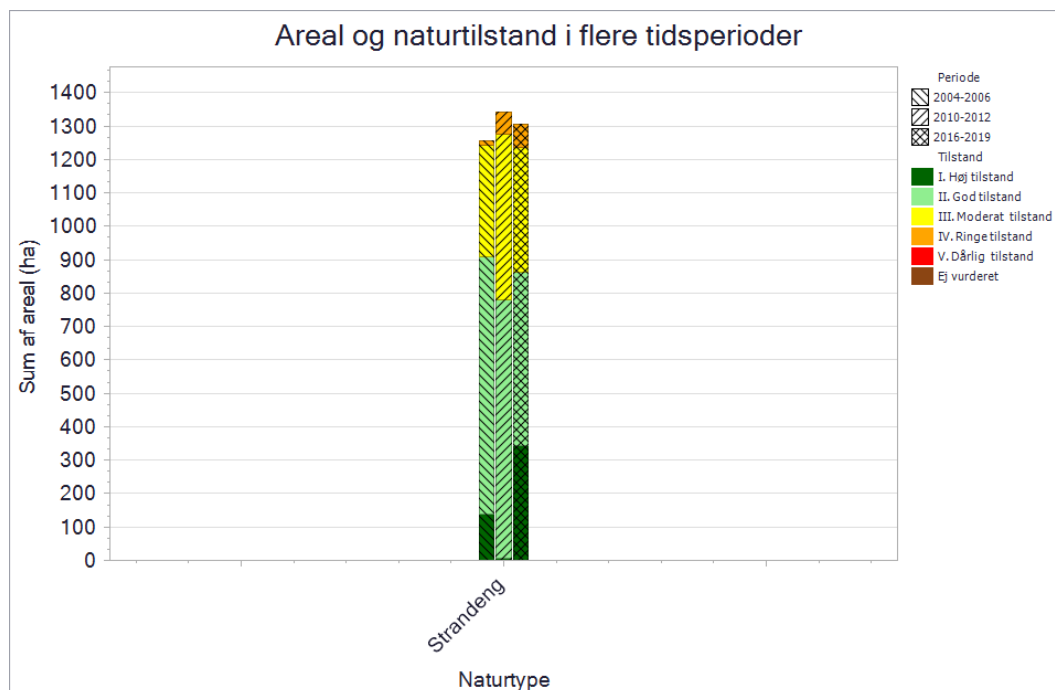
3.1 Områdets terrestriske natur

I området er der ved seneste kortlægning (2016-19) kortlagt 25 lysåbne naturtyper og 7 skovnaturtyper.

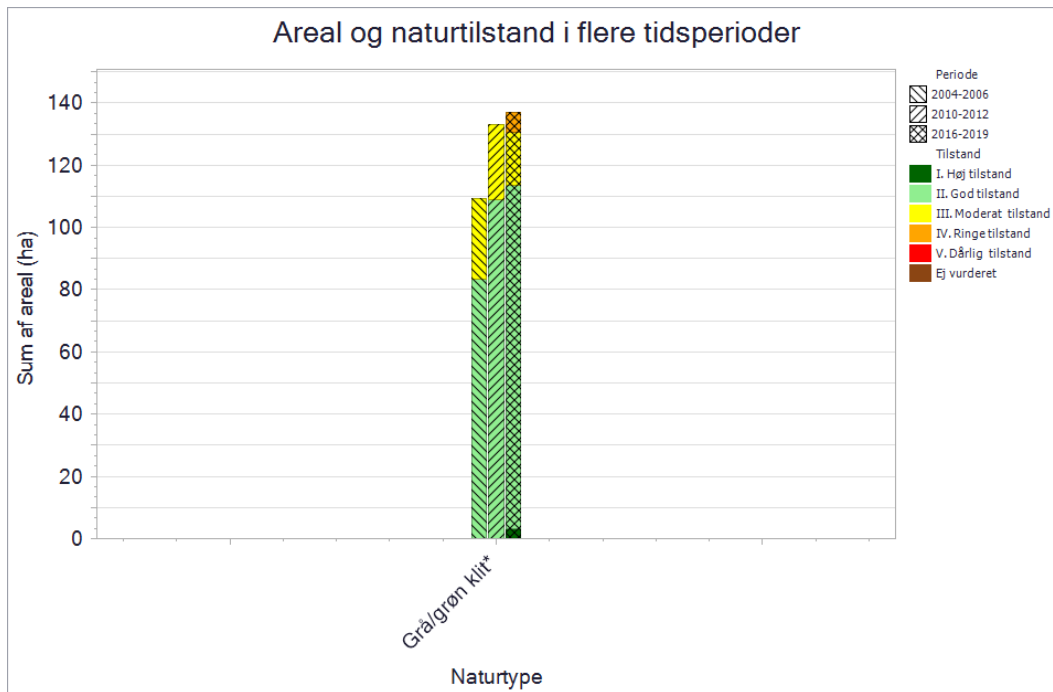
De fleste lysåbne naturtyper har været kortlagt tre gange (2004-06, 2010-12 og 2016-19) andre kun en eller to gange i forbindelse med de seneste to kortlægninger. Skovnaturtyperne har været kortlagt to gange (2005-12 og 2016-19). I diagrammet er første kortlægning af skov vist i søjlen for 2004-06.

I nedenstående graf ses det samlede areal for hver naturtype i Natura 2000-området. Grafen viser desuden den historiske udvikling i naturtypernes areal og tilstand.

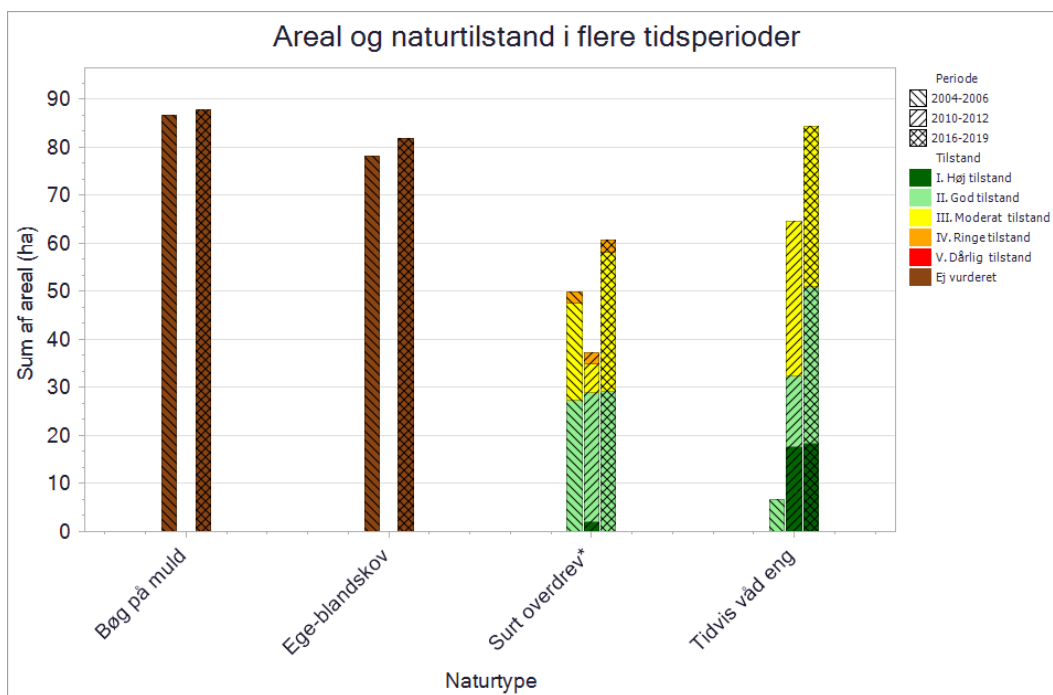
For de naturtyper, hvor der er et bekendtgørelsesfastsat tilstandssystem, er naturtypernes tilstand ligeledes angivet. Derved ses både den arealmæssige udvikling samt udviklingen i naturtypernes tilstand. For skovene og de to lysåbne naturtyper "urtebræmmer" og "indlandsklipper" er der ikke tilstandssystemer, og tilstanden vises derfor som "ej vurderet".

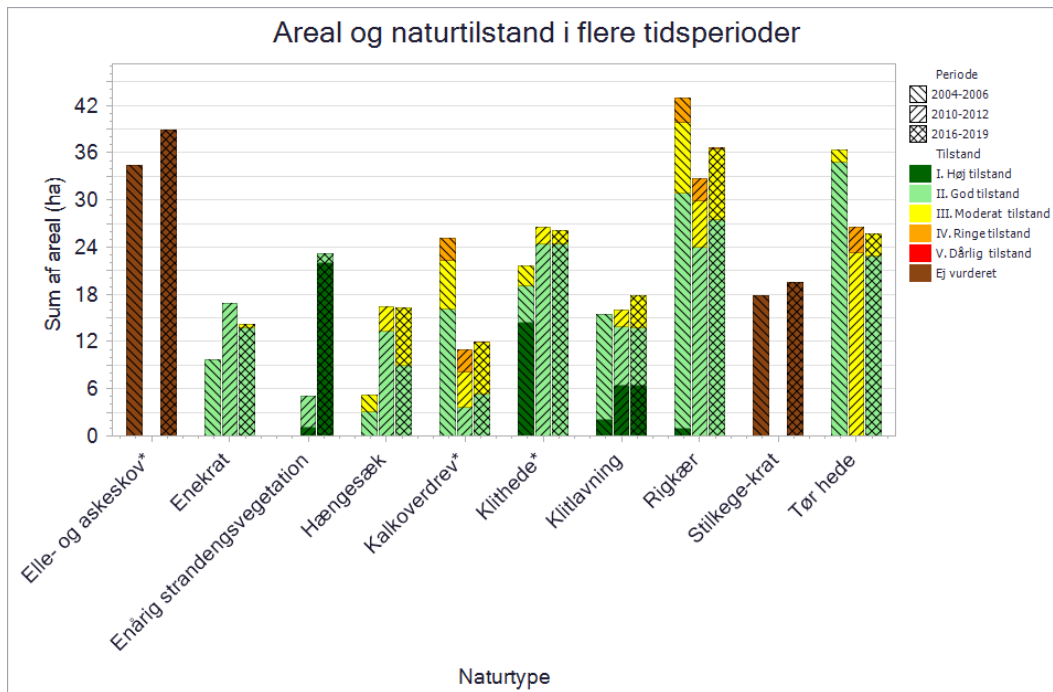
Diagrammet viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal på op til 1400 ha for flere kortlægningsperioder.

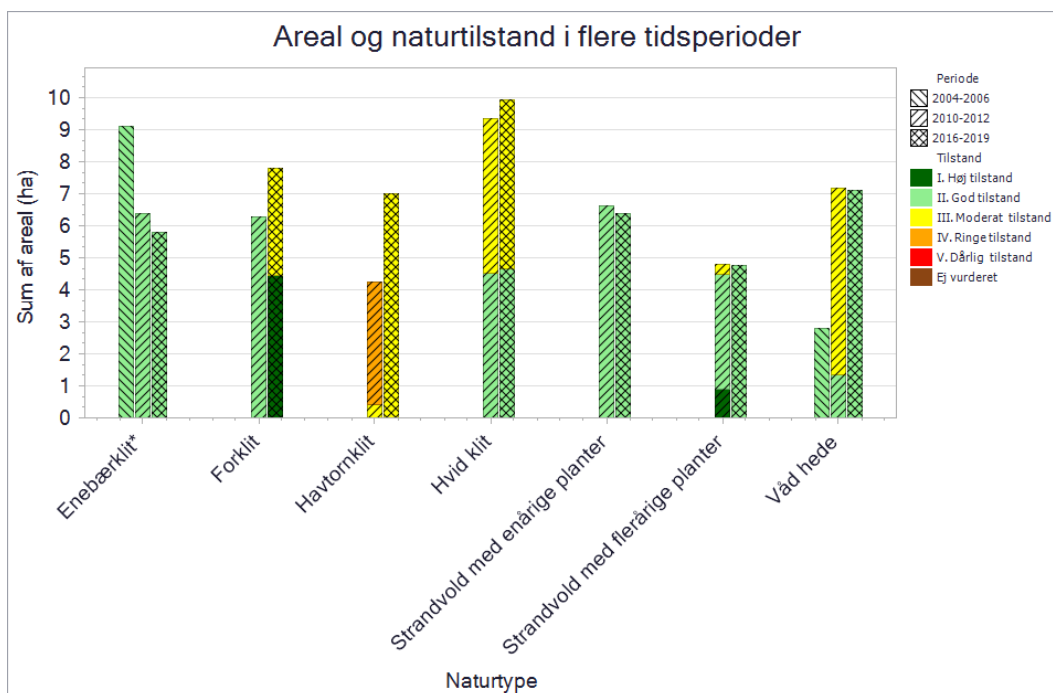
Diagrammet viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal på op til 140 ha for flere kortlægningsperioder.

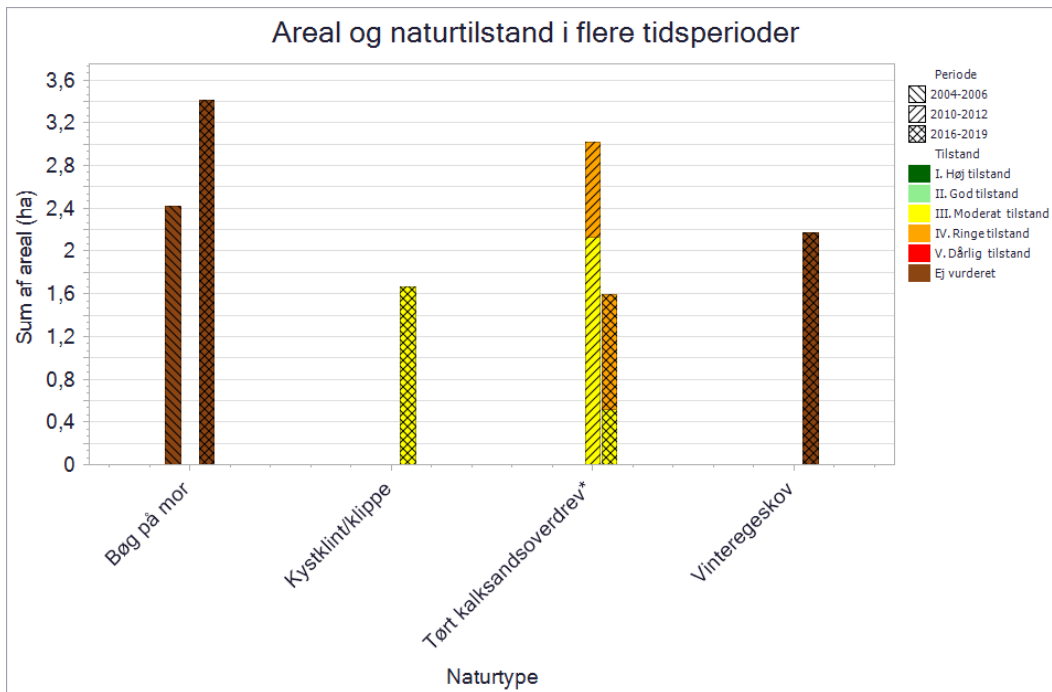
Diagrammet viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal på op til 90 ha for flere kortlægningsperioder. Første kortlægning af skovnaturtyper i perioden 2005-12 er vist i søjlen for 2004-06.

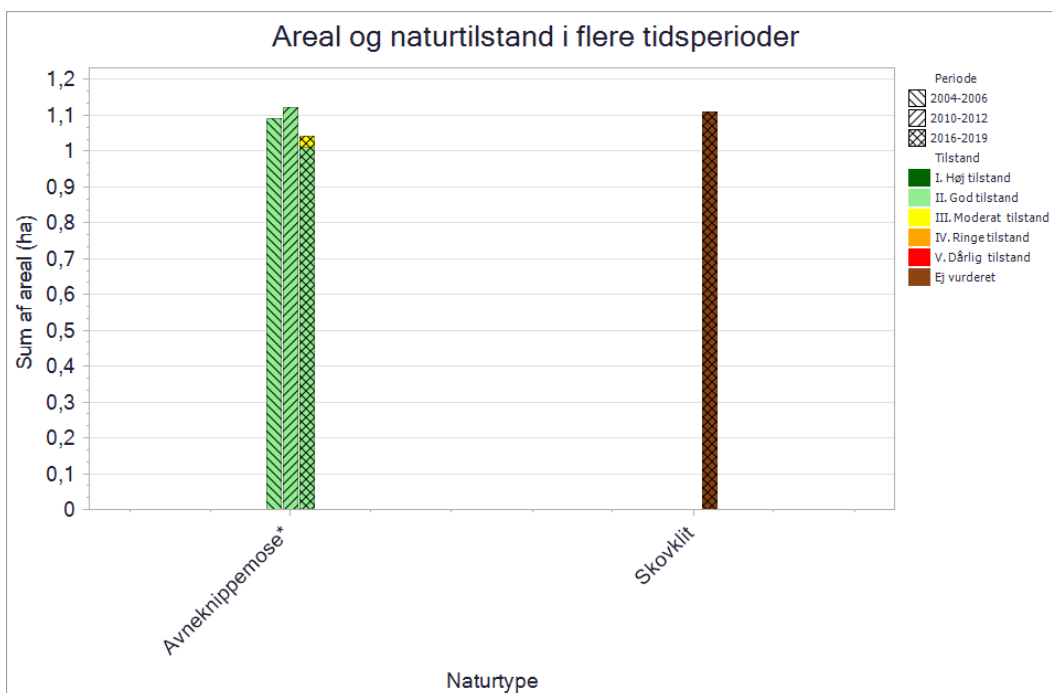
Diagrammet viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal på op til 43 ha for flere kortlægningsperioder. Første kortlægning af skovnaturtyper i perioden 2005-12 er vist i søjlen for 2004-06.

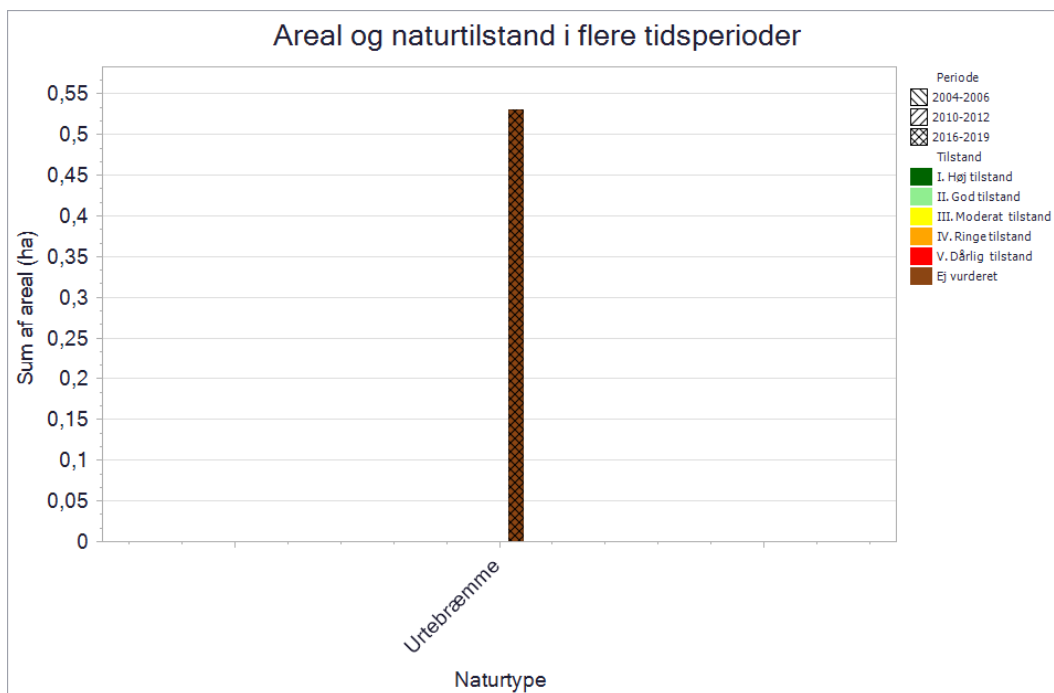
Diagrammet viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal på op til 10 ha for flere kortlægningsperioder.

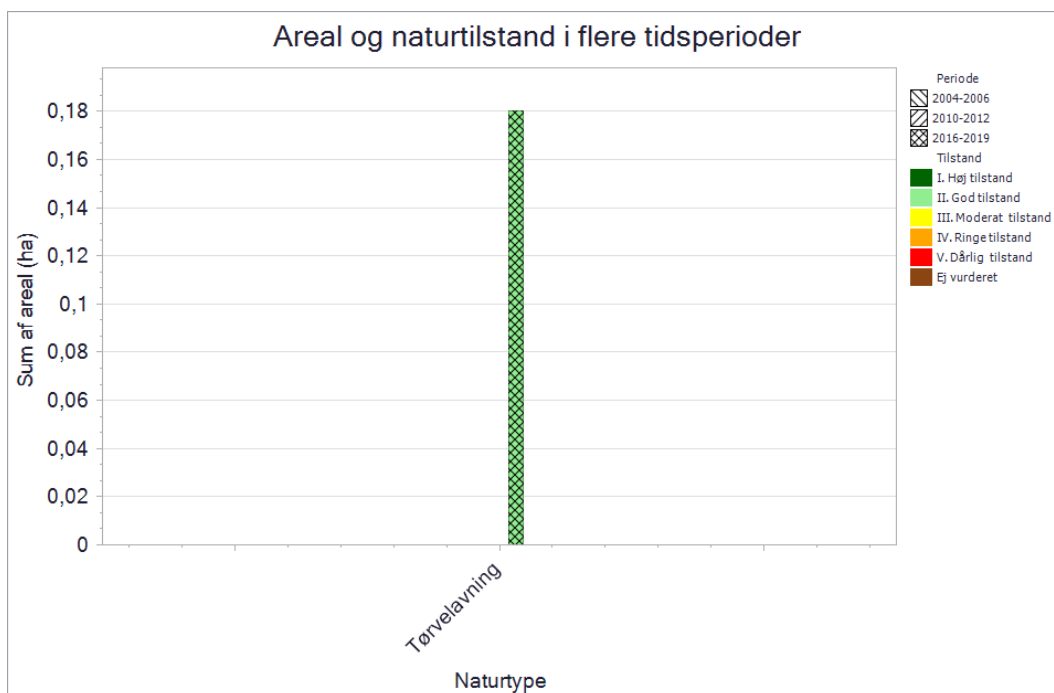
Diagrammet viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal på op til 3,6 ha for flere kortlægningsperioder. Første kortlægning af skovnaturtyper i perioden 2005-12 er vist i søjlen for 2004-06.

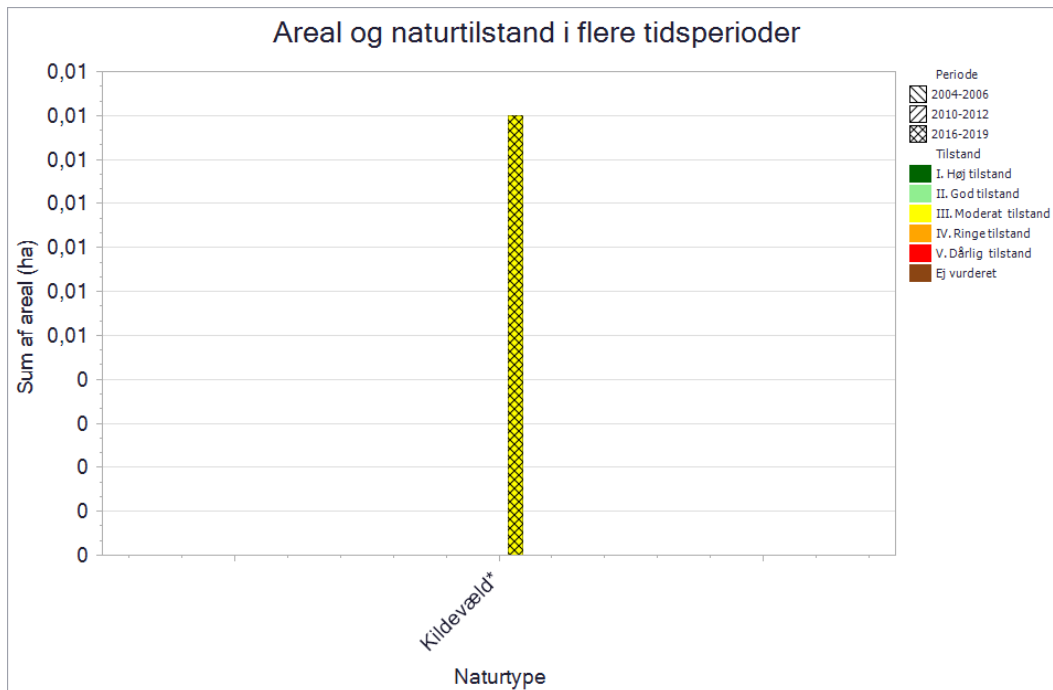
Diagrammet viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med et lille samlet forekomstareal på op til 1,2 ha for flere kortlægningsperioder.

Diagrammet viser kortlagt areal af habitatnatur med meget lille samlet forekomstareal på under 0,6 ha for en kortlægningsperiode.

Diagrammet viser kortlagt areal af habitatnatur og tilstandsklasse med meget lille samlet forekomstareal på under 0,2 ha for en kortlægningsperiode.

Diagrammet viser kortlagt areal af habitatnatur og tilstandsklasse med meget lille samlet forekomstareal på under 0,01 ha for en kortlægningsperiode.

3.1.1 Lysåbne terrestriske naturtyper

For de terrestriske naturtyper der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved at på stenede eller grusede strande, hvor havet aflejrer tang eller grus, dannes strandvold med enårig planter (1210) og strandvold med flerårige planter (1220) med hhv. en ret ustabil enårig domineret vegetation og en mere stabil flerårig vegetation. På klinter og klipper ganske nær havet, typisk præget af saltpåvirkning og naturlige forstyrrelser, findes habitattypen kystklint/klippe (1230). Langs mere beskyttede kyster, hvor vind- og bølgeenergien er reduceret på grund af en lavere vanddybde og læ, dannes strandengstyper præget af salttolerante græsser og urter, typisk betinget af tidvise oversvømmelser med saltvand. Ud over den egentlige strandeng og strandrørsump (1330) med en mere eller mindre stærk zonering findes enårig strandengsvegetation (1310), som koloniserer mudder- og sandflader.

Yderst langs havet dannes habitattyperne forklit (2110) og hvid klit (2120). I mere stabile klitter længere inde i landet findes en række forskellige vegetationstyper afhængig af sandets kalkindhold, fugtighed og forstyrrelsesgrad. Grå/grøn klit (2130) består af et mere eller mindre lukket plantedække med græsser, urter, mosser og laver. Typen dækker over to undertyper, hvor den ofte artsrige grønsværsklit findes, hvor sandet er mere kalkholdigt, mens grå klit er de mest udvaskede og sure klitter med en særlig rig mos- og lavflora. Ved en yderligere udvaskning og stabilisering af sandet dannes klithede (2140) med dominans af dværgbuske samt enebærklit (2250) med buske af enebær. Hvor grundvandsstanden er høj ses fugtig eller vanddækket klitlavning (2190) med en række forskellige plantesamfund såsom enge, rørsumpe og små klitsøer. Uden naturlige forstyrrelser, der holder vegetationen åben, vil klitterne gro til i mere eller mindre åbne krat med forskellige træer og buske. På mere kalkrig bund dannes havtornklit (2160) ofte med islæt af havtorn. Som sidste stadie i tilgroningen etableres egentlig skovklit (2180), der findes som naturlige skovsamfund i kystklitterne, både som egentlig skov og som krat.

Våd hede (4010) findes på fugtige og våde arealer ofte med klokkeløg og en rig urte-vegetation og på den tørre bund findes tør hede (4030) med hedeløg, revling, tyttebær og hedemelbærris.

Tørt kalksandsoverdrev (6120) findes på skrænter og er kendetegnet ved naturligt at opretholde en lav, artsrig vegetation på grund af tørke og hyppige forstyrrelser. Kalkoverdrev (6210) og surt overdrev (6230) omfatter stedvist meget artsrige græs-urtesamfund på hhv. kalkrig og kalkfattig tør bund, og findes i mange varianter og overgangsformer afhængig af jordbundsforholdene.

Tidvis våd eng (6410) er næringsfattige græs-urte-samfund på bund, som tidvis er fugtig, våd eller oversvømmet. På kalkrig bund udvikles artsrige samfund med arter fælles med bl.a. rigkær, mens der på kalkfattig bund er tale om mere eller mindre fugtig mager græs-urtevegetation med færre arter. Typen danner ofte overgangen mellem vådbundstyper og overdrev eller hede, idet de er for fugtige til at være overdrev og for tørre til at være mose eller kær.

Hængesæk (7140) er en variabel naturtype, der starter eller er endt som et flydende plantedække i vand, langs søer og vandløb, i forbindelse med kildevæld eller i lavninger i kær og heder. I visse tilfælde er vandet kommet til sekundært grundet øget vandtilførsel. I en lang årrække gynger eller synker plantesamfundet, når man går på det – den fase kaldes hængesæk. Efterhånden kan hængesækken vokse sig så tyk på grund af tørvedannelse, at den ikke længere gynger eller skælver.

Tørveskrælning, optrædning eller naturlig dynamik kan give anledning til den sjældne naturtype tørvelavning (7150), der findes naturligt som pionervegetation på blottet tørv i højmoser og hedemoser. Naturlig dynamik omfatter fx frost- og vanderoderede partier eller våde og tidvis oversvømmede sandflader i fugtige heder og moser, der kan udvikle sig til tørvelavninger. På mere eller mindre kalkrig og næringsfattig bund med konstant høj grundvandstand – typisk betinget af en opadgående grundvandsstrøm – udvikles den ofte artsrige naturtype rigkær (7230), som særligt kan være rig på karplanter og mosser. Ved væsentligt indslag og stedvis dominans af den anselige halvgræs, hvas avneknippe, henføres naturtypen til avneknippemose (7210). Kildevæld (7220) findes, hvor fremvældende kalkrigt eller hårdt grundvand danner frit rindende vand i hovedparten af året, og omfatter også den tilhørende vældvegetation.

Urtebræmme (6430) med høj urtevegetation forekommer langs ugræssede vandløb, ligesom naturtypen også findes langs skyggende skovbryn.

Inden for Natura 2000-området er der i den seneste naturtypekortlægning (2016-19) i alt kortlagt ca. 1.812 ha lysåbne naturtyper. I den forrige kortlægning af de lysåbne naturtyper (2010-12) blev der i alt kortlagt ca. 1.776 ha. Forskellen skyldes primært udvidelse af habitatområdet samt en mere detaljeret eftersøgning af habitatnaturtyperne i området.

Naturtilstanden for de lysåbne naturtyper er langt overvejende god og den er tilmed forbedret lidt siden sidste kortlægning (2010-12). Det skyldes en bedre struktur og et højere artsindhold på en større del af arealerne.

Strandengstyper (1310 og 1330).

Strandeng (1330) er med ca. 1300 ha arealmæssigt den mest udbredte lysåbne naturtype i området. Den findes udbredt langs kysten i hele området, men med de største forekomster på Nyord og Ulvshale samt ved Præstø Fjord. Arealet er reduceret med ca. 38 ha i forhold til forrige kortlægning (2010-2012). Ændringen skyldes i langt overvejende grad, at der er foretaget en mere detaljeret kortlægning af Nyord, hvormed strandengene nu er kortlagt i en mosaik med naturtyperne enårig strandengsvegetation (1310), tidvis våd eng (6410) og surt overdrev (6230). Det er kendetegnende at hovedparten af de store forekomster, der ikke kun er en smal bræmme langs kysten, er i en god til høj naturtilstand. Det skyldes, at disse arealer afgræsses og derved har en god struktur og samtidig har de også ofte et højt indhold af arter, der er følsomme overfor negative påvirkninger. De små forekomster har typisk en moderat til dårlig naturtilstand, da de typisk ikke

bliver afgræsset og ofte har et lavt indhold af følsomme arter. En del af forekomsterne er siden sidste kortlægning forbedret til høj naturtilstand. Det skyldes til dels, at dokumentationsfelterne er flyttet til et punkt med højere indhold af følsomme arter og til dels at afgræsningen på flere lokaliteter har resulteret i en bedre struktur.

Enårig strandengsvegetation (1310) er en dynamisk naturtype, der koloniserer åbne vegetationsbrud og mudderflader på den øvrige strandeng. Naturtypen forekommer ofte i mosaik med strandeng. Der er kortlagt ca. 23 ha af denne naturtype og det er en forøgelse på ca. 18 ha siden forrige kortlægning, der primært skyldes en mere detaljeret kortlægning på Nyord. Alle forekomsterne med denne naturtype er i god til høj naturtilstand, da arealerne bliver afgræsset og vegetationen derfor er passende lav.

Klitnaturtyper (2110, 2120, 2130, 2140, 2160, 2190 og 2250).

Klitnaturen i området findes på Præstø Fed, Maderne i Præstø Fjord, Ulvshale, på tangen mellem Farø og Bogø samt nord og syd for Hårbølle Havn.

Arealet af *grå/grøn klit (2130)* er øget med ca. 4 ha til 137 ha i udvidelsen af habitatområdet på Præstø Fed ved campingpladsen. Det udvidede areal er i en ringe naturtilstand pga. stor dækning af invasive arter. En anden forekomst er gået fra god til ringe, hvilket skyldes en lavere forekomst af arter, der er følsomme overfor negative påvirkninger. Ellers er tilstanden overvejende god pga. god drift af arealerne og deraf lav tilgroning og kun få invasive arter.

Klitheden (2140), der findes på Præstø Fed og Ulvshale, er stabil i sin udstrækning på 26 ha og i naturtilstand, der overvejende er god, hvilket skyldes et højt indhold af følsomme arter og en god struktur som følge af afgræsning.

Der er kortlagt ca. 18 ha klitlavning (*2190*), hvilket på baggrund af en mere detaljeret kortlægning er knap 2 ha mere end forrige kortlægning. Hovedparten af arealet er i god til høj naturtilstand på grund af et højt indhold af følsomme arter samt en god struktur som følge af afgræsning. Det tillagte areal er i en moderat naturtilstand, hvilket primært skyldes et lavere indhold af arter, der er følsomme over for negative påvirkninger.

Arealet med *hvid klit (2120)* er øget med ca. 0,5 ha til knap 10 ha, hvilket skyldes ændret afgræsning på Præstø Fed. Naturtilstanden er fortsat god for ca. halvdelen af arealet, hvilket skyldes både god struktur og højt indhold af arter, der er følsomme overfor negative påvirkninger. For den anden halvdel er tilstanden moderat, hvilket skyldes en lavere andel af følsomme arter.

Af *forklit (2110)* er der kortlagt ca. 8 ha. På grund af naturlig dynamik ved stranden syd for Hårbølle Havn er det en forøgelse af arealet med ca. 1,5 ha i forhold til forrige kortlægning. Naturtilstanden for en forekomst er gået fra god til moderat, hvilket skyldes øget tilgroning og registrering af invasive arter.

Havtornklit (2160) er øget med knap 3 ha til ca. 7 ha, hvilket skyldes en mere detaljeret eftersøgning på Ulvshale, hvor hovedparten af forekomsterne findes. Der findes også en enkelt forekomst på Præstø Fed med samme udstrækning og naturtilstand som i forrige kortlægning. På Ulvshale er naturtilstanden for en stor del af forekomsterne gået fra ringe til moderat, hvilket primært skyldes en lavere dækning af invasive arter.

Enebærklit (2250), der forekommer på ca. 6 ha, er reduceret med et lille areal grundet en ændret afgræsning af naturtypen. Naturtypen er fortsat i en god naturtilstand, hvilket primært skyldes en god struktur på arealet.

Tidvis våd eng (6410) er forøget med knap 20 ha til ca. 84 ha. Dette skyldes hovedsageligt gennemgangen af Nyord, men også at naturtypen er nykortlagt i den udvidede del af habitatområdet ved Ræveholmsmose. Andelen af arealer i god naturtilstand er øget fra ca. 50 % til ca. 60 %, hvilket skyldes, at de nykortlagte arealer alle er i god naturtilstand. Den gode naturtilstand skyldes primært en god struktur på arealerne. For den resterende del af naturtypen er der overordnet set ikke sket en udvikling i naturtilstanden, idet den samme arealstørrelse er i moderat naturtilstand. Den moderate tilstand skyldes primært et lavt indhold af arter, der er følsomme over for negative påvirkninger.

Overdrev (6120, 6210, 6230)

Arealet af *surt overdrev* (6230) er forøget med ca. 23 ha til knap 61 ha siden forrige kortlægning. Denne udvidelse skyldes primært den detaljerede gennemgang af Nyord, hvor naturtypen blev nyregistreret. Da den tilføjede del er i en moderat naturtilstand pga. forholdsvis lavt antal af arter, der er følsomme over for negative påvirkninger, er fordelingen af den samlede naturtilstand af naturtypen dårligere end ved forrige kortlægning, således at arealet i moderat til ringe tilstand nu udgør ca. halvdelen af det kortlagte areal. Den moderate til ringe tilstand skyldes en lidt dårlig struktur med en begyndende tilgroning sammenholdt med et lavt indhold af arter, der er følsomme over for negative påvirkninger. Arealet i god tilstand, hvilket primært skyldes god struktur på arealerne, er af ca. samme størrelsesorden som ved forrige kortlægning.

Kalkoverdrev (6210) er arealmæssigt øget med ca. 1 ha til ca. 12 ha siden forrige kortlægning. Arealforskellen skyldes dels nykortlægning i den udvidede del af habitatområdet dels en ændret afgrænsning inden for den gamle afgrænsning af habitatområdet. Naturtypen er samlet set i en bedre naturtilstand i forhold til forrige kortlægning, hvilket primært skyldes en bedre struktur på de arealer, der er gået fra en ringe til en moderat tilstand samt at nykortlagte arealer er i god tilstand pga. god struktur og et højt indhold af følsomme arter.

På Tærø og Lilleø er der kortlagt ca. 1,5 ha *tørt kalksandsoverdrev* (6120). Det er en lille reduktion i forhold til tidligere kortlægning, som er resultat af en mere detaljeret afgrænsning af forekomsterne. Naturtilstanden for naturtypen var ved forrige kortlægning i moderat tilstand for 2/3 dele af arealet og i ringe tilstand for den sidste tredjedel. Naturtilstanden er samlet set forværret, så lidt over halvdelen nu er i ringe tilstand, da andelen af forekomster med lavt artsindhold er forøget.

Rigkær (7230) findes spredt i hele Natura 2000-området. Der er sket en netto forøgelse af naturtypen på knap 4 ha til 37 ha. Det dækker over nykortlægning af naturtypen i den udvidede del af habitatområdet i Ræveholmsmose og på Bogø, nykortlægning på Ulvshale og ved Røddinge samt reduktion af forekomster på Nyord og ved Stensby og Langebæk Skov. De to nye forekomster inden for den tidligere afgrænsning af habitatområdet er kortlagt på baggrund af en mere detaljeret kortlægning i området. Forekomsterne på Nyord og ved Stensby og Langebæk Skov er reduceret på baggrund af en ændret afgrænsning. Naturtilstanden er samlet set forbedret for naturtypen, idet en stor del af de nykortlagte arealer af naturtypen er i god tilstand pga. en god struktur samt et højt indhold af værdifulde plantearter. Reduktionen af forekomsterne ved Stensby og Langebæk skov samt på Nyord, har resulteret i en bedre naturtilstand. Det skyldes, at store arealer, der trak ned i tilstanden pga. dårlig struktur ikke er omfattet samt at dokumentationsfeltene er flyttet til en placering med et højere indhold af værdifulde plantearter.

Hede og enekrat (4010, 4030 og 5130).

Tør hede (4030), som er kortlagt på ca. 25 ha findes i mosaik med våd hede på Præstø Fed samt i mosaik med flere naturtyper på Ulvshale. Arealet på Ulvshale er nedjusteret en smule i forhold til forrige kortlægning pga. mere detaljeret afgrænsning. Naturtilstanden for naturtypen er blevet bedre for hele arealet, hvilket for begge forekomster skyldes et højere antal af følsomme arter.

Enekrat (5130), der findes på Ulvshale på 14 ha i mosaik med bl.a. tør hede, er ligeledes blevet nedjusteret pga. en mere detaljeret afgrænsning. Naturtilstanden er fortsat god på hovedparten af arealet pga. en god struktur som følge af afgrænsning samt et højt indhold af følsomme arter. På en enkelt forekomst er naturtilstanden moderat, hvilket primært skyldes manglende drift på arealet.

Våd hede (4010) findes på ca. 7 ha af Præstø Fed. Naturtilstanden på arealerne er forbedret siden forrige kortlægningen, fra god til moderat, især pga. et højere indhold af arter, der er følsomme overfor negative påvirkninger.

Hængesæk (7140) findes på 16 ha omkring Even. Arealmæssigt er der ikke sket nogen ændringer, men det er derimod på naturtilstanden. Knap halvdelen af arealet er nu i moderat naturtilstand mod ca. 20 % af arealet ved forrige kortlægning. Udviklingen skyldes et lavere antal af værdifulde plantearter. Den anden halvdel er i god tilstand, hvilket primært skyldes et højt artsindhold.

Bølgepåvirket kystnatur (1210 og 1220).

Strandvold med enårige planter (1210) er en ret dynamisk naturtype, der findes på Sækkesand og Ægholmene med i alt 6 ha. Den ene af forekomsterne, en af Ægholmene, har mellem første og anden kortlægningsperiode flyttet sig ca. 100 m mod sydvest og er samtidig reduceret med 0,2 ha. Naturtilstanden af naturtypen er fortsat god, da der er en god struktur på arealerne.

Strandvold med flerårige planter (1220) er mere stabil og findes på de af Ægholmene, der har en mere fast placering samt på en strækning ved Hårbølle Havn og en meget gammel vold lige nord for Ulvshaleskoven. I alt er der kortlagt 5 ha af naturtypen. Forekomsten på Ulvshale er gået fra moderat til god naturtilstand, pga. lavere dækning af invasive arter. Forekomsten ved Hårbølle Havn er faldet i naturtilstand fra høj til god, hvilket skyldes et lavere indhold af værdifulde plantearter.

Kystklint (1230). Der er kortlagt ca. 1,7 ha kystklint på en strækning syd for Hårbølle. Naturtypen har ikke tidligere været på udpegningsgrundlaget i området, og er derfor ikke tidligere kortlagt.

Avneknippemose (7210) er kortlagt på 1 ha, hvilket svarer til arealet ved sidste kortlægning. På Ulvshale er forekomsten reduceret med ca. 0,2 ha grundet en ændret afgrænsning. I Ræveholmsmose, der er en del af det udvidede habitatområde, er der kortlagt en ny forekomst på lige knap 0,2 ha. Den lille forekomst, der findes ved Gl. Oremandsgård, er gået fra en god naturtilstand til en moderat naturtilstand grundet et lavere indhold af værdifulde plantearter. Forekomsten på Ulvshale er fortsat i god tilstand pga. en god struktur. Den nye forekomst i Ræveholmsmose er også i god tilstand, da der er en god struktur og et højt indhold af arter, der er følsomme overfor negative påvirkninger.

Urtebræmme (6430) er kortlagt for første gang i kortlægningsperioden 2016-19, og naturtypen har ikke et tilstandsvurderingssystem. Der er kortlagt en enkelt lille forekomst ved et skovbryn samt en forekomst langs dele af Langerøds bæk ved Gl. Oremandsgård, dvs. i alt 0,5 ha.

Tørvelavning (7150) På Ulvshale Hede er der nykortlagt en enkelt lille forekomst tørvelavning (7150) på 0,2 ha. Forekomsten er i god naturtilstand, da vegetation er lav og forekomsten har indhold af plantearter, der er følsomme overfor negative påvirkninger. Naturtypen er dynamisk og den forekommer i en lavning med varierende vandstand og kan derfor nogle år være oversvømmet, dvs. ikke til stede.

Kildevæld (7220) beliggende i skov blev ikke udskilt fra kortlægning af skov i første kortlægning af skovene (2005-2012). Dette er nu sket ved anden kortlægning, og der er en enkelt lille forekomst på 70 m² i Faksinge Skov ved Even. Den er i moderat naturtilstand, da artsindholdet pga. de skyggede forhold er lavt.

3.1.1.1 Foreløbig vurdering af trusler mod naturtilstanden

Vurdering af en række væsentlige trusler har indgået konkret i kortlægning og tilstandsvurdering af naturtyper inden for det gennemførte NOVANA-program. Der er tale om kendte og aktuelle trusler med fokus på de forhold, som det er muligt at håndtere forvaltningsmæssigt.

Omfanget af disse trusler for dette områdes lysåbne naturtyper er vist nedenfor, og betydningen er konkret beskrevet og vurderet. Det drejer sig om truslerne tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi, direkte påvirkning fra landbrugsdrift og forekomst af invasive arter.

Tilgroning af lyskrævende naturtyper med høje urter eller vedplanter

De fleste lysåbne naturtyper er afhængige af fortsat græsning eller høslæt – oftest som et led i ekstensiv landbrugsdrift. Ved ophør af græsning eller høslæt vil naturarealet gro til i høje urter og

vedplanter, og de lyskrævende, lavtvoksende arter, der er karakteristiske for naturtyperne, bliver udkonkurreret.

Ved naturtypekortlægningen er dækningsgraden af forskellige strukturelementer registreret, bl.a. dækningsgraden af middelhøj græs-/urtevegetation (15 – 50 cm), dækningsgraden af høj græs-/urtevegetation (over 50 cm) og kronedækket af træer og buske. Dækningsgraden er registreret på en skala fra 1-5. Omfanget og betydningen af tilgroningstruslen er vurderet for de enkelte naturtyper ved at sammenholde de indsamlede oplysninger om tilgroning med middelhøje urter, høje urter samt med træer og buske.

Dækningsgraden for de enkelte parametre er registreret ud fra nedenstående skala:

Dækningsgraden af middelhøj græs-/urtevegetation (15 – 50 cm)	Dækningsgraden af høj græs-/urtevegetation (over 50 cm)	Kronedækket af træer og buske
1) 0-5%	1) 0-5%	1) 0%
2) 5-10%	2) 5-10%	2) 1-10%
3) 10-30%	3) 10-30%	3) 10-25%
4) 30-75%	4) 30-75%	4) 25-50%
5) 75-100%	5) 75-100%	5) 50-100%

Uhensigtsmæssig hydrologi i vådbundsnaturtyper

Kunstig afvanding med grøfter, dræn eller pumper forandrer naturen og kan føre til ændring i vegetationen, så den naturlige, naturtype-karakteristiske vådbundsvegetation erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrence-stærke tørbundsarter.

Ved naturtypekortlægningen er det på lavbundsarealer registreret, hvor stor effekt afvanding har på vegetationens sammensætning af arter. Effekten er angivet på en skala fra 1-5.

Afvanding er registreret ud fra en skala fra 1-5 inddelt som nedenstående:

Afvanding
0) Højbundsareal
1) Ingen grøfter eller dræn. Fugtigbundsvegetation intakt
2) Afvanding m. svag effekt. Fugtigbundsvegetation udbredt
3) Afvanding m. tydelig effekt. Fugtigbundsvegetation på dele af arealet
4) Afvanding m. udbredt effekt. Fugtigbundsvegetation hist og her
5) Fuldstændig afvandet. Fugtigbundsvegetation mangler

Direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer

Intensiv landbrugsdrift på arealer, der grænser lige op til naturarealer, kan indebære en negativ påvirkning af naturindholdet i randområdet som følge af afdrift/udskylning af overskud af gødning eller sprøjtemidler. Forøget næringsindhold kan medføre, at naturtypens karakteristiske arter udkonkurreres af højt voksende arter, der favoriseres af det forøgede næringsindhold. Direkte tilførsel af næringsstoffer på naturarealet har samme effekt.

Ved naturtypekortlægningen er det samlede omfang af tydelige tegn på randpåvirkning fra gødsning eller sprøjtning af naboarealer samt direkte gødsning eller tilskuds fodring på arealet registreret.

Den påvirkede arealandel er angivet på en skala fra 1-5 inddelt som nedenstående:

Arealandel tydelig eutrofiering (direkte gødskning eller til- skudsfodring)	Areal andel med tydelig rand- påvirkning fra gødskning af naboarealer	Areal andel med tydelig rand- påvirkning fra sprøjtning af naboarealer
1) 0%	1) 0%	1) 0%
2) 1-10%	2) 1-10%	2) 1-10%
3) 10-25%	3) 10-25%	3) 10-25%
4) 25-50%	4) 25-50%	4) 25-50%
5) 50-100%	5) 50-100%	5) 50-100%

Forekomst af invasive arter

Invasive plantearter er ikke-hjemmehørende arter, der fortrænger naturlig vegetation. Forekomst af invasive arter er en trussel, fordi arterne breder sig ekspansivt og udkonkurrerer de arter, der er karakteristiske for naturtyperne. Invasive arter er særlig et problem i kyst- og klitnaturtyperne samt på hederne.

Ved naturtypekortlægningen er det registreret, på hvor stor en andel af det samlede areal, der forekommer en eller flere af de invasive arter, der er opført i Appendiks 2 til den tekniske anvisning for kortlægningen.

Arealandelen, hvor der forekommer invasive arter, er angivet på en skala fra 1-5 inddelt som nedenfor:

Samlet dækning af invasive arter
1) 0%
2) 1-10%
3) 10-25%
4) 25-50%
5) 50-100%

Arealandel med drift

For de driftsafhængige, lysåbne naturtyper er det registreret, om arealet på kortlægningstidspunktet (2016-19) var i drift/pleje til sikring af lysåbne forhold. Drift er registreret som det totale andel af arealet, der enten græsses, tages høslæt (det afslåede materiale fjernes) eller foretages slåning (det afslåede materiale efterlades). Dette er opgjort ud fra en skala fra 1 til 5.

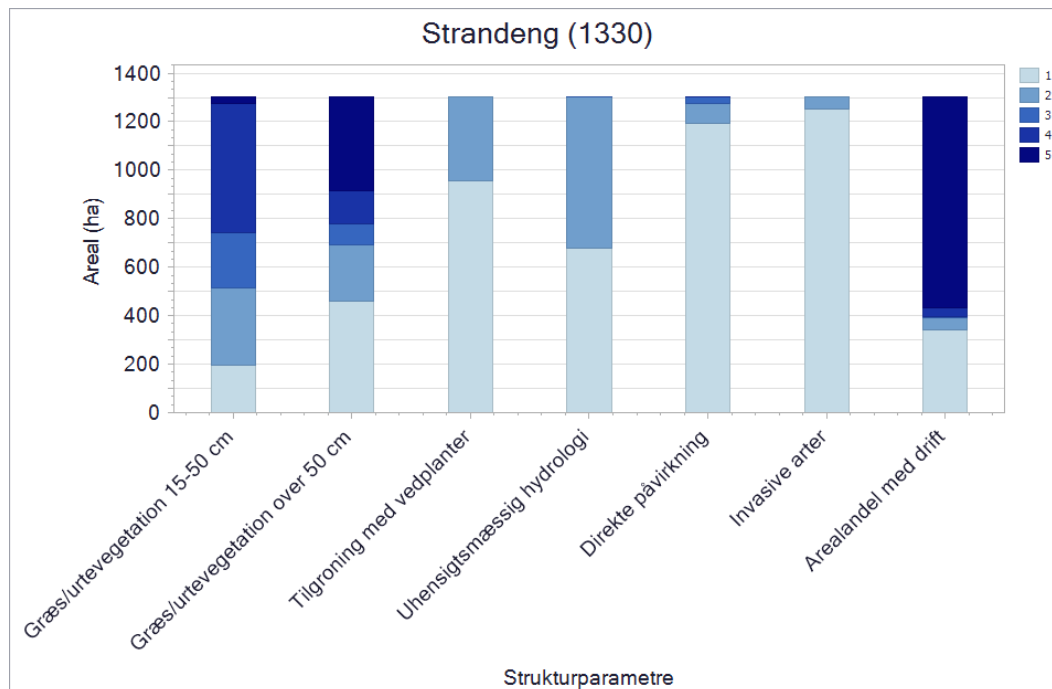
Manglende pleje er en trussel mod flere lysåbne naturtyper. For plejekrævende lysåbne naturtyper vil naturtilstanden normalt/ofte være afhængig af, at den hensigtsmæssige drift videreføres.

Samlet arealandel med drift
1) 0-5%
2) 5-10%
3) 10-30%
4) 30-75%
5) 75-100%

Negative påvirkninger på naturtyper

I nedenstående afsnit gennemgås de enkelte naturtyper i forhold til hvilke parametre, der påvirker dem negativt, og hvor meget naturtypen samlet set bliver påvirket af den enkelte parameter. De enkelte parametres påvirkning afbilledes grafisk ud fra en skala på 1-5, hvor 1 generelt angiver den mindste værdi fx mindst tilgroning, mindst arealandel der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi

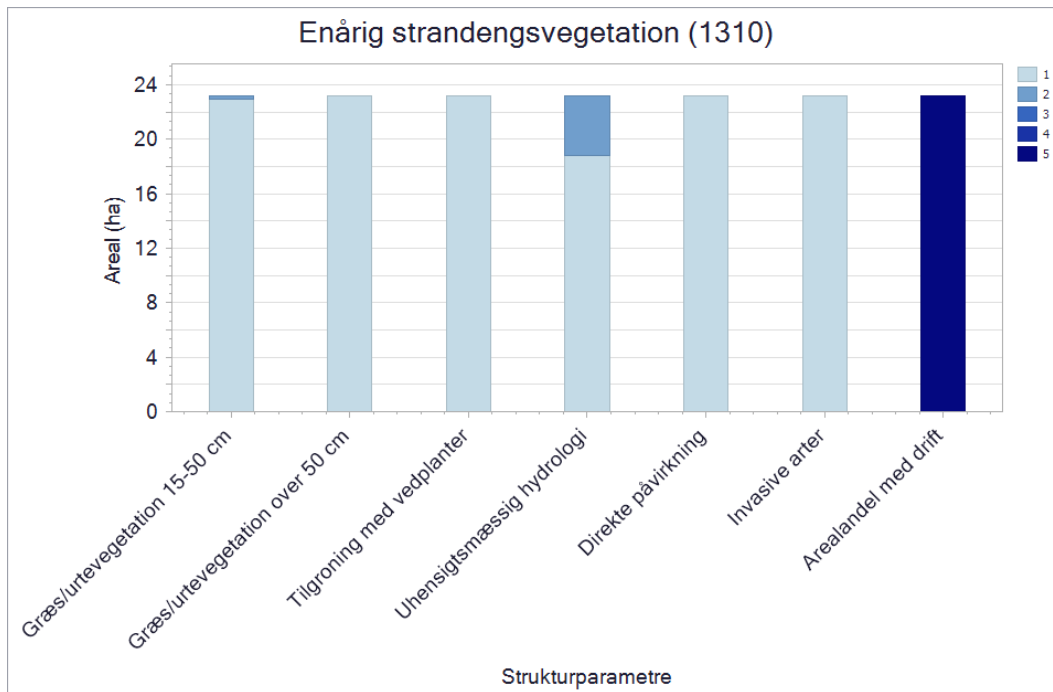
osv. og 5 generelt angiver den største værdi fx størst tilgroning, størst areal andel der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljeret redegørelse.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Strandeng (1330) er først og fremmest betinget af saltpåvirkning og uforstyrret hydrologi, og er typisk afhængig af den konstante dynamik, som jævnlige oversvømmelser skaber, og som kan medføre dannelse af lo-systemer og saltpander. Strandengene er i deres artsrige, lavtvoksende form helt afhængig af en passende græsning med fravær af gødskning, der begunstiger strandengens karakteristiske planter og fugle og muliggør, at der kan udvikles positive strukturelementer som f.eks. tuer af gul engmyre og en artsrig urtevegetation. I den ugræssede form udvikler de våde dele af strandengen sig til strandsumpe med især tagrør og strand-kogleaks.

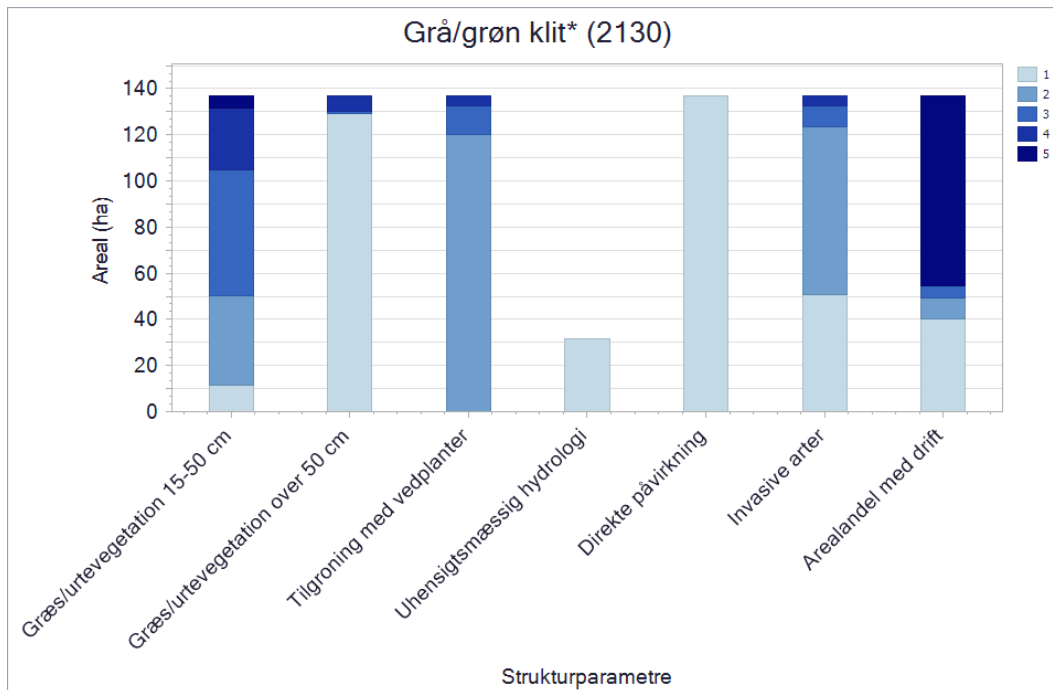
Ca. 70 % af arealet af strandeng er i drift og for størstedelen er det afgræsning, men enkelte arealer bliver slået. På disse arealer er der generelt ingen problemer med tilgroning. En uafgræsset strandeng vil ofte bestå af en høj tagrørssump og på de resterende 30 % af arealet, der er uden drift, ses en stor dækning af høj græs- og urtevegetation. På enkelte arealer ses en direkte påvirkning med næringsstoffer eller sprøjtemidler fra dyrkede naboarealer eller næringstilførsel fra tilskuds fodring. På ca. 4 % af det samlede areal er der registreret invasive arter, bl.a. rynket rose, kæmpe-bjørneklo og japan-pileurt, der alle har et voldsomt spredningspotentiale. Det vurderes derfor, at hovedparten af arealet er uden aktuelle trusler.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Enårig strandengsvegetation (1310) forekommer ofte som kvellervade i loer eller saltpander eller i en tør variant på engmyretuer. Naturtypen er typisk betinget af græsning, men kan i visse tilfælde opretholdes af havets naturlige dynamik med jævnlige oversvømmelser, som er en forudsætning for naturtypen.

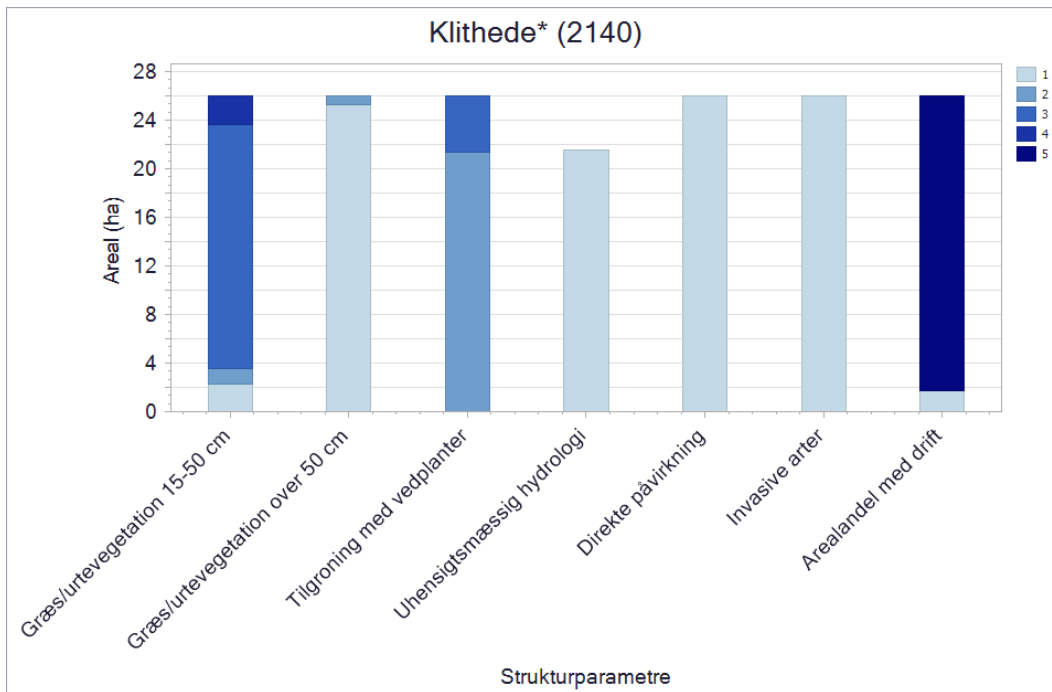
Hele det kortlagte areal er i drift og der er generelt ikke problemer med tilgroning eller forekomst af invasive arter på arealerne. En mindre del af arealet afvandes, men kun med en svag effekt. Det vurderes derfor, at der ikke er aktuelle trusler mod naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Grå/grøn klit (2130) er afhængig af næringsfattige forhold, og især grå klit er meget følsom over for eutrofiering, der skader mos- og lavforekomsterne. Naturtypen kan være betinget af naturlig dynamik, idet den udvikles ved naturlig succession af hvid klit. Især grøn klit vil normalt være driftsbetinget, og desuden kan bekæmpelse af invasive arter som rynket rose være nødvendig for at sikre naturtypen.

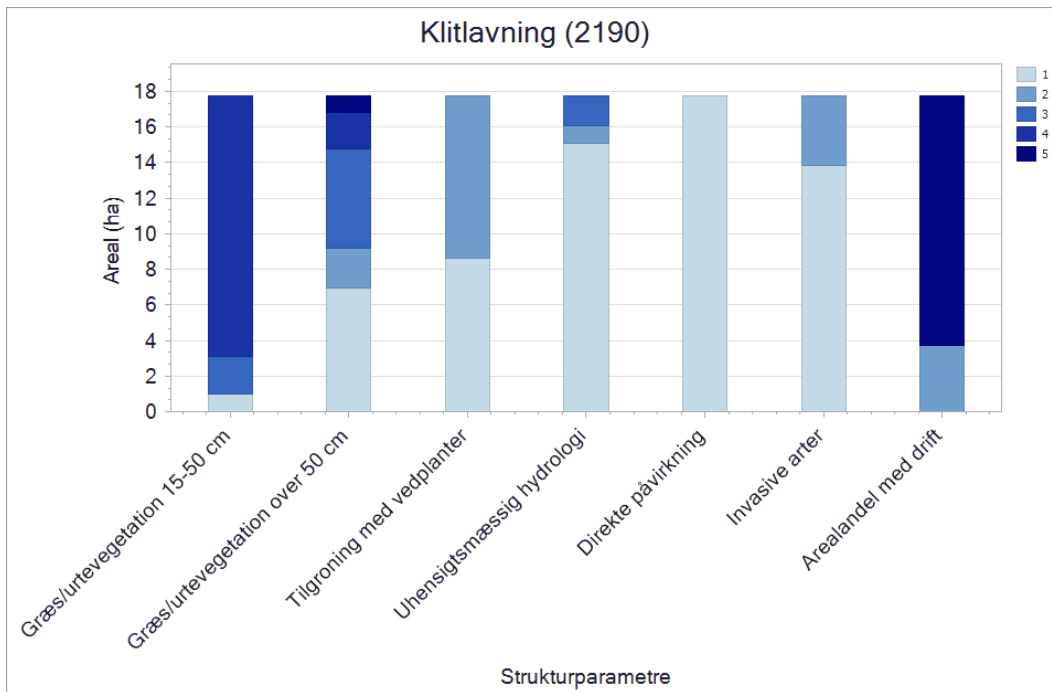
På ca. 60 % af arealet sker der afgræsning og der er generelt ikke problemer med tilgroning på den del af arealet. De invasive arter rynket rose og bjerg-fyr findes hovedsageligt på de arealer, hvor der ikke er nogen form for drift. På en enkelt forekomst er der dækning af de to invasive arter med op til 25 % (det tæller samtidig som vedplantedækning), hvilket vurderes at være en trussel mod forekomsten. I øvrigt vurderes der ikke at være væsentlig trusler mod naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Klithede (2140) er afhængig af naturlig dynamik og er meget følsom over for eutrofiering, der skader mos- og lavforekomsterne og øger tilgroning med græsser og vedplanter. Våd klithede er afhængig af naturlig hydrologi. Klitheden er normalt betinget af græsning, og bekæmpelse af invasive arter som bjerg-fyr og rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

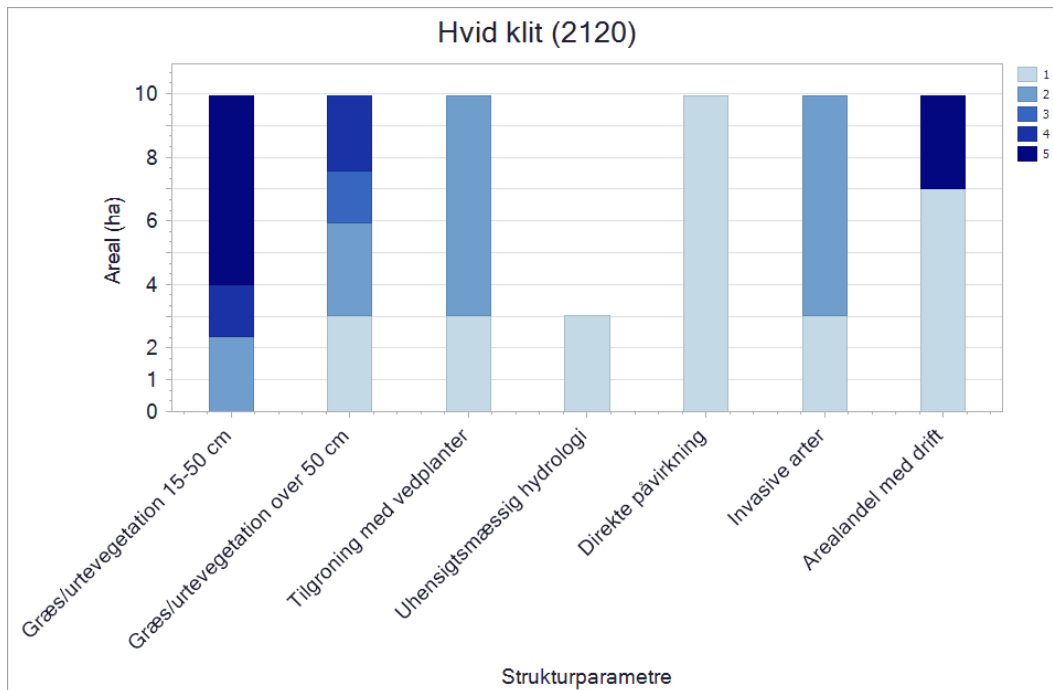
Naturtypen er registreret på Præstø Fed og Ulvshale. Da arealerne ligger langt fra dyrkede arealer, er der ingen negative påvirkninger derfra. Hovedparten af arealerne afgræsses og der er ikke konstateret problemer med invasive arter. Kun på en mindre del af arealerne er der konstateret begyndende tilgroning med vedplanter.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Klitlavning (2190) er en meget varieret naturtype og vegetationen kan være lav, urte- og halvgræsdomineret, tilgroet i tagrør eller mere eller mindre kratbevokset. Drift i form af græsning kan begunstige typen, men er ikke altid en betingelse for god tilstand. Klitlavning er afhængig af naturlig hydrologi og naturlig dynamik, og bekæmpelse af invasive arter kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

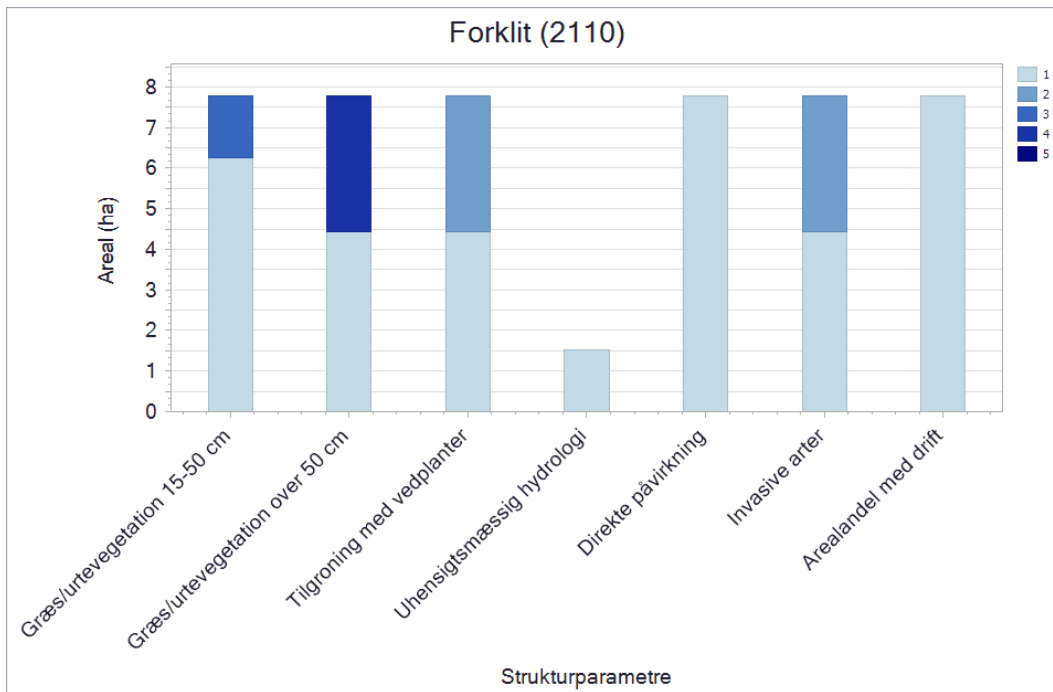
Hovedparten af arealet afgræsses, og der er generelt ikke problemer med tilgroning eller invasive arter. Det er kun på en enkelt forekomst på Præstø Fed, at der er registreret en lav dækning af invasive arter (sitka-gran). På hovedparten af arealerne er der en naturlig hydrologi, og kun på en mindre del er der konstateret afvanding med tydelig effekt.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Hvid klit (2120) er betinget af naturlig dynamik med vindbrud og vindomlejring af sand. Typen er ikke betinget af drift, men bekæmpelse af invasive arter som rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

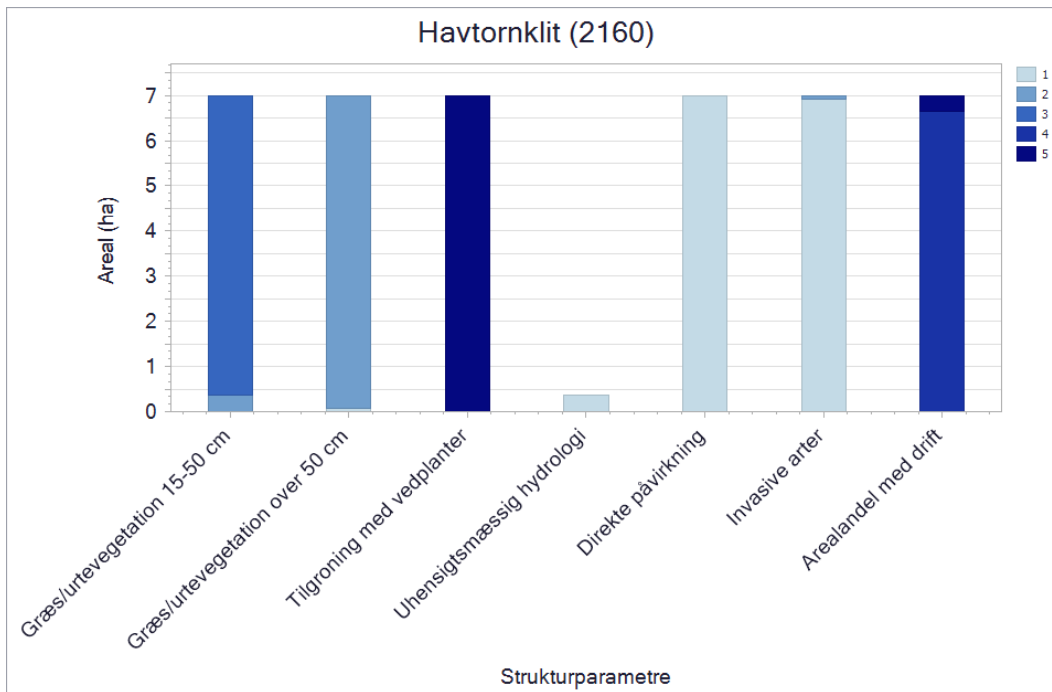
Det vurderes at ca. 70 % af arealet med hvid klit er truet af tilgroning med den invasive art rynket rose. Rynket rose er en vedplante og kan derfor være en del af vedplantedækningen på arealet. Derudover ses der også tilgroning med høj græs- og urtevegetation på det samme areal. Det vurderes derfor, at en stor del af arealet er truet af tilgroning. De ca. 30 % af arealet, hvorpå der er drift, vurderes at være uden trusler.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Forklit (2110) er afhængig af naturlig dynamik og er normalt ikke betinget af drift, men bekæmpelse af invasive arter som rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

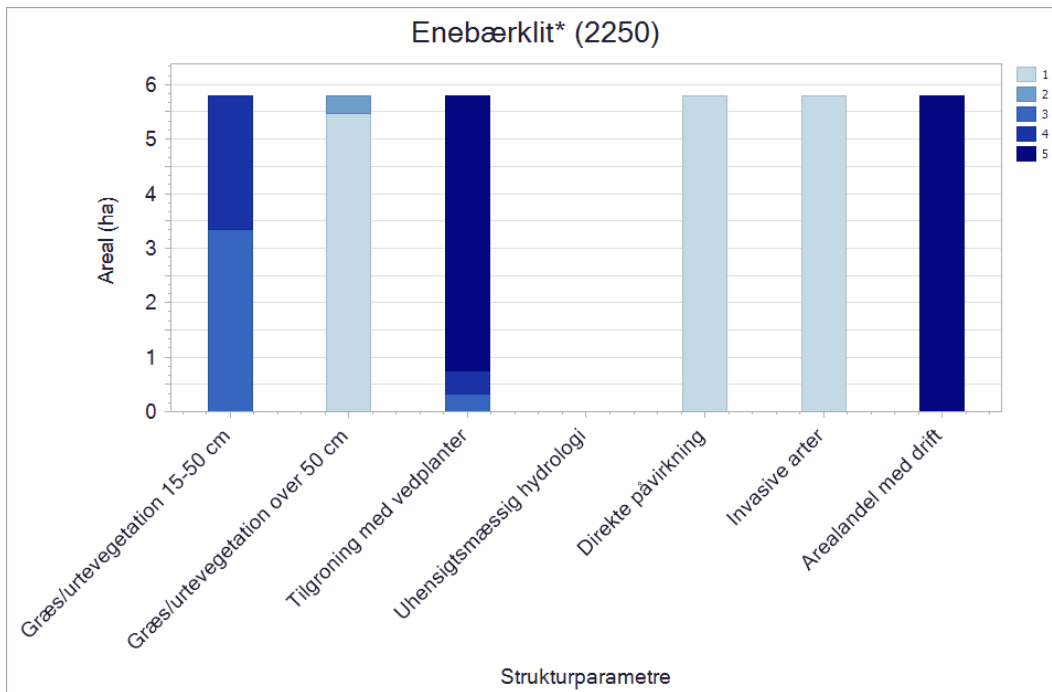
Som det ses af strukturparametrene er der ingen drift på arealerne med forklit, men som udgangspunkt er denne naturtype ikke driftsbetinget. På ca. halvdelen af arealet er der ingen problemer med tilgroning eller invasive arter. På forekomsten syd for Hårbølle Havn er den invasive art rynket rose fundet. I øvrigt vurderes der ikke at være trusler mod naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Havtornklit (2160) er bedst udviklet, når der er en høj andel af hjemmehørende buske (ene og gråris undtaget), en forholdsvis lav andel af græsser og urter og ingen forekomst af invasive arter. Naturtypen er ikke græsningsbetinget. Bekæmpelse af invasive arter som bjerg-fyr og rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

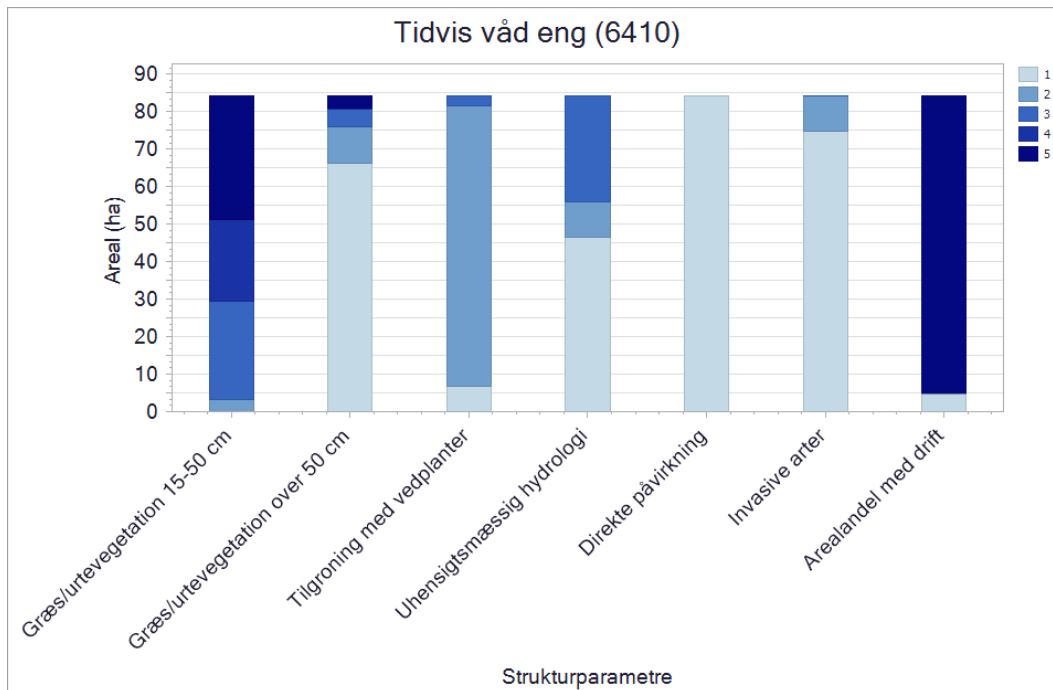
Havtornklit er registreret med en lille forekomst på Præstø Fed, de resterende forekomster findes på Ulvshale. Naturtypen består af buske, hovedsageligt havtorn og naturtypen er derfor naturligt tilgroet med vedplanter. Den registrerede vedplantedækning er derfor ikke et problem. Der er generelt set ingen problemer med invasive arter, kun på en lille del er der registreret rynket rose. Der vurderes ikke at være yderligere trusler mod naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Enebærklit (2250) udvikles hvor kystklitten gror til i ene. Naturtypen er afhængig af naturlig dynamik og næringsfattige forhold. Især i områder med begrænset naturlig dynamik kan enebærklit være driftsafhængig, og bekæmpelse af invasive arter og rydning af andre vedplanter kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

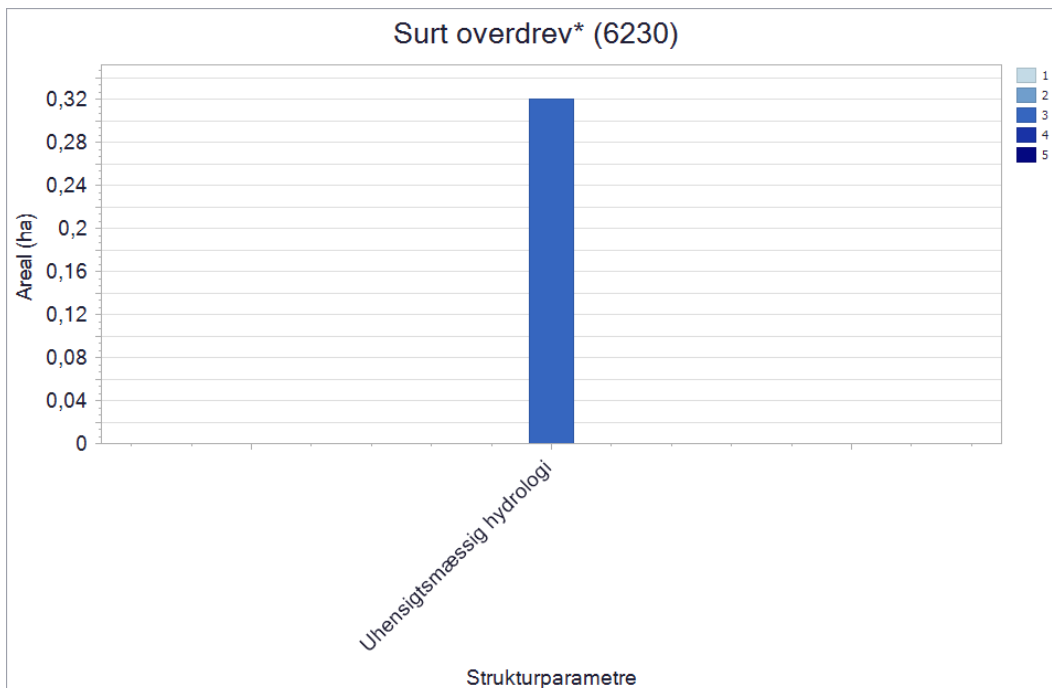
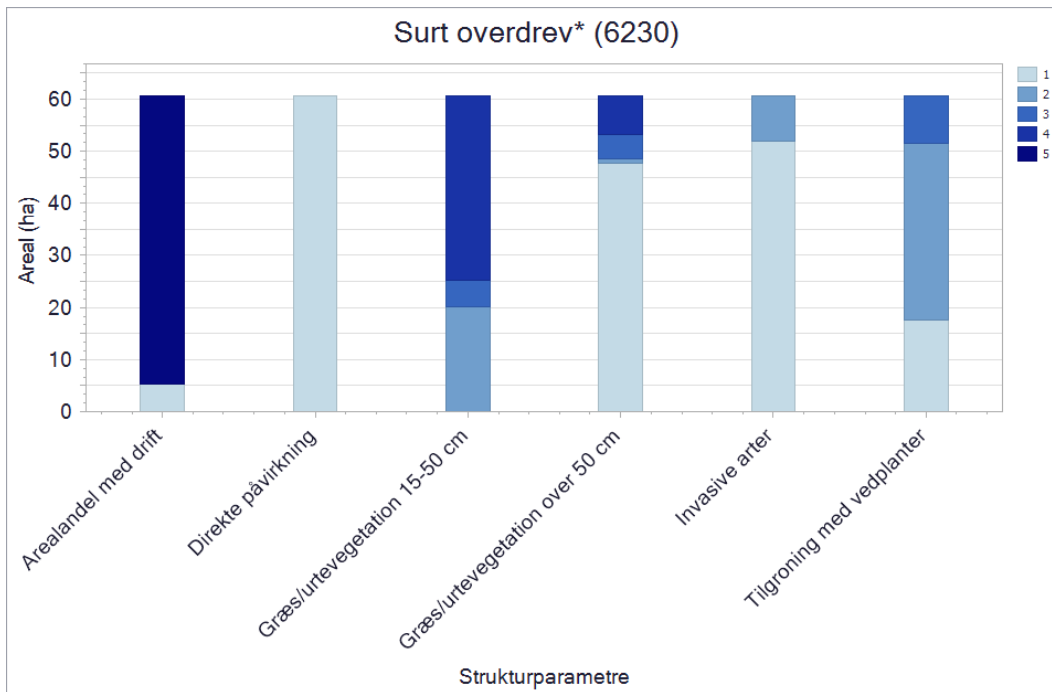
Hele arealet med enebærklit bliver afgræsset. Da naturtypen hovedsageligt består af ene er den registrerede vedplantedækning en naturlig struktur for naturtypen. Der er generelt ikke problemer med tilgroning med høje urter og der er ikke registreret invasive arter på arealerne. Der vurderes derfor ikke aktuelt at være trusler mod naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Tidvis våd eng (6410) er først og fremmest betinget af næringsfattige forhold og en fluktuerende vandstand, og udvikles bedst hvor der er intakt hydrologi og fravær af gødsning. Naturtypen er græs- og urtedomineret og således afhængig af drift i form af høslæt eller græsning, men et moderat indslag af vedplanter kan være naturligt og ønskeligt på naturtypen.

Størstedelen af arealet har en form for drift. Det meste bliver afgræsset, men der forekommer også høslæt og slåning af nogle arealer. Der er ikke registreret negativ påvirkning fra dyrkede naboarealer og der er generelt, for andelen med drift, ingen problemer med tilgroning af hverken vedplanter eller høje græsser og urter. På en lille del af arealet ses en middel dækning med vedplanter og en meget kraftig dækning af høj vegetation. På fire forekomster er der registreret invasive arter. På to forekomster på Ulvshale er der registreret sildig gyldenris mens der er registreret rynket rose på Nyord og sitka-gran på Præstø Fed. Det vurderes, at en mindre del af arealerne er truet tilgroning og at en forekomst på Ulvshale er truet af tilgroning med sildig gyldenris, idet den samtidig er uden drift. Der er en enkelt stor forekomst, hvor der ses tydelig effekt af afvanding, hvilket er en trussel mod denne forekomst.

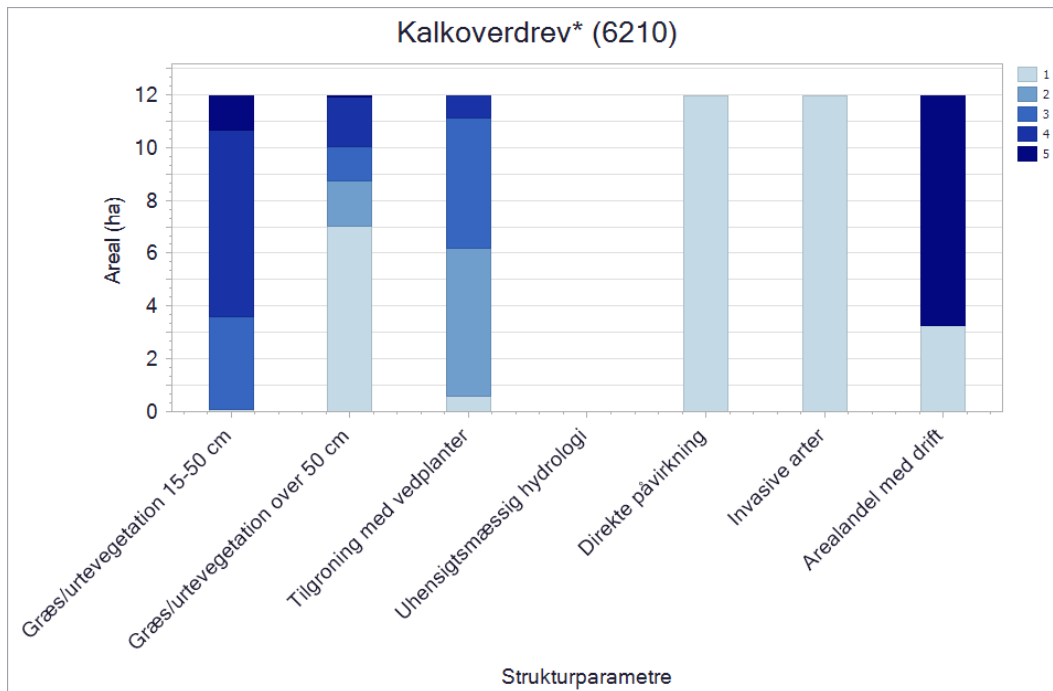

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Surt overdrev (6230) rummer en græsningsbetinget, urtedomineret vegetation udviklet på relativt sur, veldrænet bund uden anden kulturpåvirkning end græsning. De ofte meget artsrige plantesamfund, der udvikler sig på gamle sure overdrev, er stærkt afhængige af en lang, stabil udvikling med konstant afgræsning og fravær af gødskning og uden isåning af kulturplanter. Under disse forhold udvikles positive strukturelementer som en urterig flora, myretuer, nedbidte træer og buske som evt. har fodposer. Et moderat indslag af vedplanter er således naturligt og ønskeligt på naturtypen.

Hovedparten af arealet med surt overdrev bliver afgræsset og er samtidig uden tilgroningsproblemer, idet et vist indslag af vedplanter er en naturlig del af naturtypen. Der er ikke konstateret negativ påvirkning fra nærliggende landbrugsarealer. På den uafgræssede del af naturtypen ses en udbredt tilgroning med høj græs- og urtevegetation samt nogen tilgroning med vedplanter, hvilket er en trussel mod naturtypen. Den invasive art rynket rose er registreret ved Hårbølle Havn.

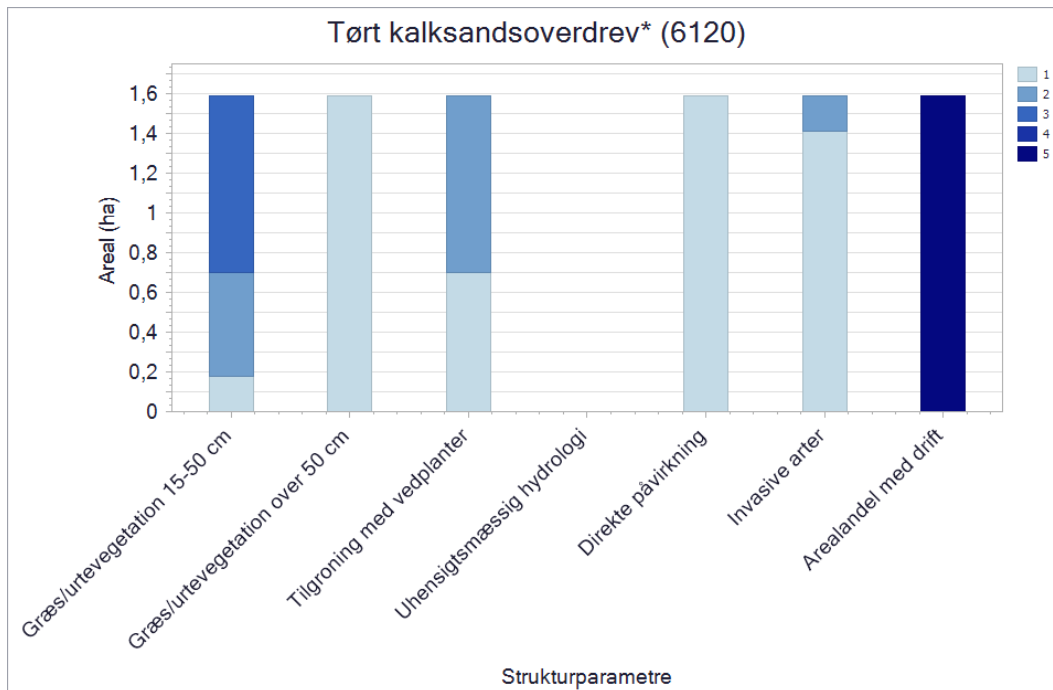
På en enkelt forekomst af naturtypen på Præstø Fed er der registreret afvanding med tydelig effekt. Forekomsten ligger i forlængelse af en tidvis våd eng, men er lidt højereliggende end denne. Som udgangspunkt er surt overdrev en tørbundstype, så sandsynligvis vil naturtypen ændre sig fra surt overdrev til tidvis våd eng, hvis afvandingen ophører på arealet.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljeret redegørelse.

Kalkoverdrev (6210) rummer en urtedomineret vegetation udviklet på veldrænet kalkrig (basisk) bund uden anden kulturpåvirkning end græsning. De ofte meget artsrige plantesamfund, der udvikler sig på gamle kalkoverdrev, er stærkt afhængige af en lang, stabil udvikling med konstant græsning og fravær af gødskning og uden isåning af kulturplanter. En vedvarende græsning skaber betingelser for positive strukturelementer som en urterig flora, myretuer, nedbidte træer og buske som evt. har fodposer. Et moderat indslag af vedplanter er således naturligt og ønskeligt på naturtypen.

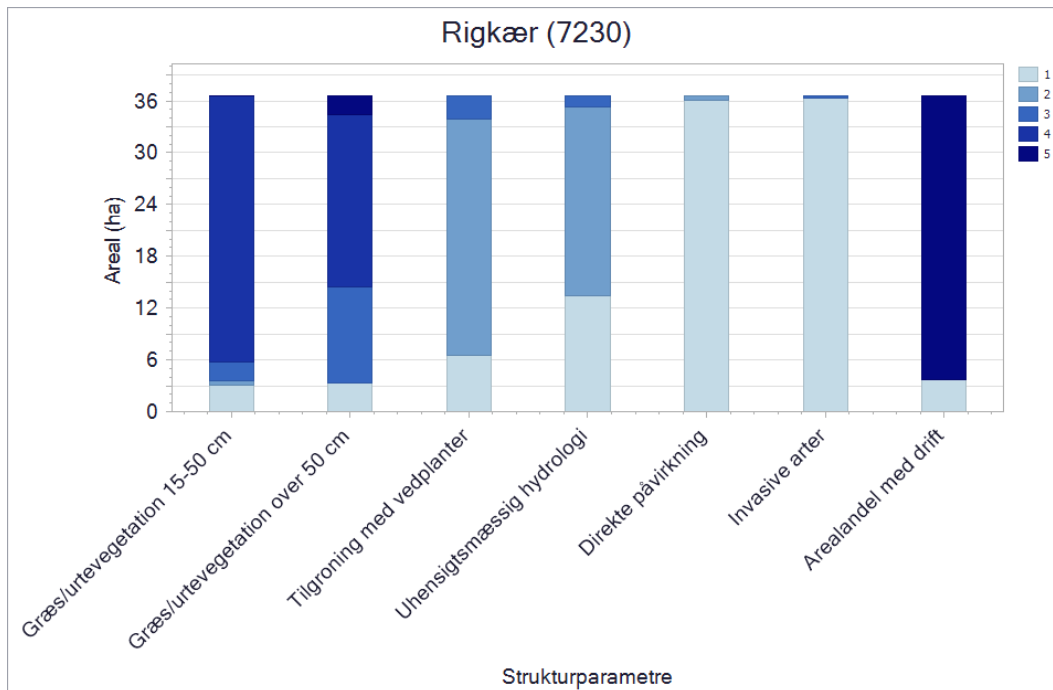
På den uafgræssede del af forekomsterne forekommer der en del tilgroning med både høj græs- og urtevegetation og vedplanter. Dog må der gerne på kalkoverdrev være et vist indslag af vedplanter, så det vurderes at det kun er en meget lille del, der er truet af tilgroning med vedplanter, mens truslen fra tilgroning med græs- og urtevegetationen er noget større.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Tørt kalksandsoverdrev (6120) består af urtedomineret vegetation med mange enårige planter udviklet på veldrænet, kalkrigt sand og findes typisk på kystskrænter. Naturtypen udvikles bedst, hvor der er naturlig dynamik og næringsfattige forhold, uden påvirkning med næringsstoffer fra ovenfor liggende marker. Hvor den lette og løse jord ved erosion holder vegetationen åben, kan naturtypen opretholdes uden drift, men den er ofte afhængig af en vis pleje for at hindre tilgroning med vedplanter og/eller invasive arter.

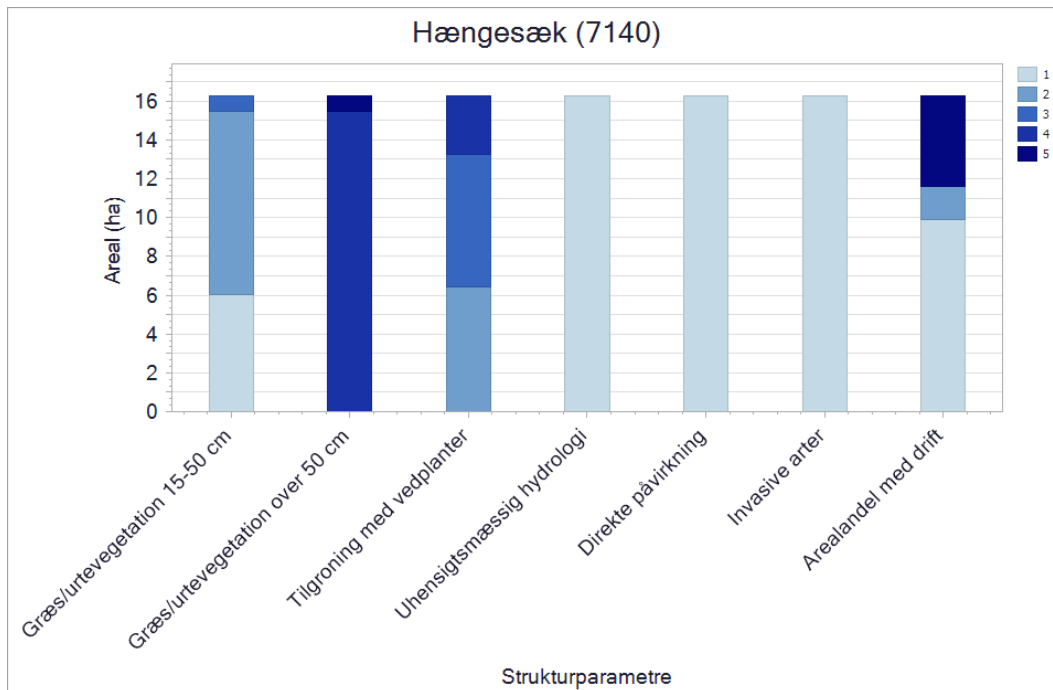
Tørt kalksandsoverdrev findes på Tærø og Lilleø, som bliver afgræsset af vildheste. Kun en lille del af Tærø bliver opdyrket, så der ses ingen påvirkning fra nærliggende landbrugsarealer. Der er kun registreret invasive arter (canadisk bakkestjerne) på en begrænset del af arealet og med en lav dækning. Da naturtypen består af mange enårige arter, der kræver bare partier i vegetationen for at kunne etablere sig, er den begyndende tilgroning med middelhøje urter på Lilleø en trussel mod naturtypen på øen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Rigkær (7230) er først og fremmest betinget af intakt hydrologi med en tilstrækkelig mængde rent, baserigt fremsivende grundvand, der medfører mere eller mindre permanent vandmættet jordbund. Grundvandets indhold af jern og kalk binder fosfor i forbindelser, der ikke kan optages af planter, og der skabes gode vækstforhold for såkaldte nøjsomhedsplanter. Naturtypen er afhængig af vedvarende græsning, og under fravær af gødskning kan der udvikle sig knoldstrukturer med mulighed for udvikling af en artsrig vegetation af lavtvoksende urter og en rig mosflora.

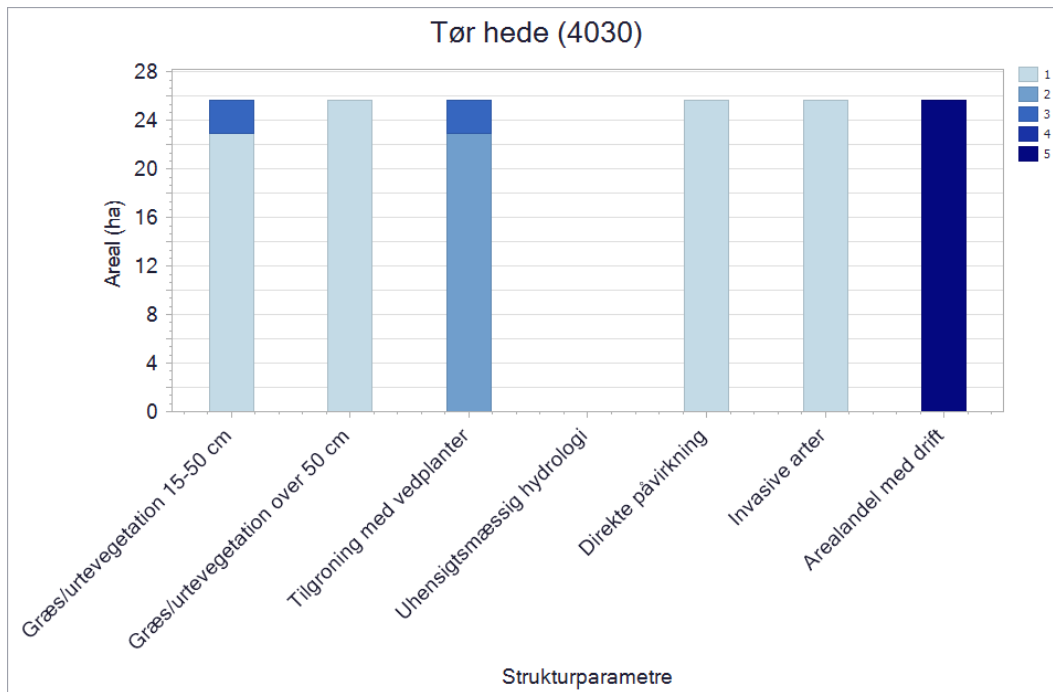
Der er drift på hovedparten af rigkærene i området. Der er kun registreret invasive arter og direkte påvirkning fra dyrkede naboarealer på en meget lille del af forekomsterne. På en enkelt forekomst er der registreret kæmpe-bjørneklo med en vis udbredelse. Det er en trussel for forekomsten, idet forekomsten samtidig er uden drift. På en lille del af forekomsterne ses udbredt høj vegetation. Disse forekomster er uden drift eller er nyligt ryddet for træopvækst. På ca. en tredjedel af arealerne er der naturlig hydrologi, og på hovedparten af resten ses der kun afvanding med svag effekt. På en lille del af arealet er der registreret dræning med tydelig effekt. På en enkelt forekomst ses tilgroning med vedplanter på op til 25 %, og da arealet samtidig er uden drift udgør det en trussel mod forekomsten. Overordnet set vurderes det, at naturtypen trues af en begyndende tilgroning, da der er op til 75 % dækning af høje græsser og urter på over halvdelen af arealerne.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Mosetypen hængesæk (7140) er betinget af stabil, høj vandstand af næringsfattigt vand, og opretholdelse af naturtypen under upåvirkede forhold er normalt ikke afhængig af drift eller pleje. Naturtypen kan dog være driftsbetinget i visse, særlige naturgivne situationer. Det gælder fx, hvor hængesæk er dannet ved at gro ud over kildevæld, og hvor fravær af drift på længere sigt vil resultere i tilgroning med høje urter og vedplanter.

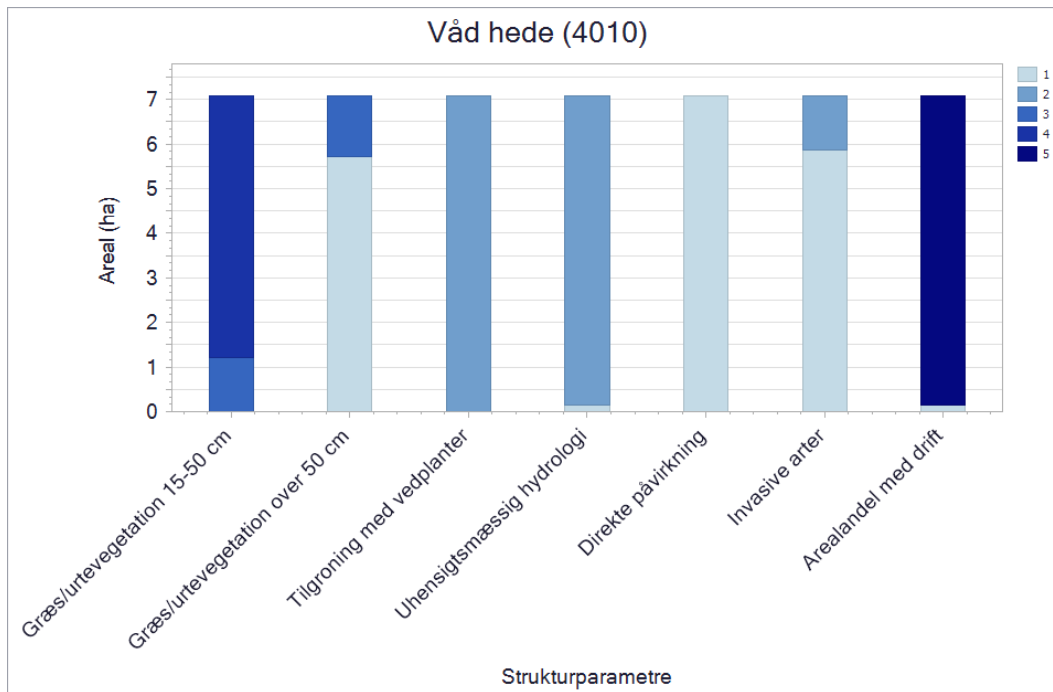
Hængesæk findes ved Even. Der er drift på ca. en tredjedel af arealerne. På en stor forekomst i den sydlige ende, hvor der i vinterhalvåret høstes tagrør samt slåning af spredte jagtspor på den øvrige del. Der er ikke konstateret invasive arter på arealerne og de har en naturlig hydrologi. Det er kun en enkelt forekomst, der har opdyrkede arealer i umiddelbar nærhed, og der er ikke konstateret negativ påvirkning derfra. Da hængesækken hører til den mere næringsrige del af naturtypens variationsbredde er der naturligt en del tilgroning med høj vegetation. Næsten alle forekomsterne grænser op til forekomst af elle- og askeskov, så der ses en del tilgroning med rød- el på alle forekomsterne men med varierende dækning af vedplanterne. Det vurderes at tilgroning er en trussel mod naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Tør hede (4030) er afhængig af dynamik i form af græsning, afbrænding, tørveskrælning eller slæt, der vedligeholder lyngvegetationen, da den ellers naturligt gror til og omdannes til skovtyper på næringsfattig bund. Herudover er næringsfattige forhold en afgørende forudsætning for, at dværgbuskene ikke udkonkurreres af græsser og vedplanter, og det kan også være nødvendigt at bekæmpe tilgroning med invasive arter som glansbladet hæg, bjerg-fyr og andre arter af nåletræer.

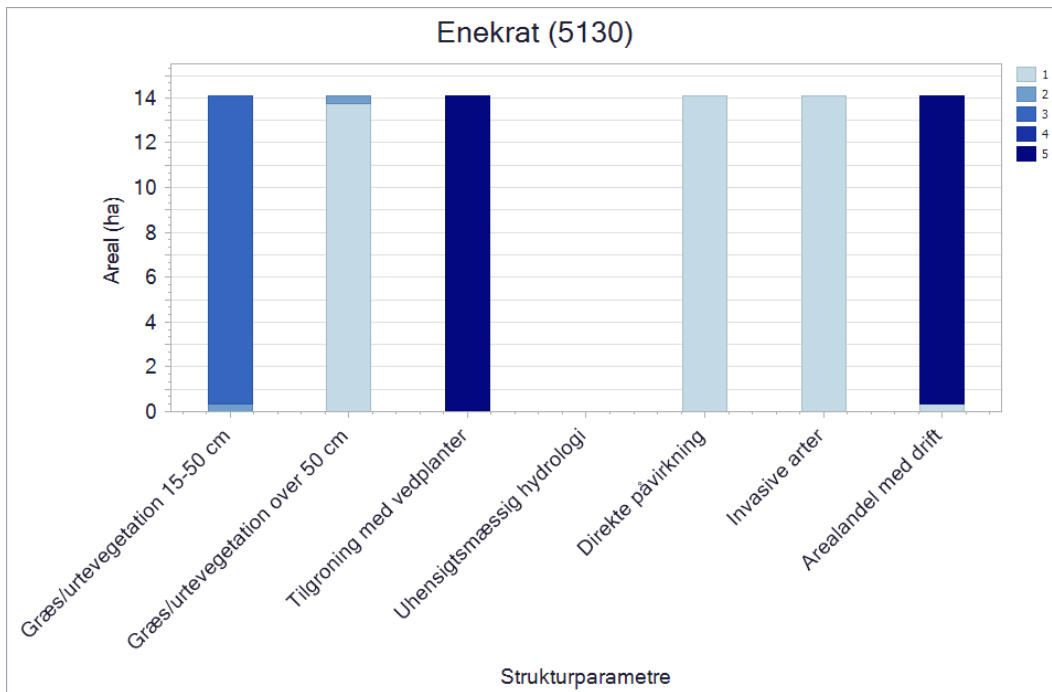
Hele arealet med tør hede afgræsses. Der er ikke registreret invasive arter eller problemer med tilgroning med høj græs- og urtevegetation. På trods af afgræsningen ses der tilgroning med vedplanter, specielt på forekomsten på Ulvshale, hvor dækningsgraden er op til 25 %. Det vurderes derfor at forekomsten på Ulvshale er truet af tilgroning.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Våd hede (4010) med klokkelyng og andre dværgbuske eller lave pors findes på fugtige og våde hedearealer og kan indeholde en rig urte- og mosvegetation. Naturtypen er afhængig af næringsfattige forhold og naturlig hydrologi samt drift eller pleje, hvis ikke den skal gro til i græsser som blåtop, der helt kan udkonkurrere dværgbuskene og ændre naturtypen til degraderet våd hede.

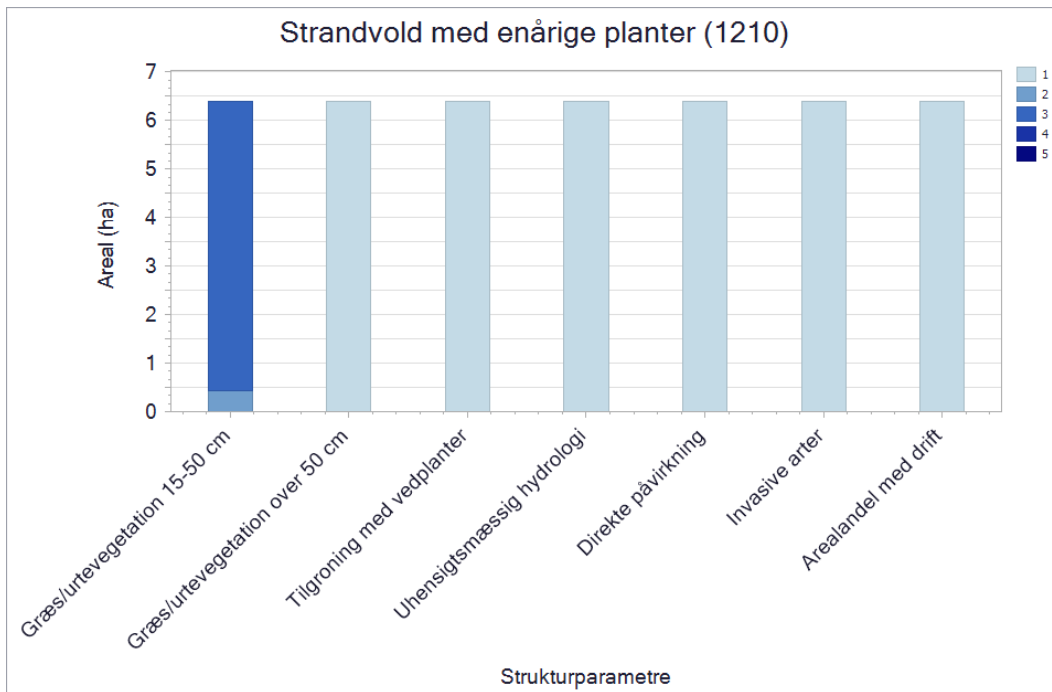
Våd hede findes på Præstø Fed, hvor der er afgræsning på hovedparten af arealet. Der er dræning med svag effekt og let tilgroning med vedplanter. På en lille del af arealet er der registreret den invasive art sitka-gran, som potentielt kan udgøre en trussel for naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Enekrat (5130) er en overgangstype mellem lysåbent hede/overdrev og krat med stort indslag af stikkende buske og er normalt afhængig af græsning, men det kan også være nødvendigt at foretage udtynding af vedplanter og bekæmpelse af invasive arter. Næringsfattige forhold er forudsætningen for en artsrig bundflora af urter og græsser.

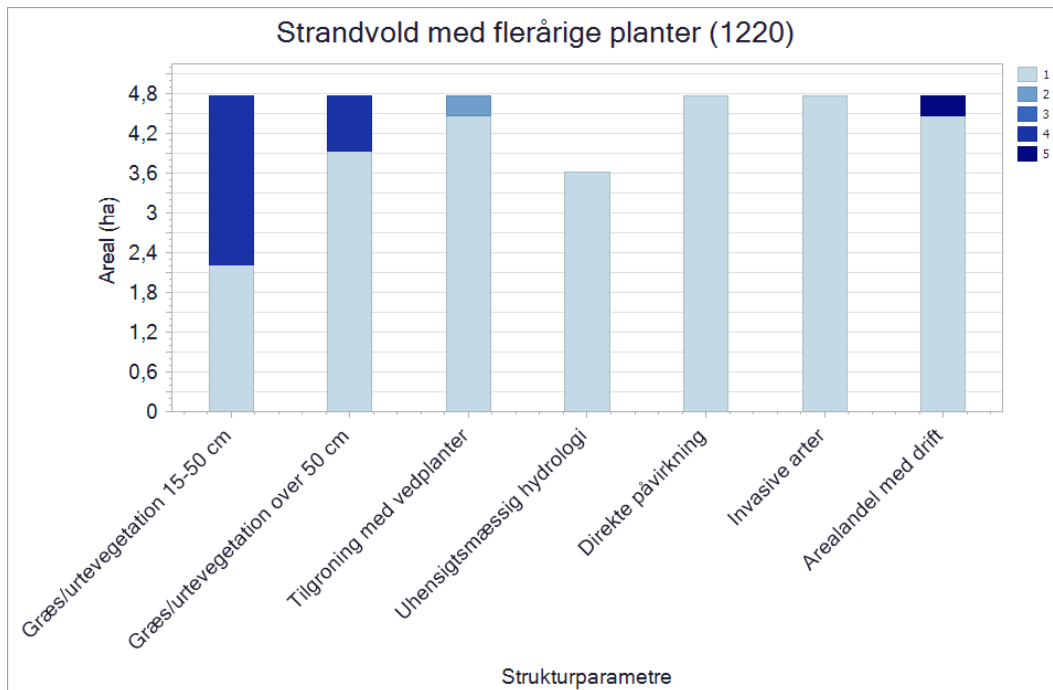
Der er to forekomster af enekrat i området, og de findes begge på Ulvshale. Da naturtypen er en overgangstype mellem overdrev og krat, er en stor vedplantedækning en naturlig struktur for naturtypen. Tilgroning med vedplanter kan dog være et problem, hvis vedplantedækningen ikke består af ene for hovedparten af arealet. Den store forekomst er afgræsset og her består vedplantedækningen hovedsageligt af ene. Forekomsten er desuden fri for invasive arter og høj græs- og urtevegetation. Den lille forekomst på kun 0,3 ha bliver ikke afgræsset og der udgøres en stor del af vedplantedækningen af vorte-birk og der er samtidig tilgroning med høj græs- og urtevegetation.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Strandvold med énårige planter (1210) er generelt afhængig af kystens dynamik i form af bølgepåvirkningen, som kan danne strandvolde og rullestenskyster, hvorpå der i nogle tilfælde kan udvikles en artsrig flora af énårige plantearter. Naturtypen er dog generelt meget dynamisk og kan ændre udbredelse og artsindhold fra år til år. Naturtypen er normalt ikke driftsbetinget, men er naturligt næringsrig og ofte domineret af relativ højt voksende urter.

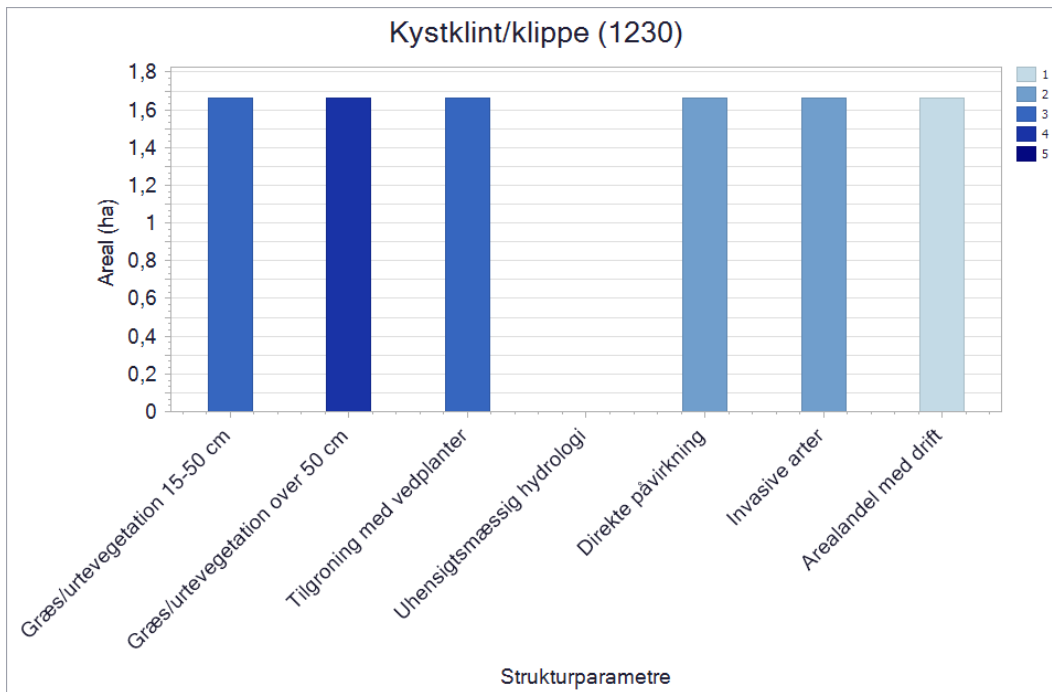
Der er kun kortlagt et lille areal med naturtypen, og der er ikke registreret trusler mod naturtypen i området.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Strandvold med flerårige planter (1220) er generelt afhængig af kystens dynamik i form af bølgepåvirkningen, som kan danne strandvolde og rullestenskytter. Især de ældre strandvolde kan få en artsrig flerårig flora med mange arter af lav og mosser, som er betinget af næringsfattige forhold og ofte er driftsbetinget. Bekæmpelse af invasive arter som rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

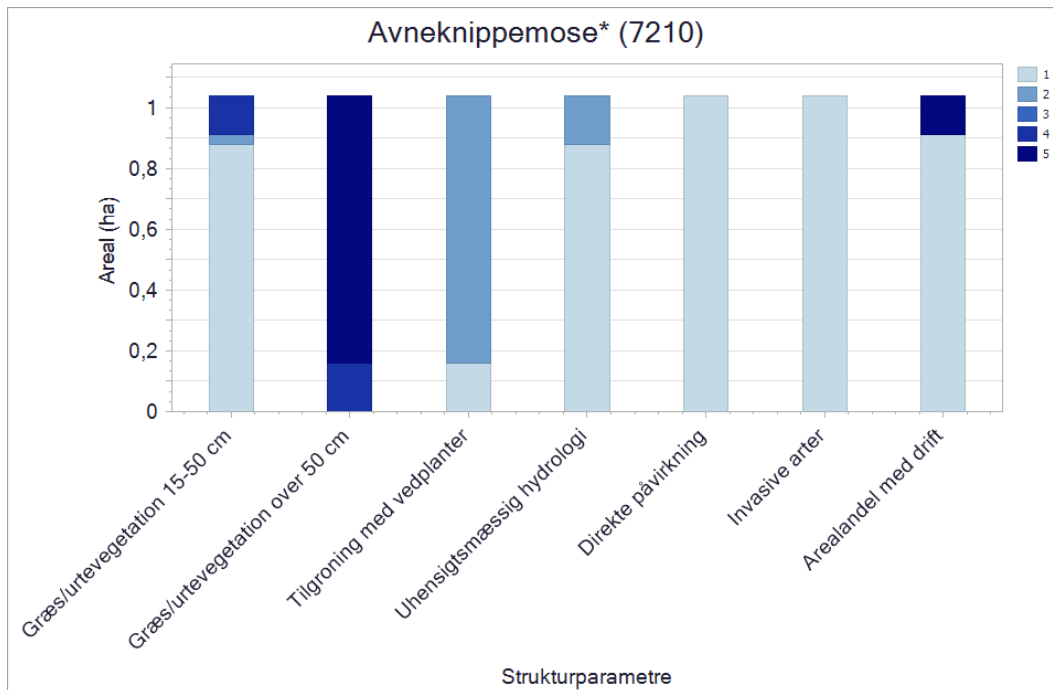
Hovedparten af forekomsterne i området er ikke driftsbetingede og der er ikke konstateret problemer med tilgroning eller invasive arter på disse arealer. Det er kun den gamle forekomst på Ulvshale, der efterhånden ligger langt fra kysten pga. konstant tilførsel af materiale til krummodden, der er betinget af drift og bliver afgræsset. På denne er der ikke konstateret invasive arter og der ses der kun en gangsket lille tilgroning med vedplanter. Der vurderes derfor ikke at være væsentlige negative påvirkninger på naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Kystklint (1230) udvikles bedst, hvor der er naturlig dynamik uden kystbeskyttelse, og hvor der ikke sker påvirkning med næringsstoffer fra ovenfor liggende marker. Tæt på havet bliver klinten til stadighed påvirket af bølgerne, som skaber partier med erosion og skred og sikrer rede-muligheder for bl.a. digesvaler. Naturtypen er normalt ikke driftsbetinget.

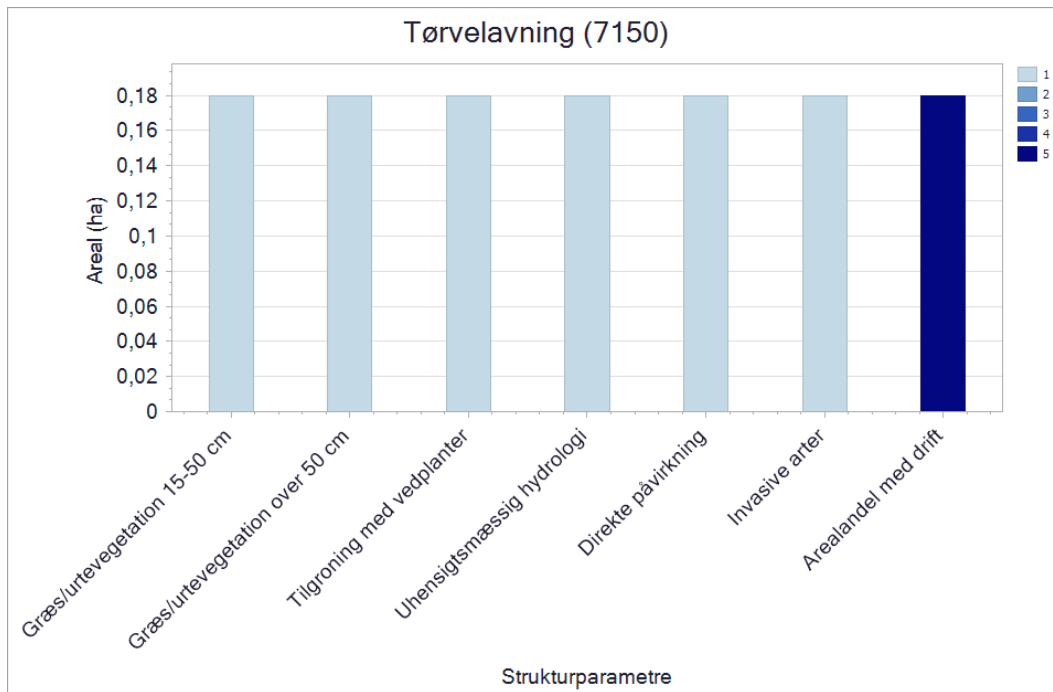
Som det ses af strukturparametrene, så er forekomsten ikke i drift. Der ses nogen tilgroning med både høj vegetation og vedplanter på forekomsten samt en negativ påvirkning fra landbrugsdrift af ovenfor liggende marker på op til 10 % af arealet. Der er desuden fundet invasive arter på op til 10 % af arealet.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljeret redegørelse.

Avneknippemose (7210) domineres af høje halvgræsser, græsser og urter med spredte partier af vedplanter og er afhængig af permanent vandmættet basisk jordbund for at udvikles optimalt.

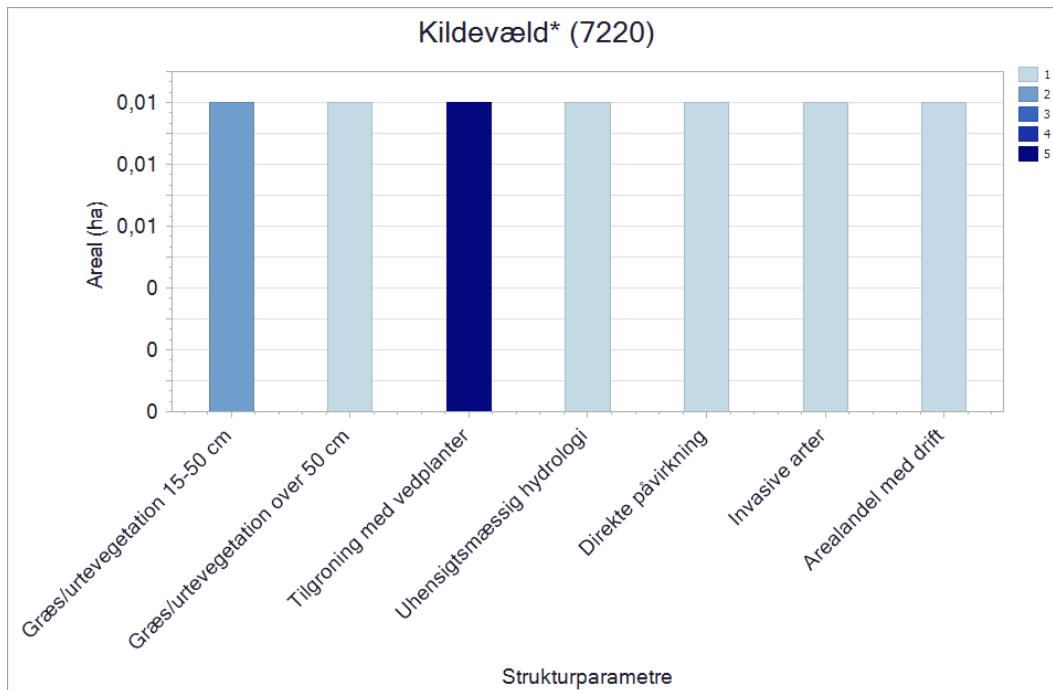
Avneknippe findes på tre forekomster i området. Alle tre forekomster ligger omgivet af anden natur, så der er ingen negativ påvirkning fra nærliggende landbrugsarealer. Der er ikke fundet invasive arter og hovedparten af arealet har en naturlig hydrologi. Der ses en udbredt dækning af høj græs- og urtevegetation, men da havs avneknippe udgør hovedparten af denne dækning er en høj vegetation naturligt for naturtypen. Der er en meget ekstensiv afgræsning på den ene forekomst. En for hård afgræsning kan evt. være en trussel mod naturtypen, idet der ved forekomsten på Ulvshale er en ret skarp grænse for artens udbredelse ved hegnet. Inden for indhegningen findes hvas avneknippe ikke.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Tørvelavning (7150) findes på sand- eller tørveholdig bund og er betinget af et højt grundvandsspejl og naturlig dynamik med stadig vindomlejring af sand, optrampning, eller anden forstyrrelse. Typen er afhængig af næringsfattige forhold og kan være driftsbetinget.

Hele arealet bliver afgræsset og der er en naturlig hydrologi på arealet. Der er ikke registreret problemer med tilgroning, invasive arter eller negativ påvirkning fra naboarealer. Forekomsten vurderes derfor aktuelt at være uden trusler.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Kildevæld (7220) findes i tilknytning til udstømmende kalkholdigt eller hårdt grundvand, og er afhængig af rent grundvand for at udvikles optimalt. Intakt hydrologi med en rigelig mængde rent grundvand er således den væsentligste forudsætning for naturtypen. I lysåbne kildevæld findes en artsrig mos- og urtevegetation, og drift i form af græsning og rydning af opvækst vil typisk være nødvendig for at bevare kildens artsrige vegetation. Kildevæld i skov er derimod ofte med sparsom vegetation og er ikke driftsbetingede.

Det ene kildevæld der er kortlagt i området, er et kildevæld i skov, som naturligt er tilgroet med vedplanter. Der er naturlig hydrologi på arealet og der er ikke registreret tilgroning med høje urter eller invasive arter. Der vurderes derfor ikke aktuelt at være trusler mod naturtypen.

3.1.2 Skovnaturtyper

For de skovnaturtyper, der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved, at i bøgeskove på sur og morbundsdannende bund findes bøg på mor (9110), der har sparsom bundflora præget af surbundsarter. Bøg på muld (9130) er arealmæssigt den mest udbredte bøgeskovstype med en stor variation i artsindhold, afhængig af jordbundens surhedsgrad og fugtighed. Egeblandskov (9160) er en udbredt og variabel skovtype med eg og avnbøg på relativt rig, og ofte lidt vandlidende bund, der hindrer bøgen i at trives og ask i at dominere. Den sjældne skovtype vinteregeskov (9170) findes kun i de østlige egne med subkontinentalt klima og omfatter her naturlige egeskove med mere vintereg end stilkeg. I egeskove på mager, sur bund med dominans af stilkeg findes stilkegekrat (9190), der ofte har artsrig træsammensætning og et rigt bunddække af bregner og andre nøjsomhedsplanter. Elle- og askeskov (91E0) findes på naturligt næringsrige og fugtige til våde arealer i tilknytning til vandløb, eller af anden grund med en vis vandbevægelse og er domineret af de vådbundstolerante træarter rødelt og/eller ask. For alle skovnaturtyper gælder, at plantet skov uden plantagekarakter, dvs. ensaldrende træer i rækker, og med enten oprindelig karakteristisk bundflora, sjældne arter eller EU-beskyttede arter, er omfattet. De dele af klitterne der er uden naturlige forstyrrelser til at holde vegetationen åben, vil gro til i mere eller mindre åbne krat med forskellige træer og buske. Som sidste stadie i tilgroningen

af klitter etableres egentlig skovklit (2180), der findes som naturlige skovsamfund i kystklitterne, både som egentlig skov og som krat. Arealer domineret af selvsået skovfyr hører med til typen, selvom modertræerne var plantet i sin tid – også selvom nogle af modertræerne stadig lever.

Inden for området er i alt i den seneste naturtypekortlægning (2016-2019) kortlagt ca. 235 ha skovnaturtyper. I den tidligere kortlægning af skovnaturtyperne (2005-2012) blev der kortlagt 218 ha. Forskellene skyldes dels kortlægning af skovklit (2180), der ikke blev kortlagt i første runde, dels kortlægning inden for det udvidede habitatområde og endelig en mere detaljeret eftersøgning af naturtyperne i området.

Områdets skovnatur findes ved Even, på det nordøstlige hjørne af Jungshoved, syd for Jungshoved Nor samt på Ulvshale. På baggrund af første og anden kortlægning vurderes det, at forekomsten af træer med huller eller råd er stigende. Det vurderes at forekomsten af store træer og liggende dødt ved er uændret. Der ses en tendens til mindre stående dødt ved. Der er ikke registreret problemer i form af væsentlig afvanding for den naturtype, der er afhængig af naturlig hydrologi.

Bøg på muld (9130) findes hovedsageligt i det nordøstlige hjørne af Jungshoved samt syd for Jungshoved Nor. Der er kortlagt 88 ha i området. Arealet er forøget med lige ca. 2 ha siden forrige kortlægning på grund af en ændret vurdering af naturtypens udbredelse samt en mere detaljeret afgrænsning af naturtypen.

Ege-blandskov (9160) findes i hele området, men med hovedvægten på Ulvshale. Der er kortlagt ca. 84 ha ved den seneste kortlægning. Det er ca. 6 ha mere end ved forrige kortlægning, hvilket skyldes en mere detaljeret eftersøgning af naturtyperne i området.

Elle- og askeskov (91E0) findes også i hele området, men med hovedudbredelse omkring Even. Der er ved den sidste kortlægning registreret 39 ha af naturtypen, hvilket er en forøgelse på ca. 5 ha. Det skyldes en grundigere eftersøgning hvorved der er fundet oversete forekomster samt en mere detaljeret afgrænsning af naturtypen.

Stilkekrat (9190) findes kun på Ulvshale, hvor der er kortlagt 20 ha i den seneste kortlægning. Det er en forøgelse på ca. 2 ha, hvilket skyldes en grundigere eftersøgning samt en mere detaljeret afgrænsning af naturtypen.

Bøg på mor (9110) findes næsten udelukkende i det nordøstlige hjørne af Jungshoved samt med en enkelt forekomst på Ulvshale. Samlet er der kortlagt 3,4 ha i området. Arealmæssigt er naturtypen forøget med ca. 1 ha, hvilket skyldes en mere detaljeret eftersøgning af naturtyperne i området.

Vinteregeskov (9170) er en meget sjælden naturtype og der er kortlagt 2,2 ha på Ulvshale i mosaik med en ege-blandskov, idet det kun er små partier, der er domineret af vintereg fremfor stilkeg. Ved den forrige kortlægning blev den ikke kortlagt.

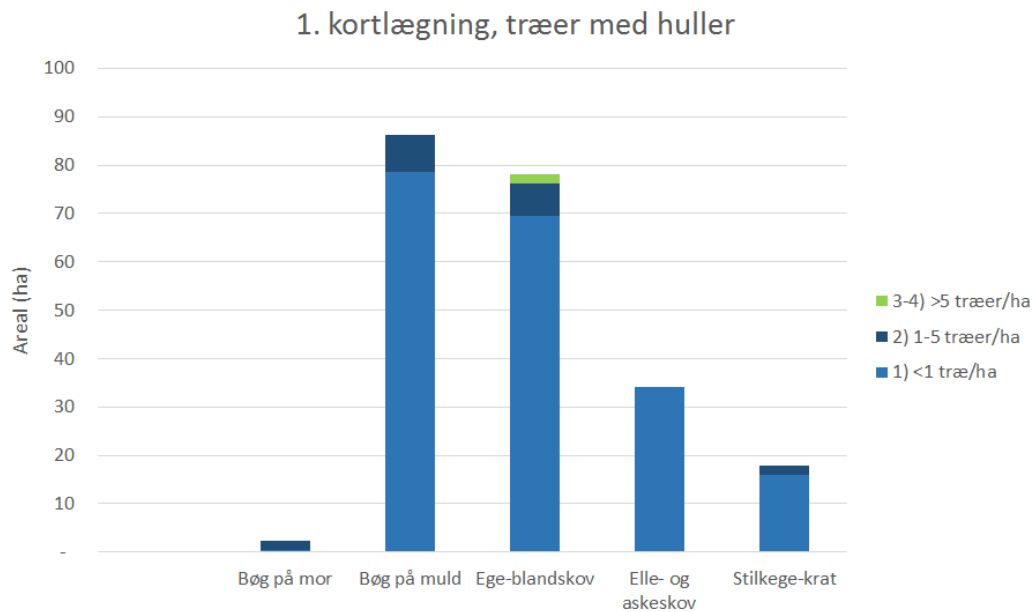
Skovklit (2180) blev ikke kortlagt i første periode, da det er en skovtype, der ligger uden for den normale skovgrænse. Der er kortlagt lidt over 1 ha på Ulvshale Nordstrand, som består af blandet løvtræer og skov-fyr.

Det er valgt at præsentere skovenes tilstand med parametrene *huller eller råd*, *store træer*, *liggende dødt ved*, *stående dødt ved* og *hydrologi*, som anses for centrale for at kunne vurdere udviklingen i skovnaturtyperne.

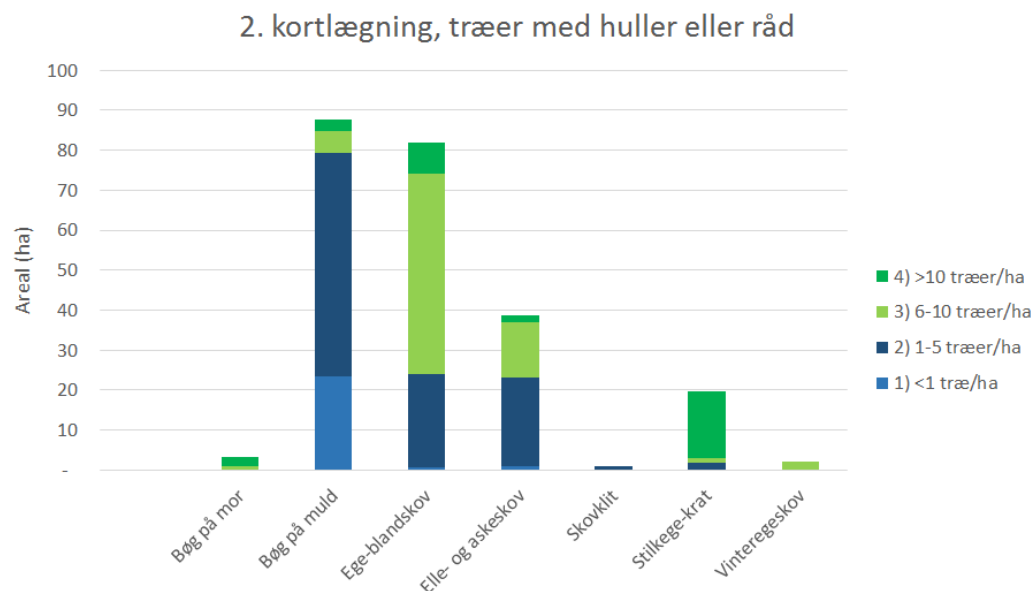
Træer med huller eller råd

I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. træer med huller eller råd. Ved første kortlægning af skov i 2005-12 blev der kortlagt træer med huller. Ved anden kortlægning af skov i 2016-2019 blev der kortlagt træer med enten huller eller råd.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

Figuren viser strukturparameteren *Træer med huller* registreret ved første kortlægning.

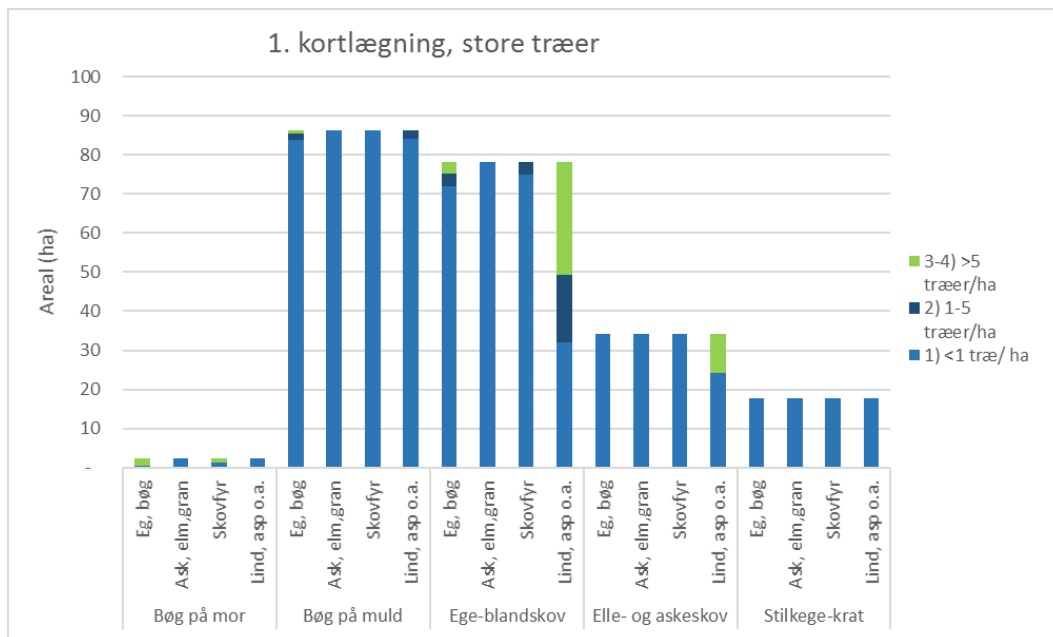
Figuren viser strukturparameteren *Træer med huller eller råd* registreret ved anden kortlægning.

Det vurderes, at andelen af træer med huller eller råd er stigende fra første til anden kortlægning for de naturtyper, der har været kortlagt to gange. Da der sket en ændring i registreringsmetoden mellem de to kortlægninger, kan data dog ikke sammenlignes direkte.

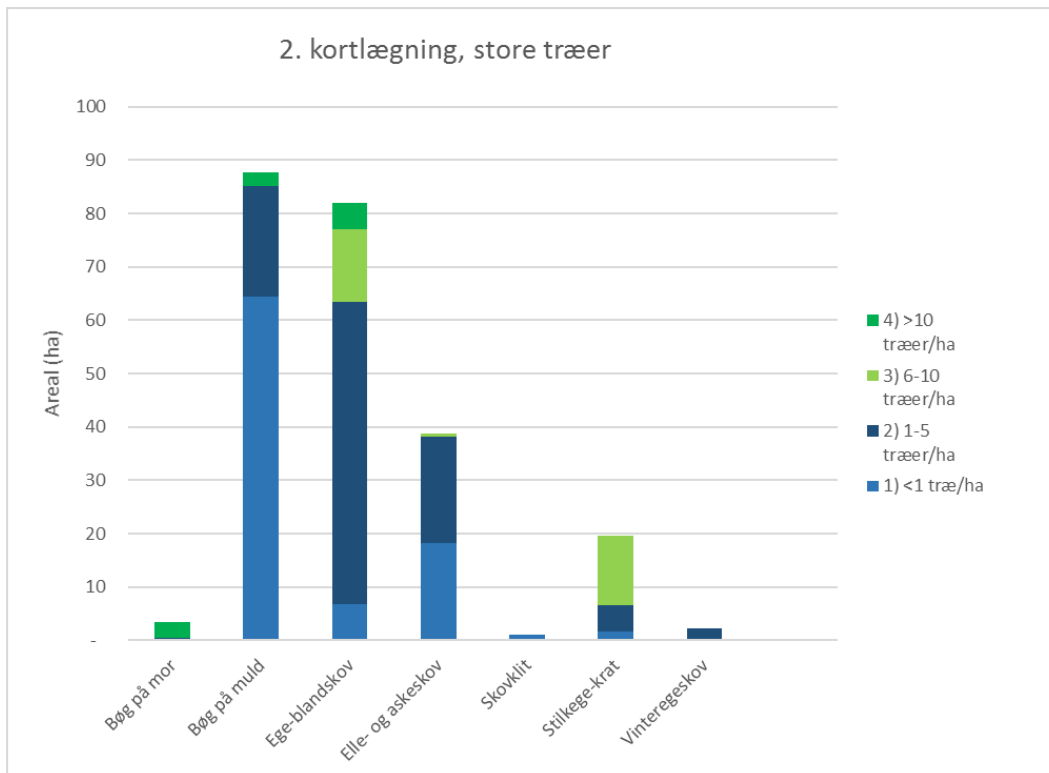
Store træer

I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. store træer som udtryk for gammel skov med en lang kontinuitet. Definitionen af store træer er ændret fra første til anden kortlægning. Store træer defineres ud fra stammediameter, og ændringerne i stammediameter fra første til anden periode afhænger af både art og naturtype. Derudover blev der ved første kortlægning af skov registreret antallet af store træer/ha for 4 artsgrupper. Ved anden kortlægning blev der registreret et samlet antal store træer/ha. Da der således er sket en udvikling i kortlægningsmetoden, kan resultaterne af de to kortlægninger ikke sammenlignes direkte.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

Figuren viser strukturparameteren *Store træer* registreret ved første kortlægning. Parameteren er underinddelt i fire kategorier afhængig af træart.

Figuren viser strukturparameteren *Store træer* registreret ved anden kortlægning.

Af diagrammerne fremgår det, at andelen af store træer i naturtyperne bøg på mor (9110) og ege-blandskov (9160) er forøget mellem de to kortlægningsperioder. Da størrelseskriteriet for store træer er mindre i anden kortlægningsrunde i forhold til i første kortlægningsrunde, vurderes der ikke at være tale om en reel stigning i antallet af store træer. Således vurderes antallet af store træer at være stabil til svagt stigende.

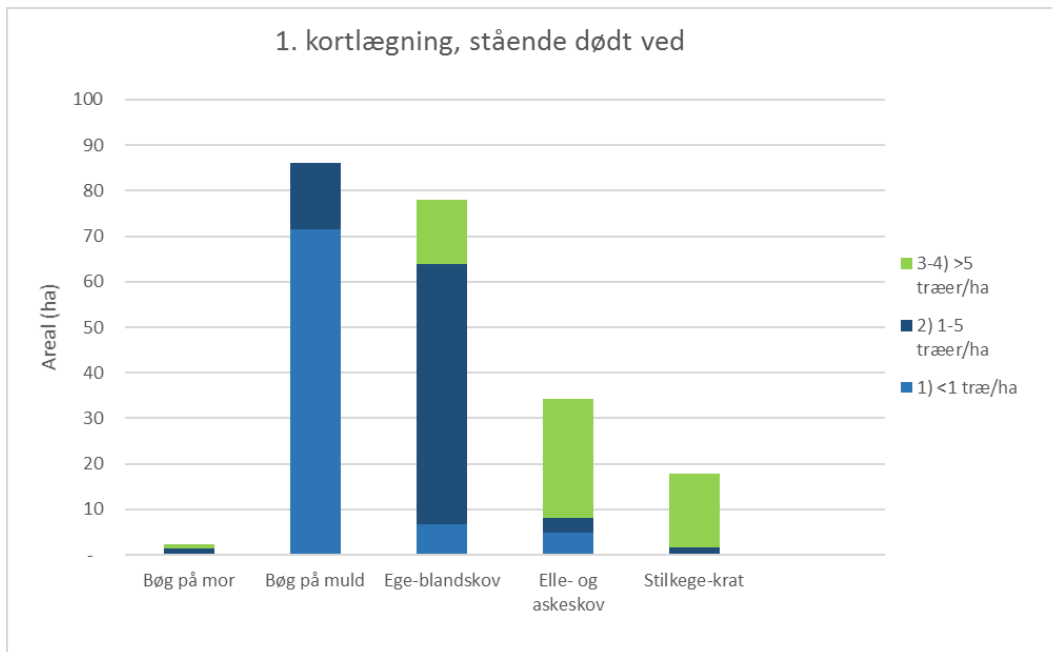
For bøg på muld (9130) og elle- og askeskov (91E0) er ændringen i størrelseskriterierne mindre, hvorfor det vurderes at mængden af store træer for bøg på muld er uændret, mens den er uændret til svagt stigende for elle- og askeskov.

Skovklit (2180) og vinteregeskov (9170) har ikke været kortlagt før, hvorfor der ikke kan siges noget om udviklingen i mængden af store træer.

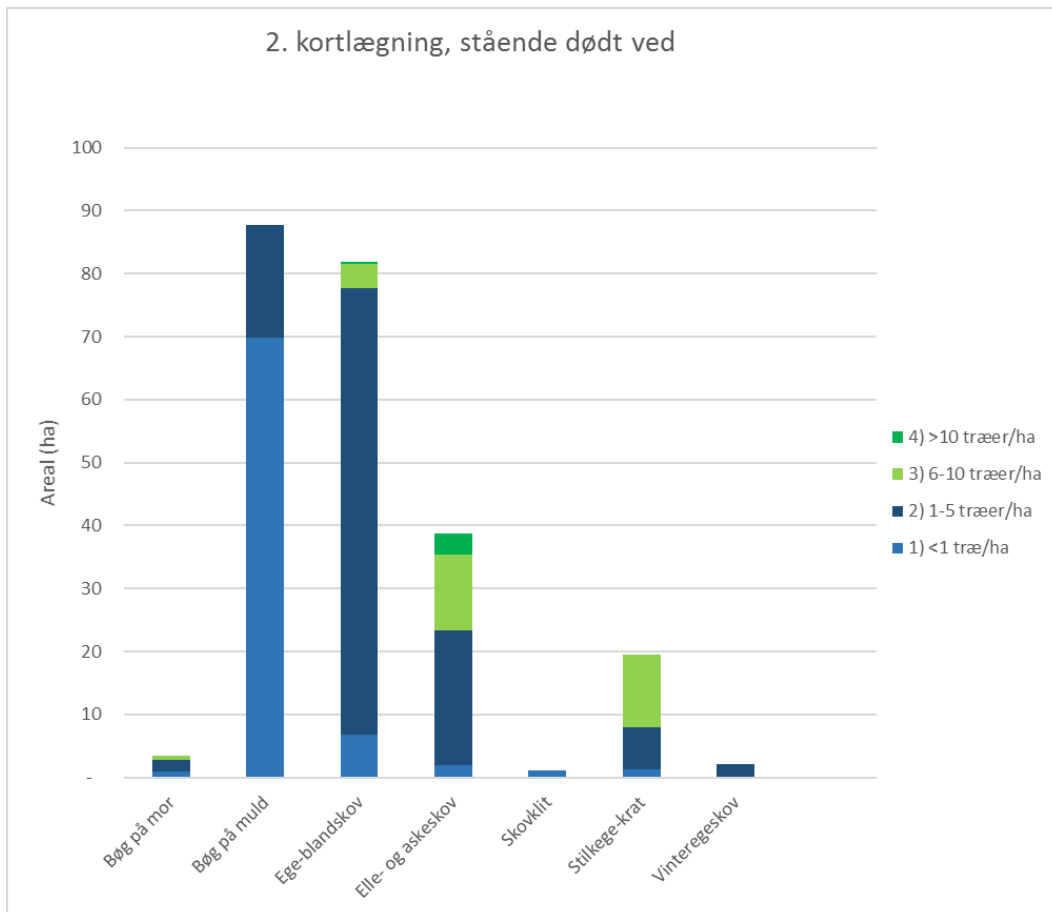
Stående dødt ved

I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. stående dødt ved højere end 2 m. De enkelte stykker af dødt ved skulle ved første kortlægning have en diameter på over 25 cm og ved anden kortlægning en diameter på over 20 cm.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 stk/ha, 1-5 stk/ha og over 5 stk/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 stk/ha, 1-5 stk/ha, 6-10 stk/ha og over 10 stk/ha.

Figuren viser strukturparameteren *Stående dødt ved* registreret ved første kortlægning.

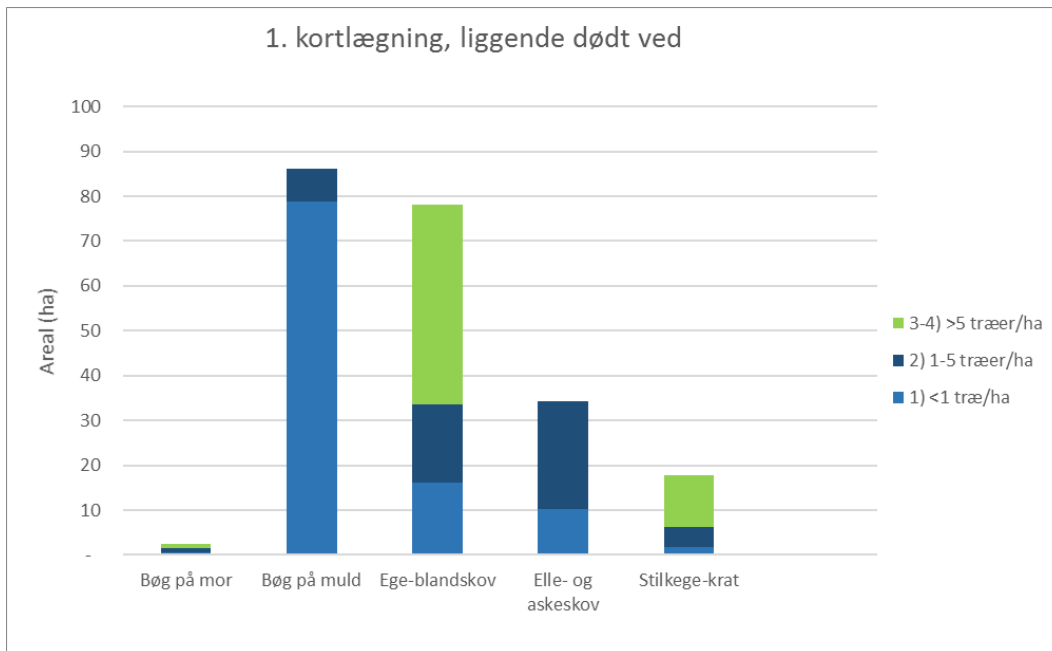
Figuren viser strukturparameteren *Stående dødt ved* registreret ved anden kortlægning.

Når den ændrede registreringsmetode af stående dødt ved tages i betragtning vurderes det, at andelen af stående dødt ved for naturtyperne bøg på mor (9110) og bøg på muld (9130) er stabil. For naturtyperne ege-blandskov (9170), stilkegekrat (9190) og elle- og askeskov (91E0) ses et fald i mængden af stående dødt ved.

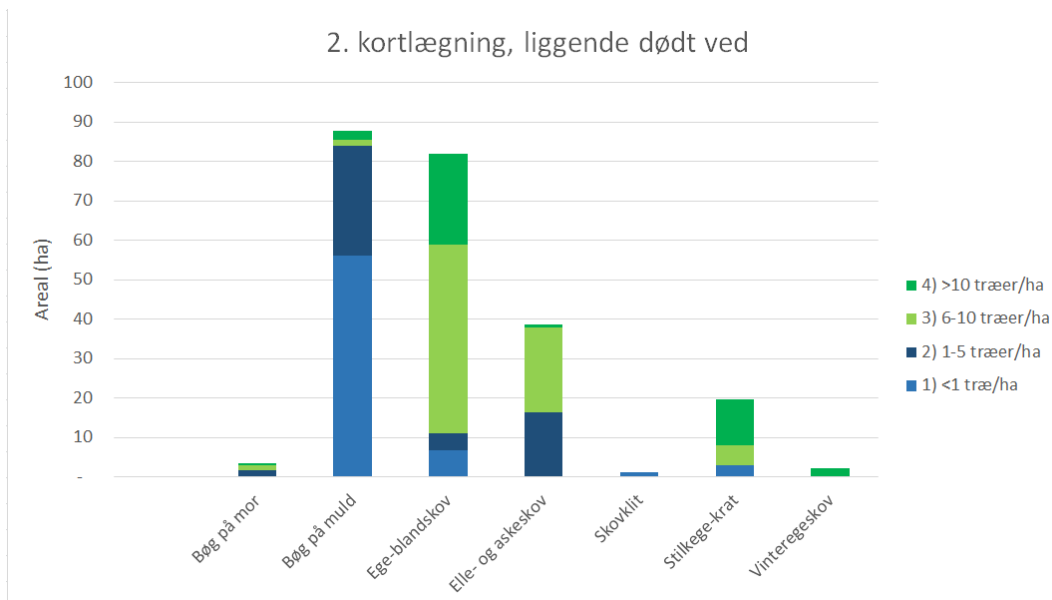
Liggende dødt ved

I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. liggende dødt ved. I første kortlægning var kriterierne, at de enkelte stykker af dødt ved skulle være længere end 5 m og have en diameter på over 25 cm. Ved anden kortlægning var kriterierne, at det døde ved skulle være længere end 2 m og have en diameter på over 20 cm.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

Figuren viser strukturparameteren *Liggende dødt ved* registreret ved første kortlægning.

Figuren viser strukturparameteren *Liggende dødt ved* registreret ved anden kortlægning.

For alle de naturtyper, der har været kortlagt to gange, er der tilsyneladende sket en stigning i andelen af liggende dødt ved. Da størrelseskriterierne for registrering af liggende dødt ved er mindsket ved anden kortlægningsperiode, vurderes det at stigningen ikke nødvendigvis er udtryk

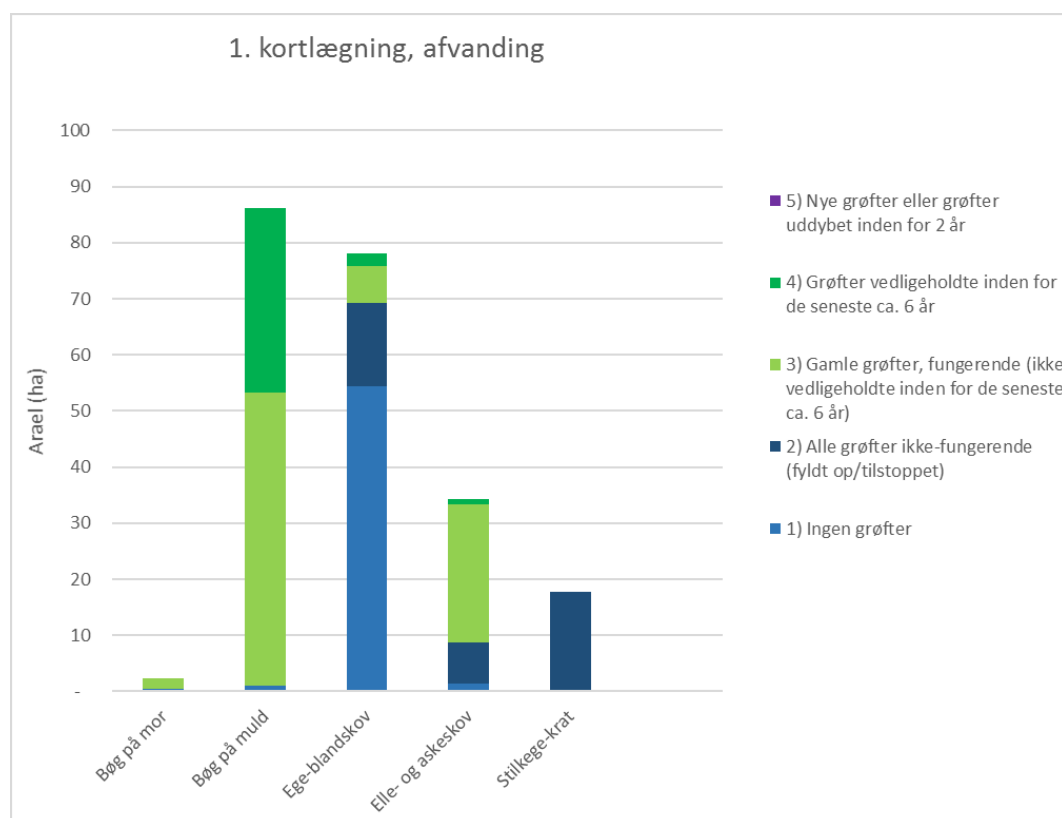
for en reel stigning, men at den som minimum er udtryk for en stabil andel af liggende dødt ved, bortset fra ege-blandskov (9160), hvor der vurderes at være en let stigende tendens.

Hydrologi, afvanding

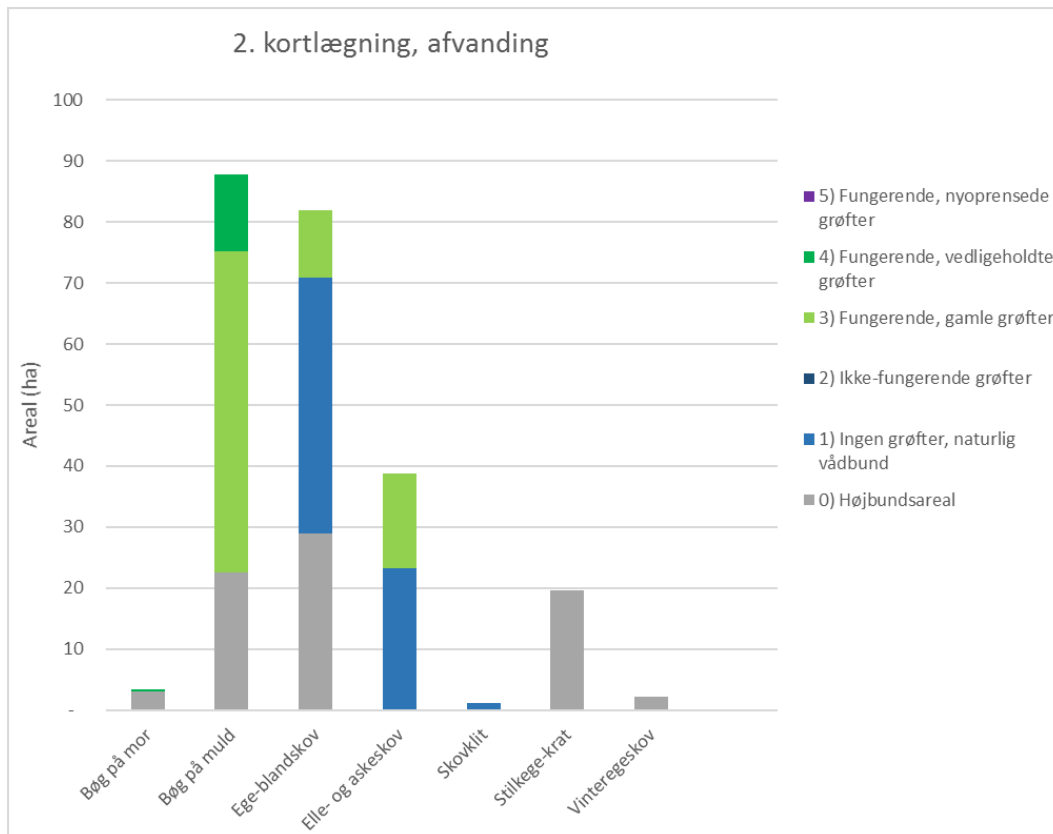
I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen registreres bl.a. den hydrologiske parameter afvanding, der dækker grøftning og dræning. Ved første kortlægning blev effekten af afvanding registreret i 5 kategorier, og ved anden kortlægning blev der registreret i 6 kategorier, da man ved anden kortlægning også registrerede, om der var tale om højbundsjord. Bortset fra det ekstra niveau, er der ikke sket nogen ændring af kortlægningsmetoden fra første til anden kortlægning.

Effekten af grøftning og dræning er ved kortlægningen registreret i én af nedenstående kategorier:

Første kortlægning	Anden kortlægning
	0) Højbundsareal
1) Ingen grøfter	1) Ingen grøfter, naturlig vådbund
2) Alle grøfter ikke-fungerende (fyldt op/tilstoppet)	2) Ikke-fungerende grøfter
3) Gamle grøfter, fungerende (ikke vedligeholdte inden for de seneste ca. 6 år)	3) Fungerende, gamle grøfter
4) Grøfter vedligeholdte inden for de seneste ca. 6 år	4) Fungerende, vedligeholdte grøfter
5) Nye grøfter eller grøfter uddybet inden for 2 år	5) Fungerende, nyoprensede grøfter

Figuren viser strukturparameteren *Afvanding* registreret ved første kortlægning.

Figuren viser strukturparameteren *Afvanding* registreret ved anden kortlægning.

Elle- og askeskov (91E0) er en naturtype, der er knyttet til en høj grundvandsstand og dermed fugtig bund. På baggrund af de to kortlægninger vurderes det, at der er en øget arealandel af naturtypen, der ikke er påvirket af afvanding. De øvrige naturtyper er tørbundsnaturtyper, og derfor ikke afhængig af fugtig bund. Der ses dog et fald i dræningsaktiviteter på flere arealer.

3.1.2.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Skovene i Danmark er generelt unge, således er ca. 80 % af de danske skove under 200 år gamle og 25% af landets skovareal er yngre end 55 år. Da man i sin tid udpegede habitatområderne, fokuserede man på at udpege skove, der var selvsåede eller selvforyngende og med en naturnær skovdrift. Det forventes derfor, at der går lang tid, før man vil kunne se en udvikling i de udvalgte parametre, og man fx får flere store træer og mere dødt ved i skovene. Det vurderes, at man ikke kan forvente at se en stor udvikling inden for det relativt korte tidsinterval, der er mellem de to kortlægningsperioder af skov. Det væsentlige vurderes derfor at være, at man ikke ser en tilbagegang i de enkelte parametre.

På baggrund af udviklingen i de udvalgte parametre kortlagt i perioderne 2005-12 og 2016-19 vurderes det, at tilstanden for områdets kortlagte skovhabitatnaturtyper overordnet set er stabil. Dog ses der en faldende tendens for liggende dødt ved for tre af naturtyperne.

For bøg på mor (9110) og bøg på muld (9130) vurderes andelen af træer med huller eller råd at være stigende, mens andelen af store træer samt stående og liggende dødt ved er stabil. For ege-blandskov (9160) vurderes andelen af træer med huller eller råd at være stigende. Andelen af store træer vurderes at være stabil, andelen af liggende dødt ved at være stabil til stigende mens andelen af stående dødt ved vurderes at være faldende.

For elle- og askeskov (91E0) og stilkegekrat (9190) vurderes andelen af træer med huller eller råd at være stigende. Andelen af liggende dødt ved vurderes at være stabil, andelen af store træer vurderes at være stabil til stigende mens andelen af stående dødt ved vurderes at være faldende. For naturtyperne skovklit (2180) og vinteregeskov (9170), der ikke har været kortlagt før, kan der ikke siges noget om tendensen.

	<i>Huller eller råd</i>	<i>Store træer</i>	<i>Stående dødt ved</i>	<i>Liggende dødt ved</i>	<i>Hydrologi</i>
<i>Bøg på mor</i>	<i>Stigende</i>	<i>Stabil</i>	<i>Stabil</i>	<i>Stabil</i>	-
<i>Bøg på muld</i>	<i>Stigende</i>	<i>Stabil</i>	<i>Stabil</i>	<i>Stabil</i>	-
<i>Ege-blandskov</i>	<i>Stigende</i>	<i>Stabil</i>	<i>Faldende</i>	<i>Stabil/stigende</i>	-
<i>Elle- og askeskov</i>	<i>Stigende</i>	<i>Stabil/stigende</i>	<i>Faldende</i>	<i>Stabil</i>	<i>Forbedret</i>
<i>Skovklit</i>	<i>Ukendt</i>	<i>Ukendt</i>	<i>Ukendt</i>	<i>Ukendt</i>	-
<i>Stilkege-krat</i>	<i>Stigende</i>	<i>Stabil/stigende</i>	<i>Faldende</i>	<i>Stabil</i>	-
<i>Vinteregeskov</i>	<i>Ukendt</i>	<i>Ukendt</i>	<i>Ukendt</i>	<i>Ukendt</i>	-

I tabellen ses vurderingen af strukturparametrenes udvikling fra første til anden kortlægning af skovhabitatnaturtyperne.

3.2 Områdets sø-natur

Ved overvågning af søer i NOVANA-programmet skelnes der mellem store søer over 5 ha og mindre søer og vandhuller under 5 ha. De store søer overvåges i forbindelse med programmets sø-overvågning, og for denne gruppe er der endnu ikke udviklet et tilstandssystem i forhold til naturtilstand. Der er således alene foretaget en bestemmelse af naturtypen for de store søer. De mindre søer og vandhuller under 5 ha overvåges i NOVANA-programmets naturovervågning, og for de mange søer i denne gruppe er der ud over en bestemmelse af de enkelt søers naturtype også foretaget en beregning af søernes naturtilstand.

For de sø-naturtyper, der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved at søbred med smårter (3130) er ret næringsfattige søer og vandhuller med små amfibiske planter ved bredden. Kransnålalgesø (3140) er kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger, der typisk er ganske rene eller kun lidt eutrofierede. Næringsrig sø (3150) er næringsrige søer og vandhuller, typisk med flydeplanter eller store vandaks. Kystlaguner og strandsøer (1150) er brakvandssøer afsnøret fra havet, og udgør dermed en overgangszon mellem de indenlandske søer og kysthabitaterne.

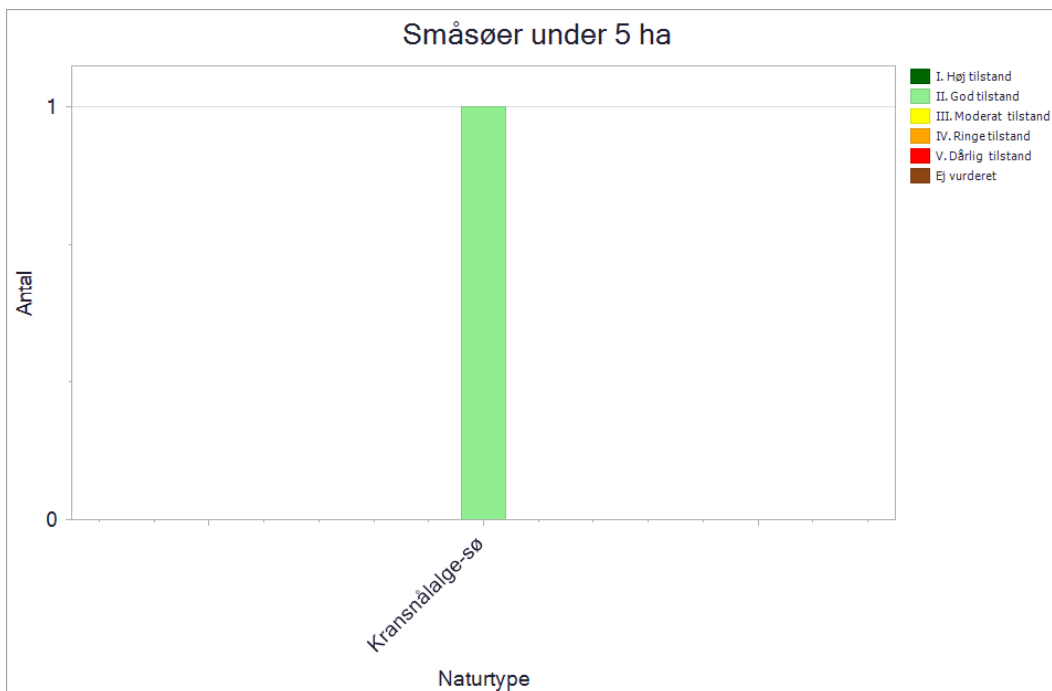
3.2.1 Søer under 5 ha

Søer under 5 ha kortlægges og der foretages en beregning af søernes tilstand i forbindelse med NOVANA-programmets kortlægning af vandhuller og småsøer.

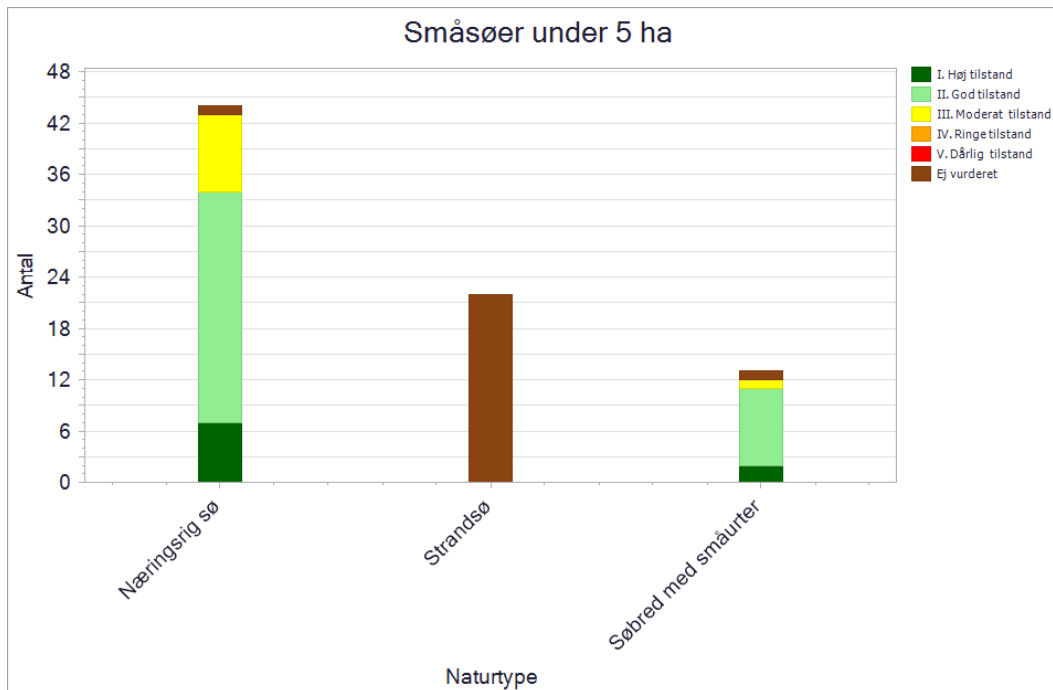
Søer under 5 ha er naturtypekortlagt og på baggrund af vegetation og en kombination af en række strukturparametre i og omkring søen er de enkelt søers tilstand beregnet. Metoden er beskrevet i den tekniske anvisning, der kan ses på DCE Aarhus universitets hjemmeside. I de Natura 2000-områder, hvor der er foretaget kortlægning af levesteder for vandhulsarterne stor vandsalamander

og klokkefrø, er der samtidig foretaget kortlægning af de pågældende søers naturtype og tilstand. For et mindre antal søer kortlagt i perioden 2007-2012 er der ikke foretaget en beregning af naturtilstanden.

I en række Natura 2000-områder er alle eller stort set alle småsøerne blevet kortlagt og søernes tilstand er blevet beregnet. I andre områder, typisk de meget store områder med et stort antal småsøer, er kortlægningen ikke fuldt dækkende. Der vil i disse områder således være et antal søer, der ikke er undersøgt. Der er sket et skift i vurderingen af småsøernes naturtype mellem denne og den tidligere kortlægning. Tidligere kunne en enkelt eller nogle få planter være afgørende for fastsættelse af naturtypen. I den seneste kortlægningsrunde er det valgt, at naturtypebestemmelsen foretages på baggrund af den samlede sø-tilknyttede flora og de fysiske forhold i og omkring søerne. Det præsenterede datamateriale i figuren nedenfor vil især være indsamlet i perioden 2013-2018, men vil også kunne indeholde kortlægningsdata fra tidligere år for de småsøer, der ikke er blevet genkortlagt i denne overvågningsperiode.

Figuren viser antal og tilstand af de kortlagte småsøer under 5 ha i området. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

Figuren viser antal og tilstand af de kortlagte småsøer under 5 ha i området. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

Der er i dette Natura 2000-område i alt kortlagt 81 småsøer med habitatnatur.

I området er der kortlagt et vandhul med habitatnaturtypen kransnålalgesø (3140) ved Bøndernes Egehoved. Denne er i en god tilstand fordi den er omgivet af udyrket areal uden skyggende træer på bredden og har et lavt indhold af trådalger.

Der er i området kortlagt 22 strandsøer (1150), der er påvirket af indtrængende saltvand i varierende grad. Der er endnu ikke udarbejdet et tilstandsberegningssystem for denne naturtype.

Der er kortlagt 13 vandhuller med habitatnaturtypen søbred med småurter (3130), hvoraf de fleste ligger på Ulvshale. De er tilstandsberegnet med hhv. 2 i høj tilstand, 9 i god tilstand, en enkelt i moderat tilstand og endelig er der en enkelt der ikke er tilstandsberegnet. Søerne i god og høj tilstand er generelt præget af forholdsvis høj artsrigdom samt en god struktur i form af minimal skygge fra bredvegetation og ingen påvirkning med næringsstoffer. Søen i moderat tilstand har en lav artsrigdom og der ses en del tilgroning med rørsump.

I området er der yderligere kortlagt 45 vandhuller med habitatnaturtypen næringsrig sø (3150). Denne type småsøer findes spredt i hele Natura 2000-området. De er tilstandsberegnet med hhv. 7 i høj tilstand, 26 i god tilstand, 9 i moderat tilstand og endelig er der 3 der ikke er tilstandsberegnet. Kendetegnende for vandhullerne i høj og god tilstand er, at de har en god struktur bl.a. med en bræmme på mindst 10 m til dyrkningsarealer og et lavt indhold af trådalger. Vandhullerne i moderat tilstand har generelt en lav artsrigdom.

3.2.2 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Langt størstedelen af vandhullerne med tilstandsberegning i området er i god-høj naturtilstand, og der vurderes ikke umiddelbart at være trusler imod en fastholdelse af naturtilstanden i hhv. søbred med småurter (3130), kransnålalgesø (3140) og næringsrig sø (3150).

3.2.3 Søer over 5 ha

I forbindelse med Miljøstyrelsens overvågning af miljøtilstanden som grundlag for vandområdeplanerne indsamles der for de store søer en lang række miljødata. Der er således i alle større søer gennem flere overvågningsperioder systematisk indsamlet data om søernes miljøtilstand og naturindhold. Det drejer sig bl.a. om udvikling i sigtdybde, indhold af klorofyl a, totalfosfor og total-kvælstof, og undersøgelser af søernes undervandsvegetation. På baggrund af data er der i forbindelse med vandplanlægningen foretaget en vurdering af miljøtilstand og målopfyldelse for søerne. På baggrund af den registrerede plantevækst i søerne er der endvidere foretaget en identifikation af søernes naturtypeindhold. Oplysninger herom kan findes på Miljøstyrelsens hjemmeside i de basisanalyser, der udarbejdes forud for vandområdeplanerne.

I dette område er der to søer over 5 ha. Det er Even samt en sø nord for Stege, som er omfattet af vandplanen, og man kan læse mere om søerne på Miljøstyrelsens hjemmeside.

Even har et areal på 23 ha og er kortlagt som en næringsrig sø (3150). Søen har tilløb fra omgivende marker og skove og afløb i Præstø Fjord. Miljømålet for Even er god økologisk tilstand. I basisanalysen for vandområdeplaner 2021-2027 er søen vurderet til at have en ringe økologisk tilstand på grund af indholdet af fytoplankton.

Søen nord for Stege har et areal på 7 ha og er kortlagt som en lagune (1150). Søen ligger på en kystnær strandeng, og er derfor påvirket af salt. Miljømålet for søen er god økologisk tilstand og i basisanalysen for vandområdeplaner 2021-2027 er søen vurderet til at have en god økologisk tilstand.

3.3 Områdets marine natur

I Danmark forekommer 8 marine habitatnaturtyper. De fem typer, bugter og vige (1160), rev (1170), sandbanke (1110), laguner og strandsøer (1150) og vadeblader (1140) forekommer i flere Natura 2000-områder i Danmark, mens boblerev (1180), flodmundinger (1130) og havgrotte (8330) kun forekommer i få Natura 2000-områder.

For de marinenaturtyper der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved at sandbanke (1110) er dannet ved materialetransport langs kysterne f.eks. i form af revler, der kan være ubevoksede eller evt. med ålegræs. Vadeblade (1140), der blotlægges ved ebbe, forekommer selvfølgelig primært i Vadehavet, men findes også i de indre danske farvande fra Læsø til Lolland. Kystlaguner og strandsøer (1150) er brakvandssøer afsnøret fra havet, og udgør dermed en overgangszon mellem de indenlandske søer og kysthabitaterne. Bugter og vige (1160) er lavvandede områder med begrænset fersk påvirkning, og udgør dermed størstedelen af fjordene i de indre farvande. Rev (1170) er områder på havbunden med hård bund, f.eks. stenrev, ofte med en stor artsrigdom af dyr og planter. Naturtypen rev rummer også de såkaldte biogene rev, hvor den hårde bund er dannet af fx. blåmuslinger eller hestemuslinger.

De marine naturtyper er på nuværende tidspunkt kortlagt én eller to gange. Resultatet af kortlægningen af områdets marine naturtyper ses af nedenstående tabel.

Naturtype	Naturtype nr.	Kortlægningsår	Kortlagt areal
Sandbanke	1110	2014	6.294 ha
Mudder og sandflade blottet ved ebbe	1140	2004	227 ha
Kystlaguner og strandsøer	1150	2004 og 2014	140 ha
Bugter og vige	1160	2004	19.168 ha
Stenrev	1170	2014	1.912 ha

Tabellen viser arealet af de kortlagte marine naturtyper i området.

Områdets marine naturtyper er kortlagt i 2004, 2012 og 2014. I den forbindelse er der kortlagt 5 marine naturtyper i form af sandbanker, mudder og sandflade blotte ved ebbe (vadeflade), kystlaguner og strandsøer, bugter og vige samt stenrev. Områdets sandbanker og stenrev er kortlagt ved akustisk kortlægning suppleret med videotranssekter. De øvrige naturtyper er kortlagt ud fra geografiske definitioner.

Sandbanke (1110)

Hele området er domineret af sandbund og der findes en række sandbanker i området. Sandbanker adskilles fra den øvrige sandbund ved at være den opragende eller forhøjede del af havbunden. De største sandbanker er fundet i indløbet til Grønsund (Tolken) og ud for Jungshoved. Der er fundet en del ålegræs på de sandede flader.

Mudder og sandflader blotte ved ebbe (vadeflade) (1140)

Naturtypen er registreret omkring Ulvshale, Nyord, Tyreholm, Sækkesand og Ægholm, syd for Feddet samt mellem Tærø og Lilleø. Den rummer ofte mange mikroalger og stedvist ålegræs, men typisk ingen landplanter. Fladerne huser mange bunddyr og har derfor betydning som fourageringsområde for vadefugle.

Kystlaguner og strandsøer (1150)

Kystlaguner er kun registreret ved Maderne, nord for Sandvig og i Fanefjord. Naturtypen er kendetegnet ved en ofte ringe vandudskiftning, som typisk kun sker ved højvande. Det giver et meget varierende saltindhold, som stiller store krav til dyre- og plantelivet.

Bugter og vige (1160)

Naturtypen udgør en meget stor del af det marine område, ca. 70 %. Naturtypen findes i områder, der er meget forskellige mht. påvirkning fra land, havstrømme og bundforhold. Stege Bugt og Faxe Bugt har et varieret plante-og dyreliv med bestande af bl.a. havgræs, ålegræs og vandaks.

Stenrev og biogene rev (1170)

Stenrev blev kortlagt i 2012 og er blevet genkortlagt i 2014. Der er sket en reduktion i arealet med stenrev på ca. 49 % i forhold til 2012 på grund af bedre kortlægningsudstyr i 2014. I området er der fundet rev på kystnære stenede morænebunde i Grønsund ud for Korselitse Østerskov og ved Middelgrund ud for Feddet. I Faxe Bugt ved Hollændergrunden er der fundet et større stenrev på dybere vand. I Grønsund er der fundet biogent rev bestående af blåmuslinger. Revene er karakteriseret ved rødalgedomineret samfund som hovedsagligt udgøres af trådformede rødalger. Trådalger som alm. ledtang (*Polysiphonia fucoidea*) udgør størstedelen af vegetationen på stenene, men der forekommer også enkelte bladformede alger.

3.3.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Generelt er mange af de marine naturtyper påvirket af næringsstoffbelastningen, hvor indsatser for denne påvirkning varetages i Vandområdeplanerne. Ligeledes kan der være påvirkning fra menneskelige forstyrrelser fx i form af fiskeri og sejllads. I nedenstående behandles data for to grupper af fiskeri:

- Fiskeri med bundslæbende redskaber (bundtrawl, bomtrawl, snurrevod og muslingeskrabere)
- Fiskeri med ikke bundslæbende fiskeriredskaber (garn, pelagiske redskaber, som er pelagisktrawl og not, samt andre passive redskaber)

Fiskeri med bundslæbende redskaber (bundtrawl, bomtrawl, snurrevod og muslingeskrabere) vurderes generelt at have en påvirkning på havbundens tilstand, herunder på bundvegetationen og

dyreliv.

Fiskeri med ikke bundsløbende redskaber som fx med pelagiske trawl og not (fiskeri målrettet organismer i de frie vandmasser) kan i sjældne tilfælde have bifangster af havfugle og marine havpattedyr (primært sæler). Pelagiske trawl og not kan skade boblerev, der rejser sig fra havbunden og op i vandsøjlen. I garnredskaber kan der forekomme bifangster af både havpattedyr og fugle. Omfanget af bifangster afhænger af, hvilke redskaber der anvendes, hvor der fiskes, samt hvilke dybder, der fiskes på.

Nedenstående kort illustrerer registrerede positioner for danske fartøjer, som fisker med henholdsvis bundsløbende redskaber og ikke bundsløbende fiskeriredskaber (pelagisk trawl og not, garn og andre passive redskaber) fra 2013 til 2018 i området. De viste positioner på kortene er de positioner, der logges, når et fartøj sejler med en given hastighed, hvor det antages, at fiskeriet kan foregå. Således viser figurene ikke nødvendigvis fiskeri, idet der kan være punkter, hvor der sejles ved denne hastighed, men hvor der ikke foretages fiskeri fx ved havneindsejlinger. Datapunkter over fx rev og boblerev kan udtrykke fiskeri på figurene, men hvor der reelt ikke er tale om fiskeri. Det har ikke været muligt at frasortere de datapunkter, hvor der ikke foregår fiskeri. Data viser ikke områdets eventuelle fiskeritryk fra udenlandske fiskere eller eventuel anden fiskeri fra både uden positionsloggere.

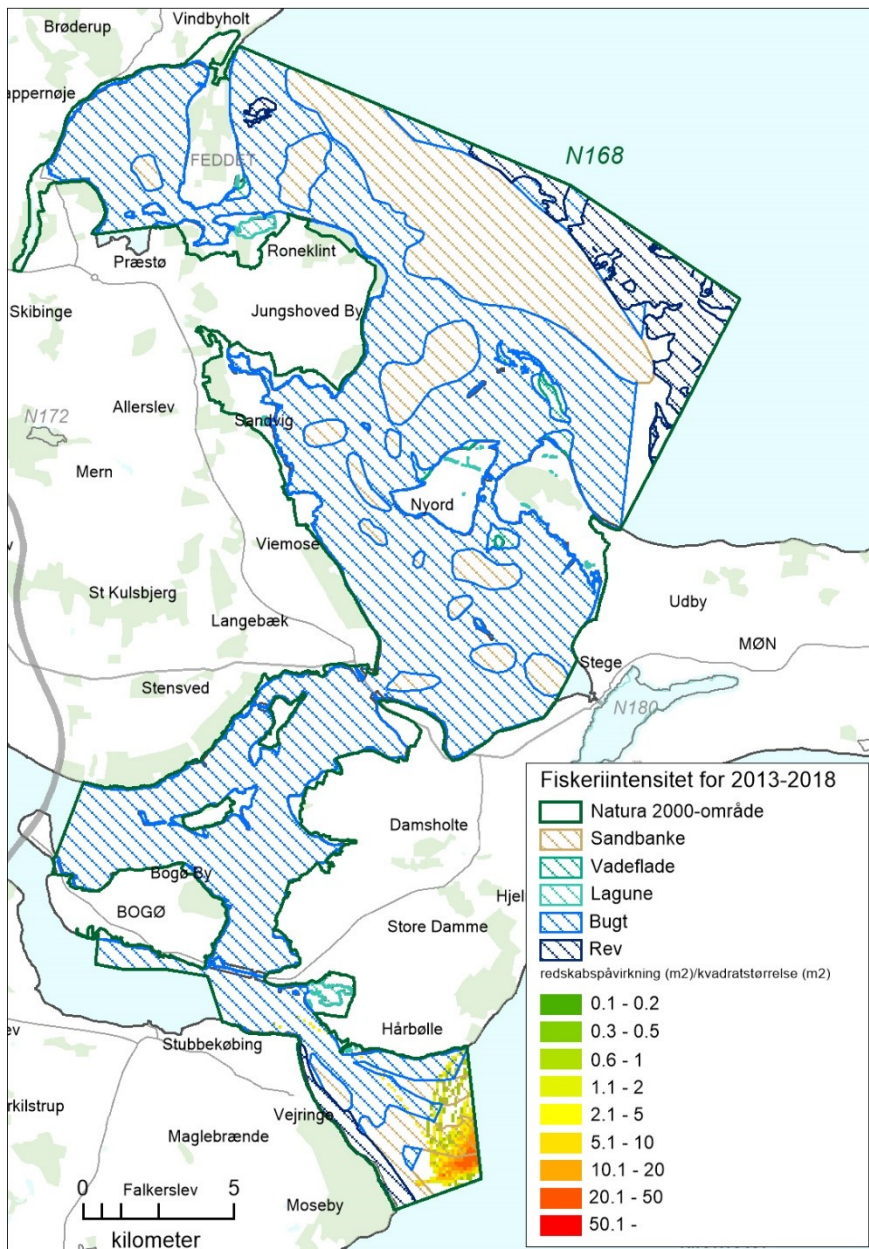
Området er beliggende delvist udenfor 3 sømilegrænsen, hvor det foruden danske fiskefartøjer er tilladt udenlandske fiskefartøjer at udøve fiskeri. Da der er udenlandske fiskeriinteresser involveret, skal eventuelle tiltag omkring fiskeriregulering gennem EU-kommissionen før de kan træde i kraft.

For positionsdata med fiskeri med bundsløbende redskaber (bundtrawl, bomtrawl, snurrevod og muslingeskrabere) er data til fiskeriintensitet fremkommet ved positionslogging vha. enten AIS (Automatic Identification System) data, VMS data (Vessel Monitoring System) data eller Black Box-data (BB) samt logbøger i perioden fra 2013-2018. Forskellen mellem de tre data typer er primært det tidsinterval, hvormed fiskefartøjets position og hastighed registreres og dermed, hvor præcist man kan kortlægge den potentielle havbundspåvirkning redskaberne.

- BB data er de mest præcise, da de sendes hver 10. sekund. Disse anvendes kun af muslingefiskere.
- VMS er et obligatorisk fiskerikontrolsystem for alle fartøjer over 12 meter, som skal sende én gang i timen.
- AIS er et obligatorisk sikkerhedssystem for alle fartøjer over 15 meter, dog anvender flere fartøjer under 15 meter også AIS sikkerhedssystemet, som sender i real tid dog med variabel intervaller.

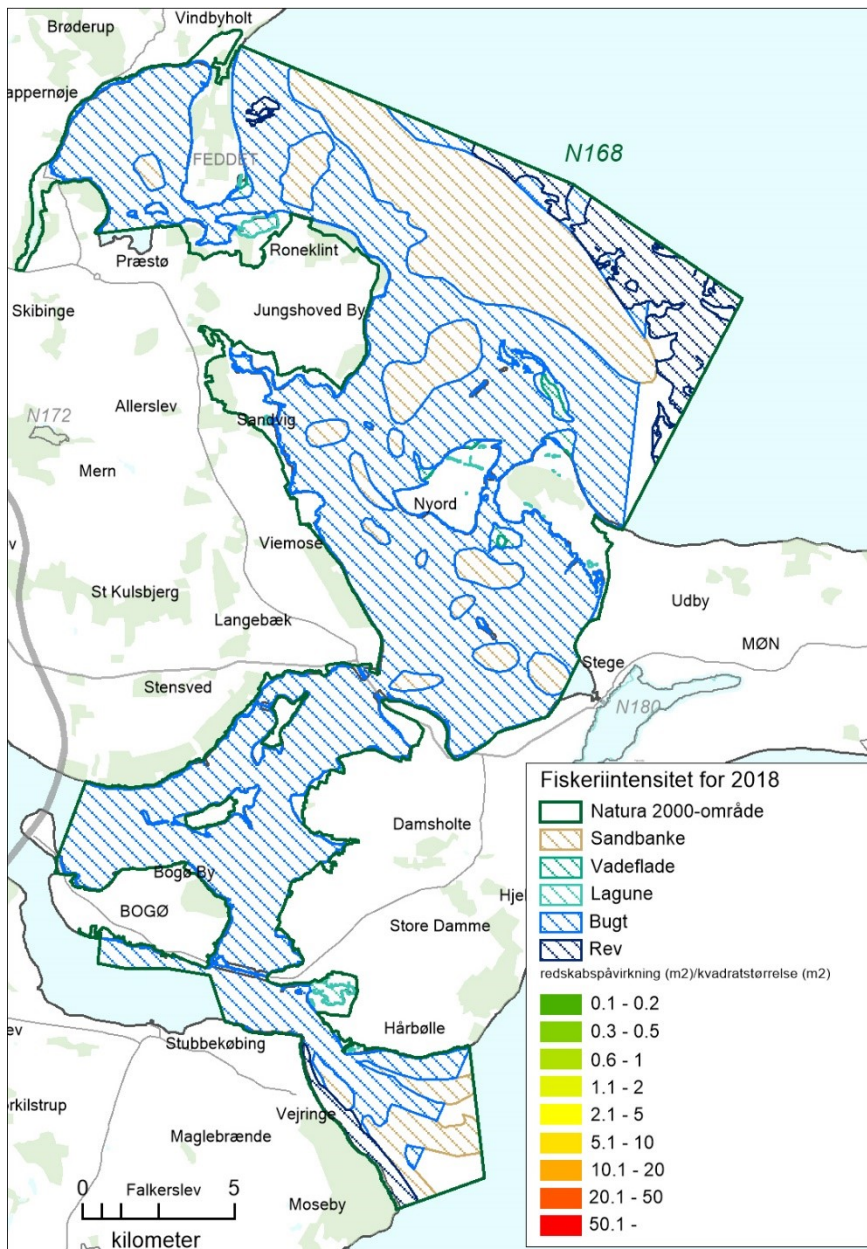
Der kan forekomme fiskeri fra fartøjer under 12 m, som ikke har nogen af disse datasystemer, og dermed kan potentielt fiskeri ikke vises for disse fartøjer.

For bundsløbende fiskeriredskaber er arealet af den havbund, der kan påvirkes ved hver enkelt bundsløbende fiskeriindsats ('swept area' eller aftrykket per trawltræk), estimeret ved brug af metoder udviklet af Eigaard et al. (2016, 2017), hvor informationer om de enkelte fartøjers fiskeriaktivitet fra BB, AIS eller VMS kobles med informationer om de anvendte redskaber (type, antal og størrelse af redskab) fra logbøger. I denne analyse er det potentielle aftryk for Natura 2000-området vist i kvadrater af 100 x 100 m for perioden 2013-2018, og viser hvor mange gange kvadraten kan være påvirket. En fiskeriintensitet på 2 betyder således, at hele kvadraten kan være påvirket af bundsløbende redskaber to gange i løbet af perioden. I praksis kan en fiskeriintensitet på 2 også opnås ved, at eksempelvis halvdelen af kvadraten kan være påvirket, hvad der svarer til fire gange.

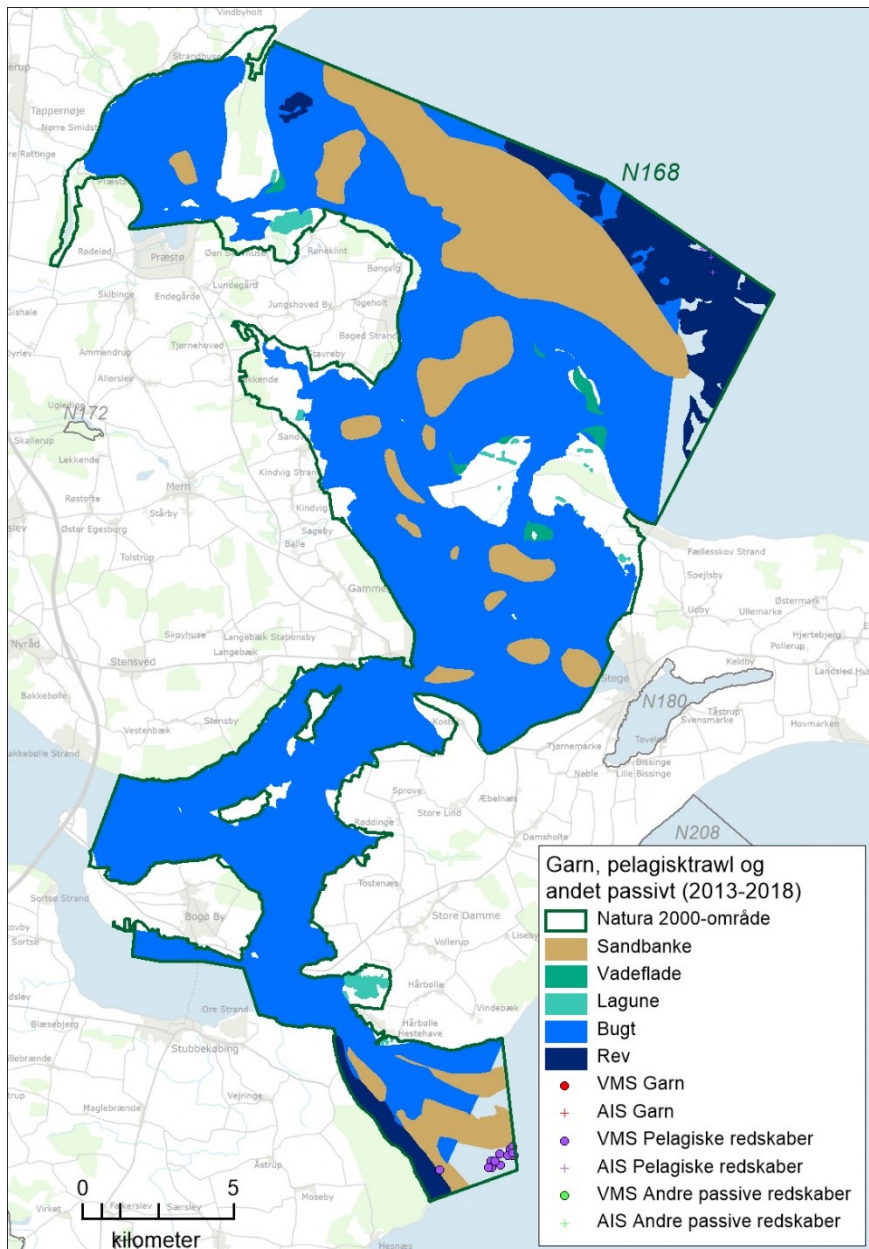
Kort over potentiel fiskeriintensitet med bundslæbende fiskeriredskaber og de kortlagte marine habitatnaturtyper. På kortet ses den potentielle fiskeriintensitet af bundslæbende fiskeriredskaber i 100 x 100 meter felter i en 6 årig periode (2013-2018). Kortet viser endvidere afgrænsningen af de kortlagte marine habitatnaturtyper, som forekommer i Natura 2000-området.

Pr. 1/1 2018 blev der indført fiskeriregulering i området. Rev er beskyttet mod fiskeri med bundslæbende redskaber ved bekendtgørelse om særlig fiskeriregulering i marine Natura 2000-områder for beskyttelse af revstrukturer. På nedenstående kort ses den potentielle fiskeriintensitet i forhold til fiskeri med bundslæbende redskaber i 2018. Se desuden afsnittet om gennemførte indsatser i området.

Kort over potentiel fiskeriintensitet med bundsløbende fiskeriredskaber i 2018. På kortet ses den potentielle fiskeriintensitet af bundsløbende fiskeriredskaber i 2018 i 100 x 100 meter felter.

Fiskeri med ikke bundsløbende redskaber er opgjort for garn, pelagisk trawl inklusiv notfiskeri og andre passive redskaber, så som ruser, tejner, liner og bundgarn. Denne type af fiskeri er vist på nedenstående kort med AIS og VMS data. VMS data fremgår mindre hyppigt i forhold til AIS data, da disse kun skal sendes én gang i timen fra fartøjer over 12 meter. AIS data er vist med varierende hyppighed, da de kan sendes helt ned til hvert andet sekund. De viste punkter på kortet er de positioner, der logges, når et fartøj sejler med en given hastighed, hvor det antages, at fiskeriet kan foregå. Således kan der være punkter, hvor der sejles ved denne hastighed, men hvor der ikke foretages fiskeri fx ved havneindsejlinger. Datapunkter over fx boblerev kan udtrykke fiskeri på figurene, men hvor der reelt ikke er tale om fiskeri. Det har ikke været muligt at frasortere de datapunkter, hvor der ikke foregår fiskeri.

Kort over fiskerifartøjer med ikke bundslæbende fiskeriredskaber med garn, pelagiske redskaber, som er pelagisktrawl og not, samt andre passive redskaber, og de kortlagte marine habitatnaturtyper i Natura 2000-området i en 6 årig periode (2013-2018).

Ved munden af Grønsund (Tolken) har der i perioden 2013-2018 været positionsdata for fiskerifartøjer med både pelagiske redskaber og bundslæbende redskaber. Der er positionsdata for fiskerifartøjer med bundslæbende redskaber på de to udpegede habitatnaturtyper sandbanke og bugt. Ligeledes er der positionsdata for fiskerifartøjer med pelagiske redskaber på grænsen mellem sandbanke og rev. Fiskeri med bundslæbende redskaber kan hindre opnåelse eller opretholdelse af gunstig bevaringsstatus for områdets sandbanker og bugter.

Rev er pr. 1/12/2018 beskyttet mod fiskeri med bundslæbende redskaber, og som det ses af kort over fiskeriintensitet i 2018 er der ikke i det år konstateret fiskeri med bundslæbende redskaber i området.

4. Områdets habitatarter

I NOVANA-programmet overvåger Miljøstyrelsen forekomst og udbredelse af en lang række arter. Forekomst af de overvågede arter i dette habitatområde er beskrevet nedenfor.

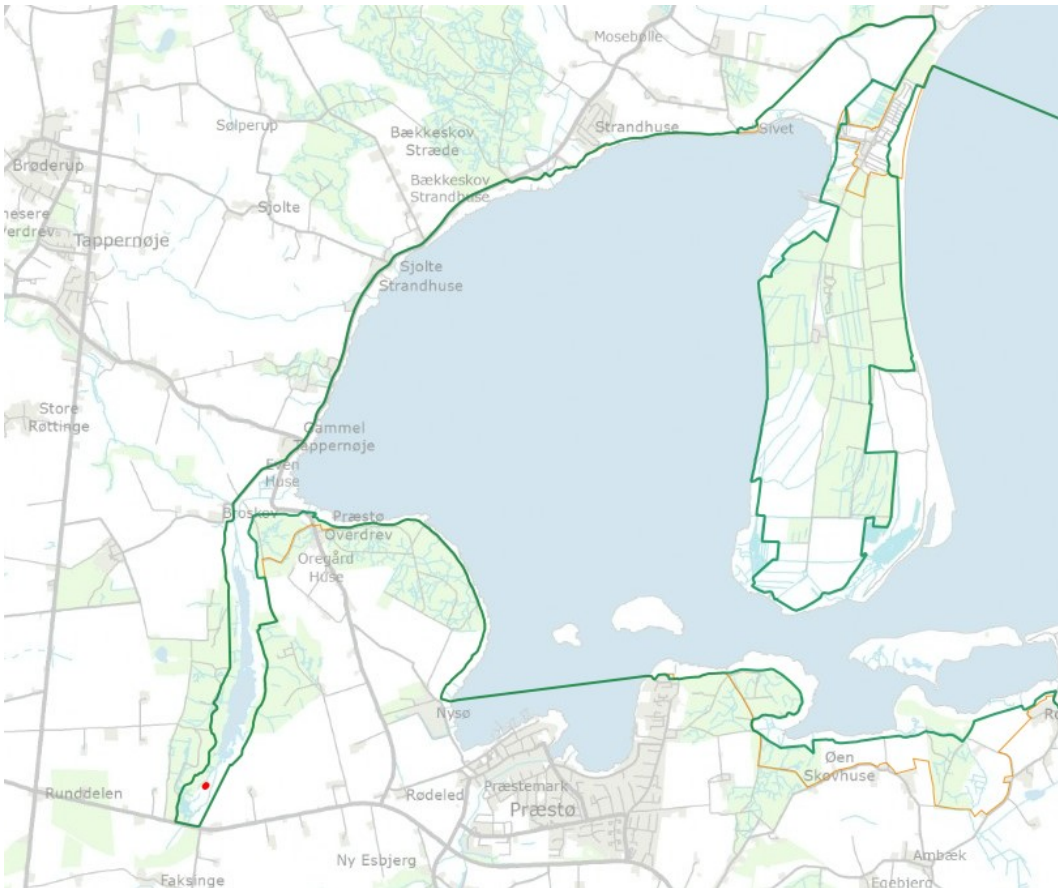
Overvågningsmetoderne er tidligere beskrevet i basisanalysens afsnit om datagrundlag. Inden for området er der desuden foretaget kortlægning af egnede levesteder for enkelte arter. For de arter, der lever i søer, er kortlægningen foretaget ved registrering af relevante biologiske og strukturelle forhold i områdets småsøer. Artskortlægning kan findes på Miljøministeriets [MiljøGIS](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

Mygblomst

Mygblomst vokser på nøgen jordbund eller i mosdækket i rigkær (ekstremrigkær). Arten har tidligere været kendt fra flere end 100 lokaliteter i Danmark, primært i den kontinentale region, men med enkelte forekomster i den atlantiske. Alle nuværende kendte bestande ligger i den kontinentale region. En bestand af mygblomst er en samling af enkeltindivider på et voksested.

Bestandsstørrelse og -sammensætning opgøres ved en totaloptælling af enkeltindivider, som opdeles i blomstrende, afbidte og aborterede blomsterstande samt vegetative med 2 blade og vegetative med ét enkelt blad. Mygblomst har markante udsving i antallet af individer fra år til år i de enkelte bestande. I NOVANA-programmet er de kendte bestande blevet overvåget flere gange i perioden 2013-2019. Ved den seneste overvågning i 2019 blev arten eftersøgt på 30 voksesteder og fundet på 24 af disse.

I Natura 2000-området findes mygblomst i Even. Bestandens voksested er usædvanligt idet arten vokser i en tagrørssump. Der høstes tagrør hvert år, hvilket er med til at holde bunden mellem tagrørene fri for dødt plantemateriale. Derved skabes der spiremuligheder for bl.a. mygblomst og samtidig kommer der tilstrækkeligt lys til bunden, således, at planten kan vokse der. Bestanden har været overvåget årligt indtil 2017, hvorefter overvågningsfrekvensen blev ændret til hvert andet år. Bestanden er meget svingende fra det højeste antal i 2011 med 462 planter og det laveste i 2017 med blot en registreret plante. I 2019 blev der registreret 195 planter, hvilket er lidt over middel på ca. 176 planter. Bestanden vurderes overordnet set at være stabil, men truet af tilgroning.

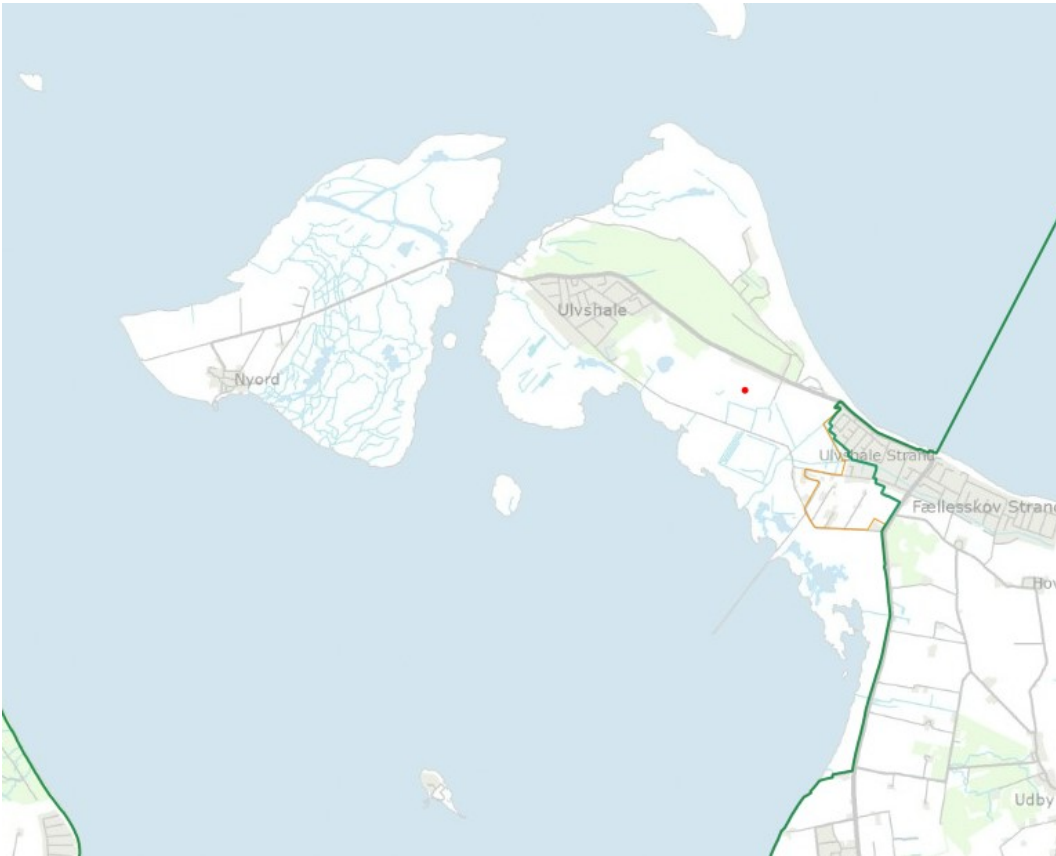

Fund af mygblomst i området i 2013-2019.

Stor kærguldsmed

Stor kærguldsmed foretrækker rene, næringsfattige eller svagt næringsrige stillestående søer, men findes også ved brunvandede skovsøer og ved gamle tørvegrave. Den foretrækker solrige levesteder med rig undervandsvegetation. Arten er i det nationale overvågningsprogram 2004-2017 blevet overvåget fem gange, og arten er i perioden registreret i 2-13 10x10 km kvadrater på Sjælland, Møn og Falster, med de tætteste bestande i Vaserne og Kattehale i Nordøstsjælland. I Danmark blev der i 2017 fundet stor kærguldsmed i 9 kvadrater mod hhv. 13 og 7 kvadrater i 2014 og 2011. I perioden 2004-2017 har arten øget sin forekomst og udbredelse markant i den kontinentale biogeografiske region på Sjælland med øer.

Arten er i forbindelse med NOVANA-overvågning blevet eftersøgt på Ulvshale Hede i 2017 i de to vandhuller, hvor den blev fundet i 2014. Den blev kun fundet i det ene vandhul med 2 voksne individer. Arten er ikke stedfast og kan findes på forskellige lokaliteter fra år til år, så det manglende fund er ikke nødvendigvis udtryk for manglende tilstedeværelse. Der er andre egnede vandhuller på Ulvshale, så der vurderes ikke aktuelt at være trusler mod artens fortsatte forekomst i området.

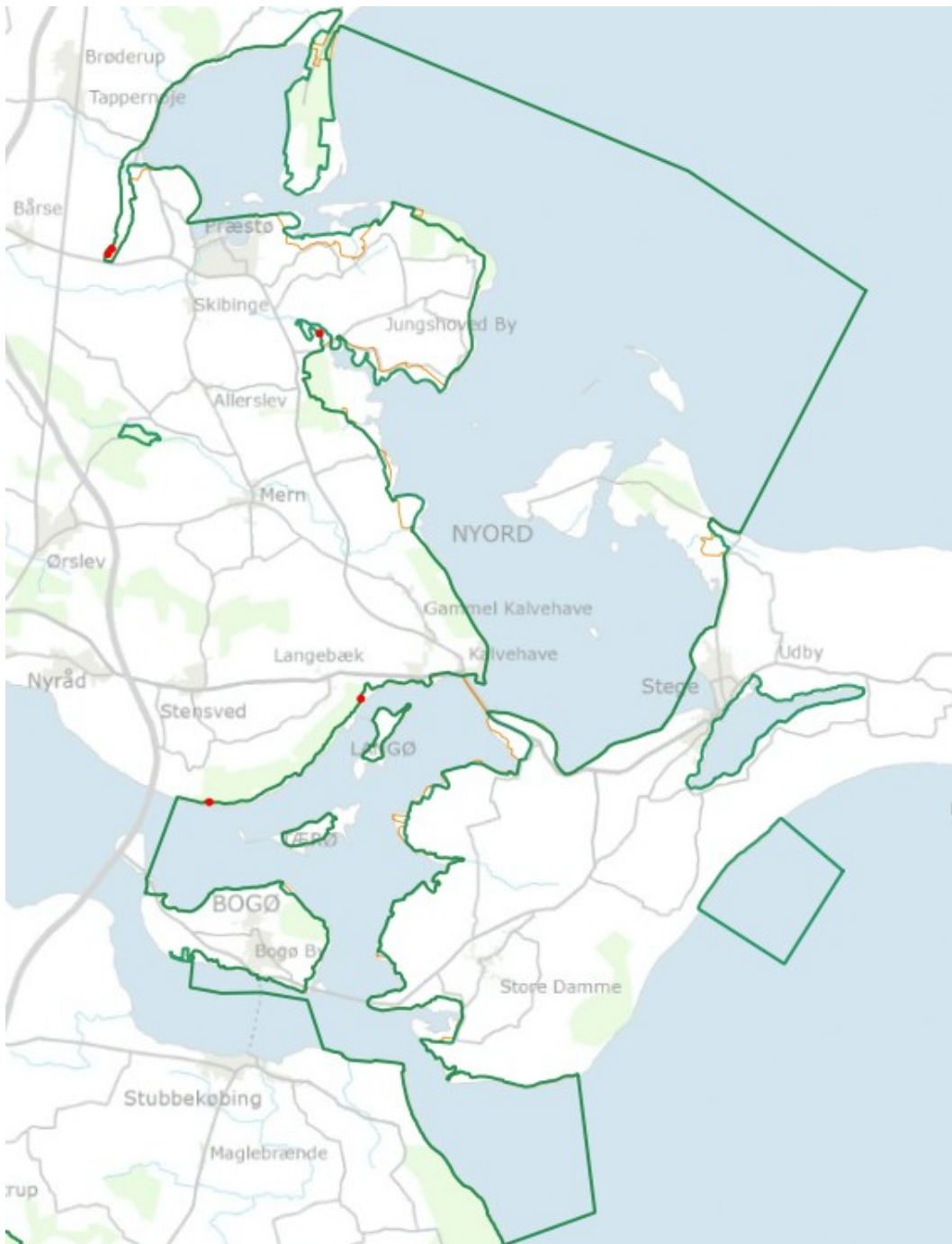

Fund af stor kærguldsmed i området i 2017.

Skæv vindelsnegl

Skæv vindelsnegl lever på både tørre og fugtige steder. Arten er ca. 2 mm lang og kan forekomme i en række biotoper, fra fugtige enge, rigkær, starsumpe og strandvolde til mere tørre levesteder som overdrev, blandet løvskov, markhegn og stengærder. Den findes især på kalkholdig eller kalkrig bund. Arten lever på visne blade nær jordoverfladen inde i tuer af græsser og star-arter samt i de små eller større lag af fugtige, visne blade, der fra tuerne strækker sig hen over terrænoverfladen. Skæv vindelsnegl havde indtil 2004 været fundet på i alt ca. 57 danske lokaliteter. I overvågningsperioden 2005-2007 og i 2012-2014 blev arten fundet på ca. 50 lokaliteter fordelt fra det østlige Jylland til Bornholm. I den endnu ikke afsluttede overvågningsperiode 2018-2020 er arten indtil videre fundet på 113 lokaliteter. Overvågningen viste, at skæv vindelsnegl er udbredt i det østlige Danmark i overensstemmelse med at arten er knyttet til levesteder med kalkholdig jordbund. Bestandstæthederne i de enkelte forekomster udviser stor variation.

Skæv vindelsnegl er i forbindelse med det nationale overvågningsprogram fundet på 4 lokaliteter. Den blev fundet i Ræveholmsmose, der er en del af udvidelsen af habitatområdet, i 2012 og i Even i 2014, men er ikke genfundet på disse lokaliteter ved eftersøgningen i 2018. Den er derudover fundet ved Østerskov ved Langebæk og ved Stensby Skov i 2019. Fundstederne er alle kendetegnende ved at være på en forholdsvis kalkrig jordbund. Der er dog stor spredning i fugtigheden på habitaterne fra fugtig hængesæk i Even til tidvis våd eng og kalkoverdrev ved Stensby skov. Da 2018 var et meget tørt år, bevægede sneglene sig ikke meget ud af deres skjul og var derfor svære at finde. Det vurderes derfor, at de manglende genfund ikke er udtryk for en tilbagegang af arten i området, men at arten har en stabil forekomst i området.

Fund af Skæv Vindelsnegl i området i 2012, 2014, 2018 og 2019. Prikkerne i Even har fund fra flere år.

Sumpvindelsnegl

Sumpvindelsnegl lever på fugtige steder, især på kalkholdig eller kalkrig bund. Arten er 2-3 mm lang og findes på ældre og især visne blade fra lige over jord- eller vandoverfladen og opefter inde i bevoksninger eller tuer af høje star-arter og lignende planter. Sumpvindelsnegl havde indtil 2004 været fundet på i alt ca. 51 danske lokaliteter. I overvågningsperioden 2005-2007 og i 2012-2014 blev arten fundet på ca. 90 lokaliteter fordelt fra det østlige Jylland til Sjælland og øerne. I den endnu ikke afsluttede overvågningsperiode 2018-2020 er arten indtil videre fundet på 121 lokaliteter. Overvågningen viste, at sumpvindelsnegl er vidt udbredt i det østlige Danmark med bestande fra Østjylland, Fyn, Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Overvågningen har vist, at bestandstætheden er relativt stor på de fleste levesteder.

Sumpvindelsnegl er i forbindelse med igangværende overvågning-i 2018 og 2019 fundet på 7 lokaliteter i området. Den er genfundet i Even i 2018. I Ræveholmsmose, der er en del af udvidelsen af habitatområdet, er den fundet i 2012 og genfundet i 2018. Den er derudover blevet eftersøgt i Bøndernes Egehoved på Jungshoved, Sorteholm syd for Ræveholmsmose, Østerskov ved Langebæk, Stensbyskov og Hårbølle Pynt på Møn. Den er blevet fundet på alle lokaliteter. Arten vurderes at være udbredt i området.

Fund af sumpvindelsnegl i området i 2012 og 2018. Prikken i Even repræsenterer begge år.

Flodlampret

Flodlampret er en vandrefisk, der yngler i vandløb og vokser op i havet. Efter 1-2 år i havet, hvor flodlampretten lever parasitisk på andre fisk, vandrer de voksne lampretter op i vandløbene for at gyde. Gydning sker i vandløb, hvor vandløbsbunden består af småsten og grus. De nyklækkede laver opholder sig på vandløbsstrækninger med blød bund, hvor de graver sig ned i bundsubstratet, hvor de lever af fint organisk materiale og alger. De voksne lampretter dør efter gydningen.

Flodlampretten er forholdsvis sjælden i Danmark, og er kun registreret i større antal ganske få steder. Der ses årlig optrækkende flodlampretter i Ribe Vesterå, hvor de gyder. Arten kendes ikke fra fynske vandløb, og fra Sjælland er der kun gjort ganske få fund. Som for alle andre fisk der opvokser i havet og som gyder i vandløb er det vigtigt, at arternes frie vandring sikres. I NOVANA-programmet er der foretaget overvågning i vandløb i de habitatområder, hvor arten er medtaget på områdernes udpegningsgrundlag. På landsplan er arten kun registreret i ganske få vandløb.

Flodlampret er ny på områdets udpegningsgrundlag og der er derfor ikke registreringer af arten i NOVANA-programmets overvågning. Det er derfor ikke muligt på nuværende tidspunkt at give en nærmere beskrivelse af artens forekomst i området.

Havlampret

Havlampretten opvokser i havet som parasit på andre fisk, og vandrer i sommerperioden ind i større vandløb for at gyde. Den gyder på vandløbsstrækninger med god strøm, og hvor vandløbsbunden består af sten og grus. De nyklækkede larver vandrer mod områder med blød bund, hvor de som de øvrige lampretarter ernærer sig af fint organisk materiale, alger og mikroorganismer.

Havlampretten er forholdsvis sjælden i Danmark, og men ved på nuværende tidspunkt ikke ret meget om artens reelle udbredelse i de danske vandløb. Som for alle andre fisk der opvokser i havet og som gyder i vandløb er det vigtigt, at arternes frie vandring sikres. I NOVANA-programmet er arten overvåget i vandløb i de habitatområder, hvor arten er medtaget på områdernes udpegningsgrundlag.

Havlampret er ny på områdets udpegningsgrundlag og der er derfor ikke registreringer af arten i NOVANA-programmets overvågning. Det er derfor ikke muligt på nuværende tidspunkt at give en nærmere beskrivelse af artens forekomst i området.

Stor vandsalamander

Stor vandsalamander yngler i vandhuller af varierende størrelse, og det er ikke ualmindeligt at finde den i vandhuller, der er mindre end 100 m². Arten er følsom over for eutrofiering og overskygning af vandhullerne. Arten er også afhængig af rastelokaliteter i umiddelbar nærhed af vandhullerne, hvor der er gode skjulesteder. Rastestederne er oftest knyttet til skov og menneskeboliger. Det er ikke på nuværende tidspunkt muligt at estimere den samlede danske bestand af stor vandsalamander, men der er ikke umiddelbare tegn på, at arten har været i tilbagegang i perioden 2011-2019. I søer med udbredte fiskebestande har stor vandsalamander og andre paddearter normalt vanskelige livsbetingelser.

Stor vandsalamander er registreret i 7 ud af 36 eftersøgte vandhuller i den igangværende overvågning, og vurderes derfor at forekomme i ca. 20 % af områdets vandhuller. I overvågningen 2011-2015 blev der gjort fund af stor vandsalamander i 3 ud af 13 eftersøgte vandhuller. Der har været øget fokus på eftersøgning af arten i den igangværende overvågning, så artens udbredelse vurderes at have været stabil i området.

Fund af stor vandsalamander i området i perioden 2018-2019.

Inden for habitatområdet er der kortlagt 78 mulige levesteder for stor vandsalamander. Placeringen af disse ses af nedenstående kort. Ved kortlægning af levesteder, har der været fokus på registrering af søer og de væsentligste parametre, der beskriver hvorvidt de enkelte småsøer er i en tilstand, der opfylder stor vandsalamanders krav til levesteder, eller modsat hvilke forhold der gør, at de enkelte søer ikke lever op til artens krav til levesteder.

Tilstand af kortlagte levesteder for stor vandsalamander. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den grønne streg angiver habitatområdets grænse.

Figuren viser tilstandsvurdering af områdets kortlagte levesteder. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

Inden for området er der kortlagt 78 mulige levesteder for stor vandsalamander. Der er kortlagt levesteder i hele habitatområdet, men med den største koncentration på Ulvshale. Som det ses af søjlediagrammet er 8 af de kortlagte levesteder i høj tilstand, 57 i god tilstand og 13 i moderat tilstand. Det er kendetegnende for hovedparten af vandhullerne i høj eller god tilstand, at skyggepåvirkning fra bredvegetation er lille, og at der er et højt artsindhold. For de vandhuller, der er i moderat tilstand, ses et lavt artsindhold, væsentlig skyggepåvirkning fra bredvegetation samt påvirkning af næringsstoffer.

Da så mange af de kortlagte levesteder er i enten høj eller god tilstand, så vurderes der ikke aktuelt at være trusler mod artens fortsatte tilstedeværelse i området.

Marsvin

Marsvin tilhører underordenen tandhval og er den eneste hval, der med sikkerhed yngler i Danmark. Marsvin bevæger sig over store områder, der strækker sig ud over de danske grænser. Der vurderes at være tre bestande af marsvin i danske farvande - en i Østersøen, en i indre danske farvande inkl. Kattegat (kaldet Bælthavsbestanden) samt en i Nordsøen/Skagerrak. DCE har ved habitatdirektivets artikel 17 vurdering i 2019 vurderet, at Østersøbestanden har stærkt ugunstig bevaringsstatus, mens Nordsø- og Bælthavsbestandene begge har gunstig bevaringsstatus. Habitatområde H147 ligger i en del Østersøen, der sandsynligvis udgør et transitionsområde mellem Bælthavspopulationen (der bruger området om sommeren) og Østersøpopulationen (der bruger området om vinteren). Bestandsestimatet for den truede Østersøpopulation er 500 marsvin, mens bestanden for Bælthavet er estimeret til lidt over 40.000 marsvin og vurderes at være uændret for 2012-2016. Datagrundlaget for området udgøres af satellitsenderdata. Området vurderes at være af middel betydning for populationen af marsvin, da der er tale om et relativt stort område (>20 km²) med middel tæthed af marsvin i mindst en sæson.

Bredøret flagermus

Bredøret flagermus er tilknyttet gamle løvskove med gamle, hule træer og mindre åbne områder. Arten har en begrænset udbredelse i Danmark, og er primært er knyttet til Sydøstdanmark, hvor den hovedsageligt er fundet på Lolland, Falster og Møn. Arten er i NOVANA-programmet 2004-2018 overvåget i perioden 2005-2011, samt i 2012-2018. Samtlige arter af flagermus er blevet overvåget på de samme 192 områder, der dækker 153 UTM-kvadrater. Arten blev i 2012-2018 fundet i 10 10x10 km kvadrater mod 11 kvadrater i 2005-2011. Samlet set virker udbredelsen stabil

i Sydøstdanmark, men arten er i den seneste periode ikke registreret på Langeland og i Køge-området. Til gengæld er arten registreret i Sønderjylland, hvor arten ikke tidligere har været kendt. Artens vinterkvarterer findes typisk i kældre, huler og andre beskyttede, kølige og frostfrie underjordiske rum med høj luftfugtighed. Den kan også overvintre i træer med hulheder.

Bredøret flagermus er i forbindelse med NOVANA-overvågningen ikke registreret inden for Natura 2000-området, men lige uden for i området omkring Næsgård og Grønsund. Selvom registreringen ligger lige uden for grænsen til Natura 2000-området, er det sandsynligt at arten bevæger sig ind i området under fourageringen. Hele Natura 2000-området rummer store arealer med gammel løvskov med gamle, hule træer og vurderes at give gode forudsætninger for en bestand af bredøret flagermus. Der vurderes således ikke at være trusler mod artens forekomst i området.

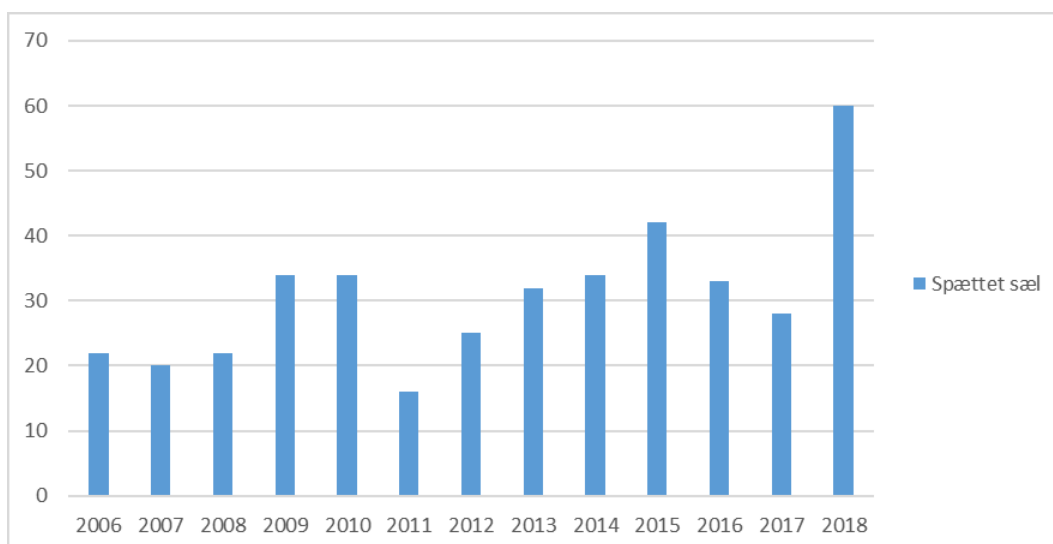
Fund af bredøret flagermus i området i 2012.

Spættet sæl

Spættet sæl er den mest almindelige sælart i Danmark. Den forekommer især i de kystnære farvande, hvor der er rigelig føde, og hvor der findes uforstyrrede yngle-/hvilepladser på sandbanker, rev, holme og øer. Den danske bestand af spættet har haft en bestandsfremgang fra ca. 2.000 dyr i 1976 til ca. 13.000 dyr i 2018, fremgangen skyldes hovedsageligt jagtfredningen i 1977 samt oprettelsen af en række sælreservater med adgangsforbud. Den danske sælbestand blev i 1998 og 2002 ramt af en virus, der slog en større del af bestanden ihjel. I 2007 og 2014 har en del af bestanden været ramt af mindre epidemier. Epidemierne har kun midlertidigt sat bestanden tilbage.

Spættet sæl er opdelt i de fire forvaltningsområder/populationer: Vadehavet, Kattegat, den vestlige Østersø og Limfjorden (som bestandsmæssigt opgøres i vestlig Limfjord og central Limfjord). Den gennemsnitlige årlige vækstrate for de fem områder har over de sidste fem år været på henholdsvis -3 %, -2 %, 5 %, -8 og -1 %. Vækstraterne er hovedsageligt negative, hvilket tyder på, at spættede sæl i Danmark nærmer sig den økologiske bæreevne i de enkelte områder. DCE har ved habitatdirektivets artikel 17 vurdering til EU i 2019, vurderet, at spættet sæl har gunstig bevaringsstatus i Danmark.

Bestanden af spættet sæl bliver optalt i Bøgestrømmen samt ud for det nordøstlige Jungshoved. Bestanden har en opadgående tendens med 2018 som et godt år med 60 registrerede sæler, efter et par år med nedgang.

Diagrammet viser udviklingen i årligt max. antal sæler på hvilepladserne fra 2006-2018 baseret på NOVANA overvågningen.

4.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod marine pattedyr)

Vurdering af betydningen af forstyrrelser af sæler bygger i udgangspunktet på de vurderinger, som DCE Aarhus Universitet udarbejdede, da forstyrrelser og behov for justeringer af vildtreservaternes geografiske afgrænsning og adgangsforhold blev vurderet i 2013.

Havpattedyr påvirkes af fiskeri, som reducerer tilgængelig fødemængde og giver utilsigtet bifangst. Det er især garnfiskeri og fiskeri med bundgarn (andre redskaber), som kan bifange og dermed påvirke havpattedyr i området negativt. Pelagisk trawl og notfiskeri kan i mindre grad påvirke havpattedyr. Skibsfart, anlægsarbejder og fritidsaktiviteter kan påvirke havpattedyr i form af støj, habitatreduktion og fysiske forstyrrelser. Miljøfremmede stoffer som fx organokloriner og

perfluorerede stoffer kan påvirke helbred og forplantning hos alle havpattedyrarter. De nævnte negative påvirkninger udgør en trussel for den stærkt truede Østersøbestand af marsvin.

I Ulvshale-Nyord Vildtreservat yngler og fælder et mindre antal af spættet sæl på en række sten i Bøgestrømmen ud for Sækkesand, sælerne bruger ligeledes stenene som hvileplads hele året. Stengrunden i Bøgestrømmen er områdets eneste egnede sællokalitet og er dermed et vigtigt område for spættet sæl. Sælerne er så godt som ubeskyttede mod forstyrrelser på denne lokalitet, idet sejlads er tilladt helt hen til "sælstenene". Der er fri adgang på og omkring sælstenene og forstyrrelser i form af sejlads og opankring formodes at udgøre en trussel for sælerne. Sælstenene ligger i den del af vildtreservatet, hvor der kun gælder et forbud mod sejlads med mere end 8 knob uden for sejltrederne.

DCE anbefaler, at der bør gælde adgangsforbud på stengrunden i Bøgestrømmen og for det omliggende søterritorium ud til 500 m i perioden 1. april -30. september. Der gives nogle reguleringsdispensationer i forbindelse med skader på fiskeredskaber i området. DCE anbefaler, at der ikke bør ske regulering i habitatområder og at det kun gives i områder, hvor populationsundersøgelser viser, at bestanden ikke tager skade.

5. Områdets fuglearter

De fuglearter, der indgår i fuglebeskyttelsesområdernes udpegningsgrundlag, er kort beskrevet nedenfor. Overvågningsmetode er beskrevet tidligere under basisanalysens dataafsnit.

Resultaterne fra NOVANA-programmets fugleovervågning ses i tabellerne under henholdsvis yngle- og trækfuglene neden for. For mere detaljeret beskrivelse af overvågningsmetode og resultater for de enkelte arter henvises til de tekniske anvisninger på DCE Aarhus Universitets hjemmeside. Artskortlægning kan findes på Miljøministeriets [MiljøGIS](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

5.1 Ynglefugle

Fuglebeskyttelsesområde 84 - Ulvsund, Grønsund og Fanefjord

Ynglefugle 2004-2012									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Havørn	0	0	1	1	1	1			
Fjordterne			0						
Havterne	30	16	15	22	16	15			0

Ynglefugle 2013-2019							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Havørn	2				1	0	0
Fjordterne			0		0		0
Havterne			0		0		0

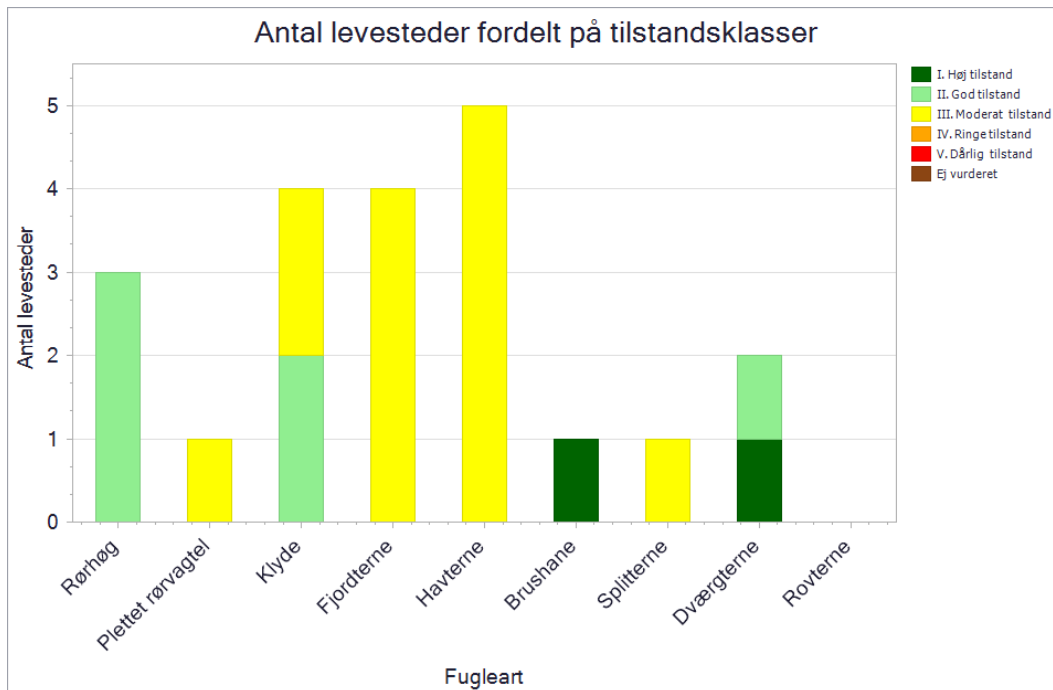
Forekomst af ynglefugle på udpegningsgrundlaget. Antal ynglepar optalt ved NOVANA-overvågningen 2004–2019. Årene 2017-19 indgår i det igangværende overvågningsprogram. Der er alene medtaget data indsamlet af Miljøstyrelsens NOVANA-program.

Fuglebeskyttelsesområde 89 - Præstø Fjord, Ulvshale, Nyord og Jungshoved Nor

Ynglefugle 2004-2012									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Skarv	2106	2147	1932	2048	1760	1699	1384	1369	1410
Havørn	1	1	1	1	1	1			
Rørhøg									
Plettet rørvagtel	1		1	9	1			0	2
Klyde	120	16	119	65	45	136			
Brushane	0	0	0	0	0	0	0		0
Dværgterne	35	5	6	5	3	3			3
Splitterne		8	30						0
Fjordterne	1	5	16	0	2	0			0
Havterne	165	65	175	102	34	40			23
Rovterne									
Hedelærke									

Ynglefugle 2013-2019							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Skarv	1186	1413	1238	1898	2121	1841	1437
Havørn					0	0	0
Rørhøg							0
Plettet rørvagtel	0	0	0	1	0		0
Klyde		40			275		174
Brushane		0		0		1	
Dværgterne			17		120		35
Splitterne			0		0		0
Fjordterne			0		1		9
Havterne			50		191		68
Rovterne					2		4
Hedelærke							1

Forekomst af ynglefugle på udpegningsgrundlaget. Antal ynglepar optalt ved NOVANA-overvågningen 2004–2019. Årene 2017-19 indgår i det igangværende overvågningsprogram. Der er alene medtaget data indsamlet af Miljøstyrelsens NOVANA-program.

Figuren viser antal og tilstand af de kortlagte levesteder for ynglefugle. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

Skarv

Skarv yngler i træer nær vandområder, men i stigende grad også på jorden på beskyttede lokaliteter som småøer og rev. Størstedelen af de danske skarver er træfugle og overvintrer i Middelhavsområdet og i Nordafrika. Skarven blev i 1876 udryddet som ynglefugl i Danmark, og genindvandrede først igen i 1938. Øget beskyttelse både herhjemme, men også i øvrige europæiske lande betød, at bestanden tiltog hastigt op gennem 1980'erne. Midt i 1990'erne stabiliseredes bestanden. I de seneste år er der efter et markant fald igen konstateret en svag stigning i ynglebestanden. Ynglebestanden blev i forbindelse med Miljøstyrelsens skarvforvaltningsplan opgjort til ca. 31.000 ynglepar. Skarv har i perioden efter 2004 været udbredt over hele Danmark, og der er ikke sket store forskydninger imellem landsdelene inden for perioden. Som ynglefugl er arten medtaget på udpegningsgrundlaget på fem fuglebeskyttelsesområder. I NOVANA-programmet overvåges skarv årligt som ynglefugl i forbindelse DCE Aarhus Universitets gennemførelse af Miljøstyrelsens skarvforvaltningsplan.

Natura 2000-området indeholder to fuglebeskyttelsesområder F84 og F89. Skarv er kun på udpegningsgrundlaget i F89, som indeholder Tyreholm syd for Nyord og Ægholm nordvest for Nyord. På Tyreholm findes den største koloni med 825 reder i 2019, hvilket dog er en tilbagegang på over 350 reder i forhold til 2018. Ifølge DCE ynglede skarverne meget sent på denne koloni og der fandtes tegn på besøg af mennesker. Vurderingen er, at skarverne er flyttet til en anden koloni i nærheden og at den sene ynglesæson formentlig skyldes tilstedeværelse af havørn og/eller forstyrrelser fra mennesker. På Ægholm har antallet af reder være ret stabilt de seneste år og i 2019 blev der registreret 612 reder. Det vurderes at bestanden er stabil i området, men at havørn og forstyrrelse fra mennesker kan reducere bestanden i området.

Havørn

Havørn er en fåtallig ynglefugl, som findes spredt over hele Danmark på nær Bornholm. Efter havørnens tilbagekomst som dansk ynglefugl i midten af 1990'erne har bestanden været i fremgang, og der blev i 2018 registreret 81 ynglepar i Danmark. Artens ynglelokaliteter udgøres af områder ved kysten eller ved større søer med skov og fourageringsområder i form af fladvandede kystnære områder, laguner og andre vandområder. Reden placeres normalt i et stort træ med godt udsyn og få menneskeskabte forstyrrelser specielt i starten af yngletiden. Hovedparten af de

danske havørnepar findes på Lolland og Sydsjælland, men arten har efterhånden etableret stabile bestande i de andre landsdele. Arten er dog fortsat en sjælden ynglefugl i Midt- Vest-og Nordjylland. I NOVANA-programmet overvåges arten nu årligt i de fuglebeskyttelsesområder, hvor den indgår i områdernes udpegningsgrundlag på baggrund af data fra Dansk Ornitologisk Forening. Disse data kvalitetssikres af Miljøstyrelsen inden de finder anvendelse i Natura 2000-planlægningen.

Havørn har i området haft ynglepladser to steder i Natura 2000-området. Ved Even (Fuglebeskyttelsesområde F89) hvor den har ynglet årligt indtil 2010. Der er ikke i forbindelse med NOVANA-overvågningen registreret ynglede fugle på stedet siden. På Tærø (Fuglebeskyttelsesområde F84) er havørn registreret som ynglede fra 2006-2009, i 2013 og sidst i 2017. I 2013 er der registreret 2 ynglepar, hvoraf kun det ene er på Tærø. På landsplan er arten i fremgang, men i dette område ser det ud til at arten har opgivet at yngle ved Even. Området rummer både relativt gode redemuligheder og et godt fødegrundlag i form af vandfugle samt fisk i de store marine områder. Der vurderes således ikke umiddelbart, at være trusler mod ynglede havørn i området.

Rørhøg

Rørhøg yngler primært i vådområder med veludviklede rørskove og fouragerer desuden ofte over dyrkede marker, enge og græsarealer. Den samlede danske ynglebestand blev i 1980'erne opgjort til ca. 600 ynglepar. Ynglebestanden er siden vokset en smule, og det vurderes at den danske ynglebestand er nogenlunde stabil. Arten er trækfugl og den danske bestand overvintrer i Middelhavsområdet og i Afrika syd for Sahara. Rørhøg er almindeligt forekommende i store dele af landet, hvor den kan finde egnede ynglelokaliteter. Der er næppe større trusler mod rørhøg herhjemme, og artens bestandsudvikling og udbredelse synes at være i en mindre fremgang. I NOVANA-programmet overvåges rørhøg af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Yngleforekomsten af rørhøg blev senest overvåget i 2019.

Rørhøg blev i forbindelse med NOVANA-overvågningen i 2017 ikke overvåget i området og er ved den seneste NOVANA-overvågning i 2019 ikke konstateret ynglede i området. Den aktuelle forekomst af ynglede fugle i området er derfor ukendt.

Der er kortlagt levested for rørhøg i Even og ved Luddeholme på Ulvshale. Levestederne er alle i en god tilstand. Den gode tilstand skyldes primært, at det er store sammenhængende fugtige rørsumpsarealer og at der er en ringe grad af forstyrrelse på lokaliteterne.

Da der inden for fuglebeskyttelsesområdet findes store sammenhængende og fugtige rørsumpsarealer med ringe forstyrrelse vurderes der ikke at være trusler mod at arten kan yngle i området.

Tilstand af kortlagte levesteder for rørhøg. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

Plettet rørvagtel

Plettet rørvagtel yngler i ferske sumpområder, hvor vanddybden ikke overstiger 30 cm. Arten synes at foretrække vandområdernes starzone, men er også registreret i ukultiverede engområder i ådale med tidvise oversvømmelser. Arten har altid haft en stærkt fluktuerende forekomst i Danmark, og der findes kun ganske få lokaliteter i landet med en fast årlig ynglebestand. Nogle år registreres kun ganske få ynglepar og i andre år i et væsentligt højere antal. I 2019 blev der i NOVANA-programmet konstateret en stor forekomst af plettet rørvagtel i Danmark. Arten er trækfugl, der overvintrer i Afrika og til dels i Indien. Den danske bestand suppleres med trækfugle fra Østeuropa, der i perioder med østenvind i april-maj og igen i juni-juli høres på velegnede lokaliteter i Danmark. Det vides dog ikke med sikkerhed om dette invasionsagtige supplement af østeuropæiske fugle resulterer i danske yngleforsøg. I NOVANA-programmet registreres plettet rørvagtel af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Yngleforekomsten af plettet rørvagtel blev senest overvåget i 2019.

Plettet rørvagtel blev overvåget i 2019, uden at der blev registreret syngende fugle. Der er sidst registreret en enkelt syngende fugl i 2016 på Ulvshale. Forekomsten af plettet rørvagtel i området er siden 2008 af meget tilfældig karakter, og på baggrund af overvågningsresultaterne vurderes det, at der ikke findes en fast bestand af arten i området.

Der er kortlagt et levested for plettet rørvagtel på Ulvshale nordeng, hvor fuglen tidligere har været hørt. Levestedet er i moderat tilstand, hvilket skyldes at lokaliteten er noget tør og at den ikke er isoleret for ræv og andre prædatorer.

Med den fluktuerende forekomst af fuglen sammenholdt med at der ikke er kortlagt levesteder i god tilstand vurderes det, at der vanskeligt etableres en fast ynglebestand i området.

Tilstand af kortlagte levesteder for plettet rørvgætel. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

Klyde

Klyden yngler hovedsageligt i kolonier primært langs lavvandede fjordkyster og i salte eller brakke kystlaguner, hvor der findes slikvader og åbne enge med kort vegetation. I sjældne tilfælde træffes den også ynglende på egnede lokaliteter ved ferskvand. Klyde findes udbredt over hele landet med undtagelse af Bornholm. Rederne placeres ofte på småøer, gerne hvor de er i sikkerhed for ræve og andre rovdyr. Arten er trækfugl, der overvintrer i Sydvesteuropa og i Vestafrika. Klyden blev totalfredet i Danmark i 1922, hvorefter bestanden var i fremgang i gennem en lang årrække. De seneste år har den dog igen været i tilbagegang. I NOVANA-programmet overvåges klyde af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens ynglebestand landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af klyde blev senest overvåget i 2019 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Klyde blev ved den seneste overvågning i 2019 fundet i området med 174 par fordelt på Nyord syd- og nordeng og på Sækkesand med det største antal på Nyord. I 2017 blev der registreret 275 par på de samme lokaliteter med langt den overvejende del på Sækkesand. Derudover blev der også registreret to par i Færgensvænge på Vestmøn. Ud fra overvågningsdata kan det konstateres, at der er en noget svingende ynglebestand af klyde i området, men tilsyneladende med en stigende tendens ved de seneste overvågninger, da de ligger på højere niveau end i perioden 2004-2009.

Der er kortlagt fire levesteder for klyde i området, hvoraf to er i god tilsand og to er i moderat tilstand.

Sækkesand nord for Ulvshale er i god tilstand og karakteriseret ved at være isoleret i forhold til rovdyr og have en passende vegetationshøjde samt en lav risiko for oversvømmelse. Maderne nordøst for Præstø er også i god tilstand pga. en god vegetationsstruktur og lav risiko for oversvømmelse.

Det ene levested i moderat tilstand, som er en lille holm nord for Ulvshale, vurderes at være i stor fare for at blive oversvømmet. Det andet levested i moderat tilstand er Nyord, som ikke er isoleret for rovdyr som f.eks. ræv.

På Nyord er der sket en stigning i antallet af ynglende klyde, hvilket med al sandsynlighed skyldes en meget vedholdende bekæmpelse af ræv i området. Maderne ligger tæt på fastland og omgivet af forholdsvis lavt vand, hvorfor ræv og grævling har forholdsvis let adgang til øen. Det vurderes, at specielt prædation er en trussel for den fortsatte tilstedeværelse af klyde i området.

Klyde. Foto: Sune Riis Sørensen

Tilstand af kortlagte levesteder for klyde. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

Brushane

Brushane yngler på forholdsvis kortgræssede ferskere dele af strandengene. Arten er trækfugl og overvintrer i Sydeuropa og Vestafrika. Arten er gået kraftigt tilbage gennem en længere årrække, og forekommer i dag kun i enkelte fuglebeskyttelsesområder hovedsageligt i Vest- og Nordjylland, hvor Tipper-halvøen i Ringkøbing Fjord i dag er kernelokaliteten for arten. Antallet af ynglepar af brushane er således faldet med 90-95 % over de seneste 30 år, og den samlede danske ynglebestand vurderes nu at være på ca. 50 ynglepar. De største trusler mod brushane er prædation samt tab af ynglehabitat pga. dens krav til vegetationshøjde og hydrologi. I NOVANA-programmet overvåges brushane af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Yngleforekomsten af brushane blev senest overvåget i 2018.

Ved overvågningen i 2018 blev der registreret et enkelt ynglepar på Nyord Nordeng efter fravær af arten siden 2004. At arten nu yngler på arealet skyldes givetvis en stor indsats med at bekæmpe ræv på Nyord samt en generelt god drift af arealerne.

Der er kortlagt et levested for brushane på Nyord. Tilstanden af levestedet er højt, da vegetationen har en tilpas vekslen mellem arealer med lav og høj vegetation som en følge af afgræsning på arealerne på Nyord. Der er desuden veludviklede pander og loer med åbent vand, og der foregår en aktiv bekæmpelse af prædatorer som bl.a. ræv. Begge faktorer er vigtige for levestedets kvalitet. På baggrund af engenes karakter vurderes der ikke aktuelt at være trusler for en fast ynglebestand på lokaliteten.

Tilstand af kortlagte levesteder for brushane. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

Dværgterne

Dværgterne yngler i Danmark i langt overvejende grad på åbne vegetationsløse og stenede strande. Dværgterne er trækfugl, som overvintrer langs Vestafrikas kyster. Dværgterne yngler oftest i kolonier, men træffes også solitært ynglende. Arten er udbredt langs kysterne over det meste af landet på nær Bornholm. Ynglebestanden af dværgterne har formentligt været stabil i antal siden 1980, mens antallet af ynglekolonier i samme periode er faldet betydeligt. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at især at være prædation fra rovdyr i ynglekolonierne samt bortskylning af reder i forbindelse med ekstreme højvander i yngletiden. Artsens valg af ynglelokalitet på strande betyder også flere steder en væsentlig forstyrrelse fra menneskelig færdsel i yngletiden. I NOVANA-programmet overvåges dværgterne af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af dværgterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Der er registreret ynglende dværgterner i området i hele NOVANA-overvågningsprogrammets historie. I perioden 2005-2012 er der registreret et fåtal af ynglefugle fra 3-6 par. Det vendte i 2015 med 17 ynglepar og toppede i 2017 med 120 ynglepar. I 2019 blev der registreret 35 ynglepar, som også var udgangspunktet i 2004. Bestanden er fluktuerende og den store variation i antal siden 2015, kan skyldes at fuglene opgiver ynglepladser og flytter til nye, hvis der har været oversvømmelse eller forstyrrelse. Det vurderes dog, at der er en stigende tendens for ynglebestanden i området.

Der er kortlagt to levesteder for dværgterne hhv. på Sækkesand og på en holm mellem Sækkesand og Ulvshale. Levestedet på Sækkesand er i høj tilstand, mens levestedet på holmen er i god tilstand. Den høje og gode tilstand skyldes, at øerne er næsten vegetationsløse, og at de er uforstyrrede i yngletiden. At den lille holm ikke er i høj tilstand skyldes sandsynligvis, at den er så lavtliggende, at der er fare for oversvømmelse af reder, og at afstanden til fastlandet er under 300 m, så den ikke fuldstændig er sikret mod prædation af ræv. På baggrund af overvågningsdata, der viser en stigende tendens samt at området indeholder gode levesteder, vurderes der ikke aktuelt at være trusler mod artens fortsatte tilstedeværelse som ynglefugl i området.

Dværgterne, der yngler på Sækkesand i området. Foto: Sune Riis Sørensen

Tilstand af kortlagte levesteder for dværgrterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

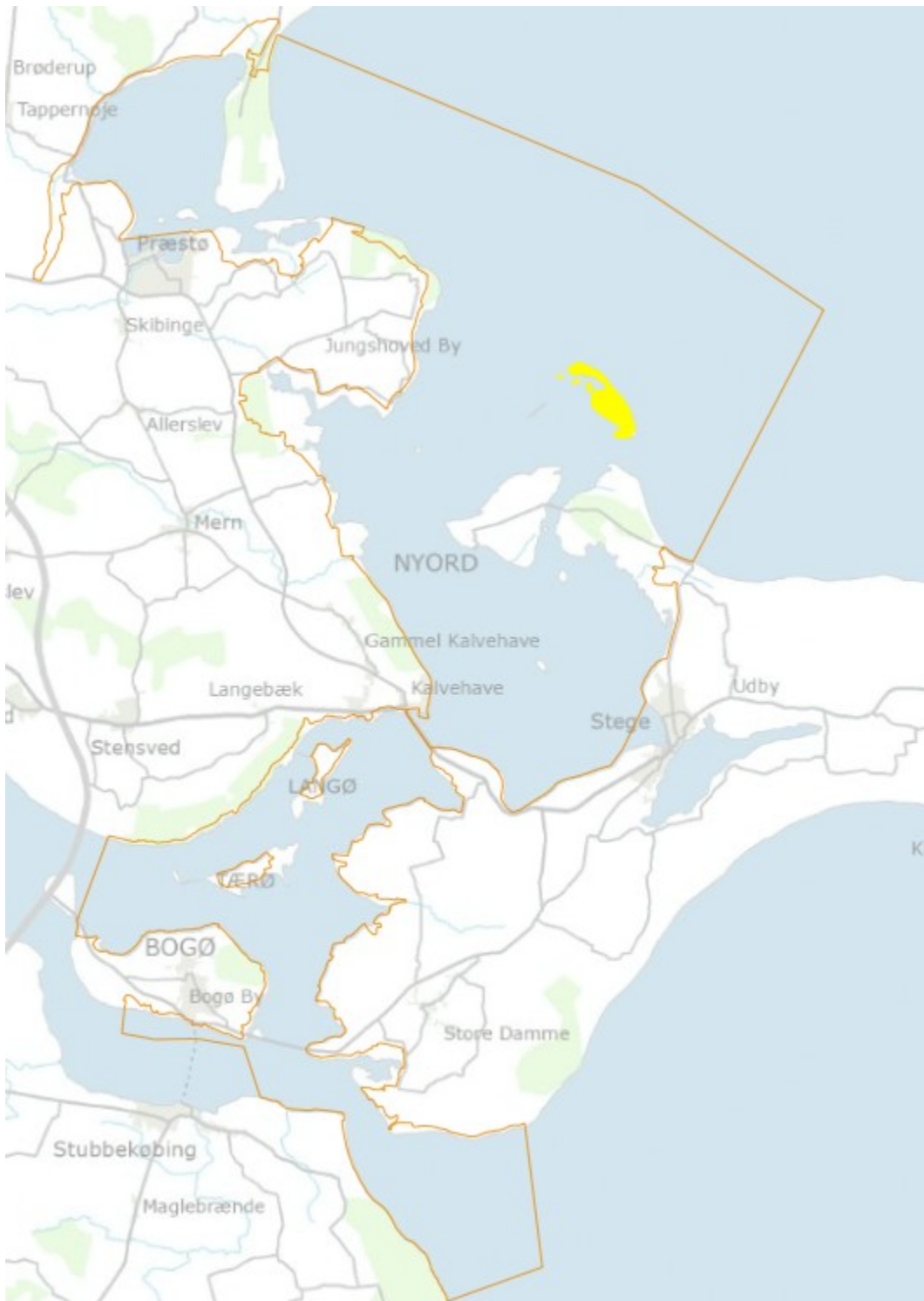
Splitterne

Splitterne yngler i Danmark på oftest på mindre øer og holme med lavere vegetation, ofte i tilknytning til hættemågekolonier. Ynglebestanden af splitterne har siden slutningen af 1990'erne fluktueret en hel del med flest i midten af 2000'erne, siden da er ynglebestanden faldet en smule, men udviser store år til år variationer. Arten er trækfugl, som overvintrer langs Afrikas vestkyst. Splitterne har altid forekommet i få ofte store kolonier spredt over hele landet på nær Bornholm. De støres ynglebestande ses på Hirsholm, Hjarnø og Sprogø. Arten findes desuden i flere lidt mindre kolonier i Jylland, på Fyn og Sjælland. Arten er forsvundet fra de tidligere talstærke kolonier som fx Klægbanken i Ringkøbing Fjord, Langli i Vadehavet og Treskelbakkeholm i Mariagerfjord. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at være prædation fra rovdyr og konkurrence og prædation fra store måger. I NOVANA-programmet overvåges splitterne af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af splitterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Splitterne blev ikke registreret som ynglende i området ved overvågningen i 2019. Den er ikke registreret ynglende i området siden 2006, hvor der var 30 ynglende par.

Sækkesand er kortlagt som levested for splitterne og er beregnet til moderat tilstand. Overordnet set er der en god vegetationsstruktur med mosaik af bart sand og forholdsvis lav vegetation. Øen ligger isoleret for ræv og der er ingen forstyrrelse. Der er dog en let risiko for oversvømmelse af levestedet og der yngler ingen hættemåger på holmen, som splitterne ellers ynder at yngle sammen med.

Der er ikke konstateret konkrete trusler mod artens tilstedeværelse i området.

Tilstand af kortlagte levesteder for splitterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

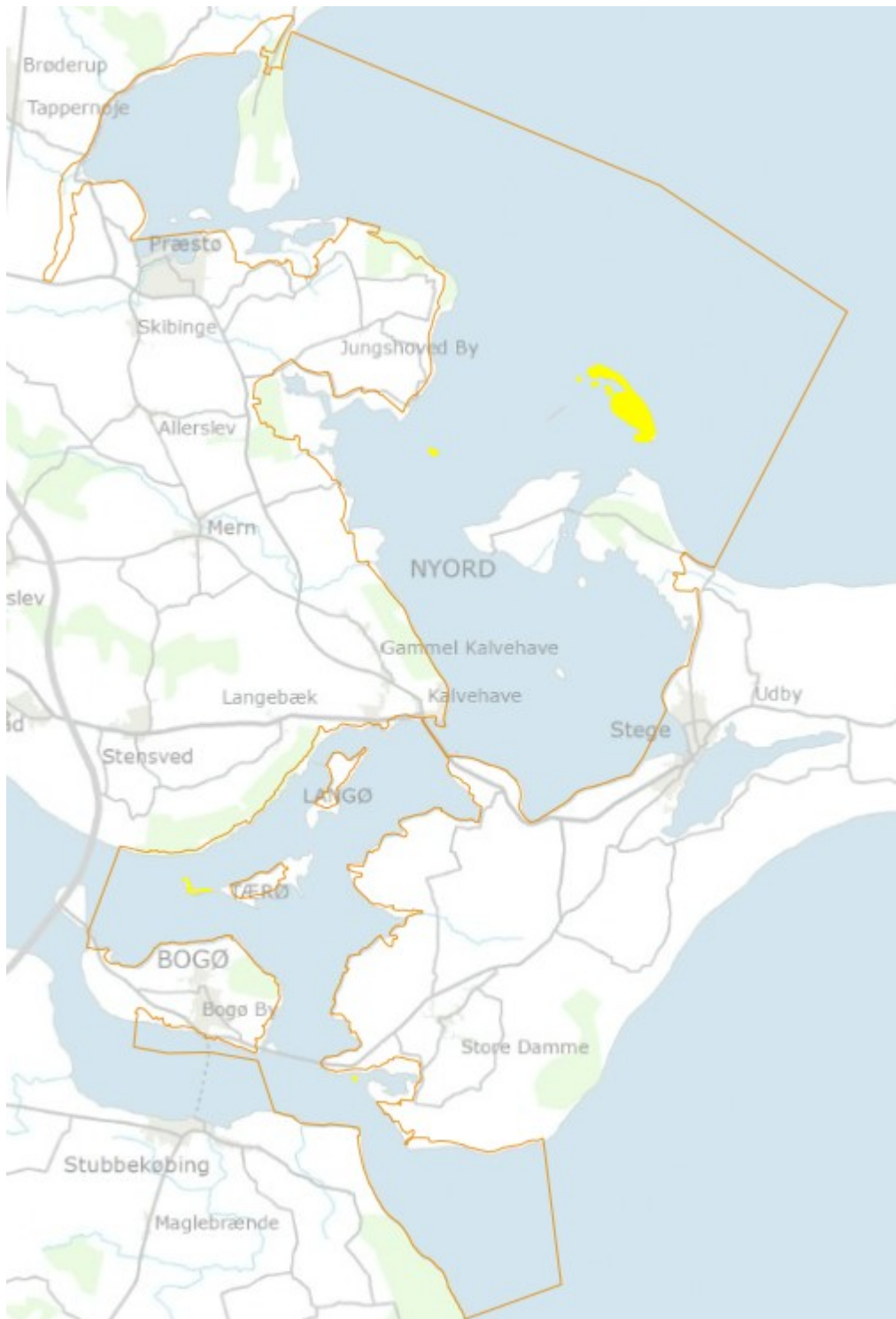
Fjordterne

Fjordterne yngler i kolonier på øer og holme langs kysten ofte i selskab med havterne eller hættemåge. Arten ses også ynglende på indlandslokaliteter, og også her ofte i selskab med hættemåge. Arten er trækfugl og overvintre langs Vestafrikas kyster. Den danske bestand af fjordterne blev i slutningen af 1980'erne vurderet til ca. 1500 ynglepar, herefter gik bestanden gradvist tilbage, og den samlede bestand vurderes nu til ca. 1/3 af bestanden i slutfirserne. De seneste år er der dog konstateret en svag fremgang i antallet af ynglepar. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at være prædation på ynglepladserne samt tilgroning af de rovdysfrie yngleøer. I NOVANA-programmet overvåges fjordterne af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af fjordterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Ved den seneste overvågning af terner i 2019 blev der registreret i alt 9 ynglepar i området. De er registreret med 8 par på Degneholm samt et par på Sækkesand. I 2017 blev der kun registreret 1 par på Nyord Sydeng. Fjordternen er på udpegningsgrundlaget i begge fuglebeskyttelsesområder, men er kun fundet i F89. Fjordternens forekomst i området har været noget svingende med flere år uden ynglepar og med et enkelt år i 2006 med 16 ynglepar. Om de 9 par i 2019 er begyndelsen på en stigende tendens vil tiden vise.

Der er kortlagt fire levesteder i området. Tilstanden for levestederne er alle beregnet til moderat tilstand, på trods af at vegetationsstrukturen de fleste steder tilgodeser artens behov. Derimod er der problemer med forholdsvis let adgang for rovdyr som ræv på nogle øer og/eller risiko for oversvømmelse af ynglelokaliteten.

Det vurderes at tilgængelighed for ræv er en trussel for en del af levestederne i området.

Tilstand af kortlagte levesteder for fjordterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

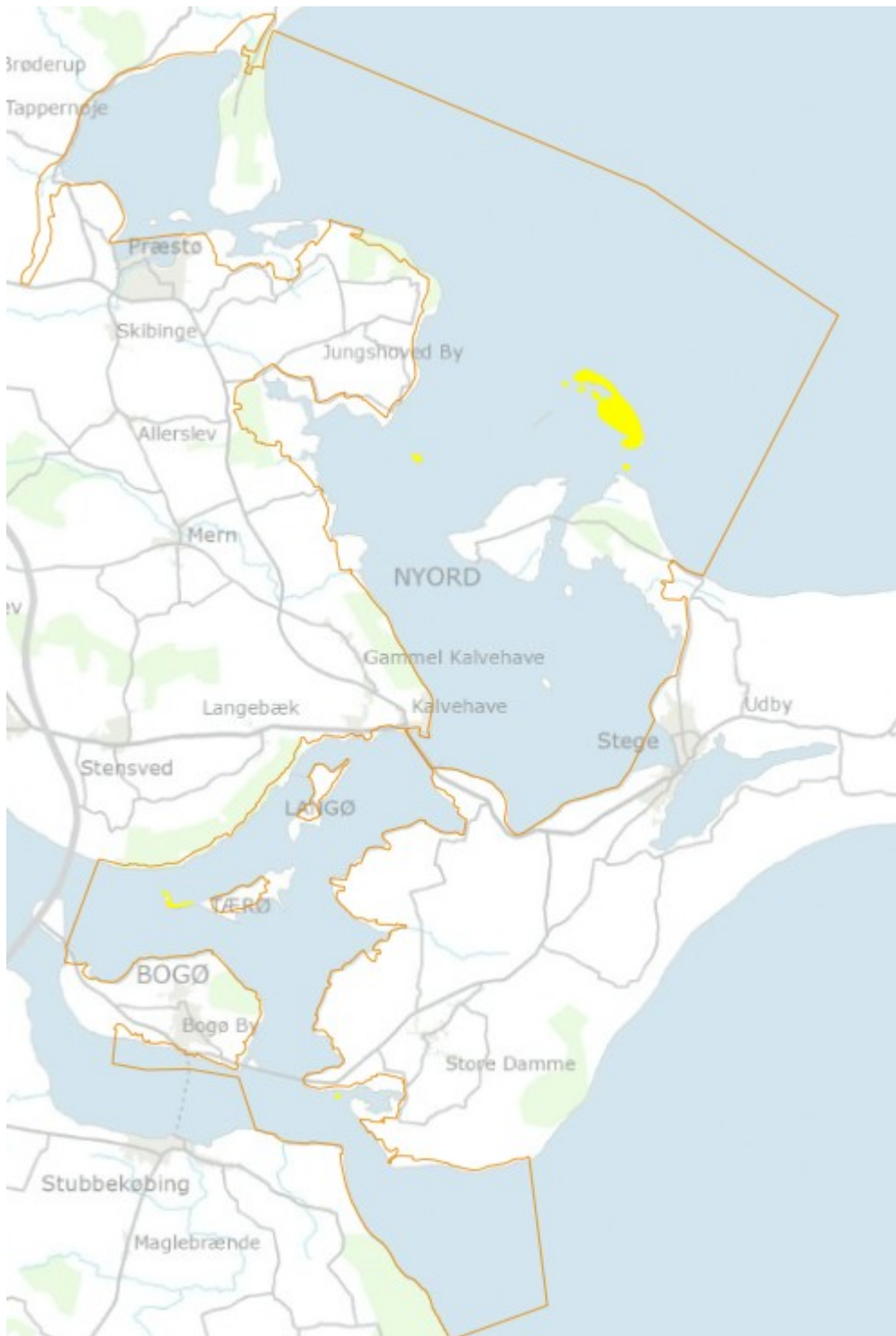
Havterne

Havterne yngler i Danmark overvejende på små ubeboede øer og sandrevler med sparsom vegetation. Arten er trækfugl, som overvintrer i åbentvandsbæltet omkring Antarktis. Havternen er Danmarks almindeligst ynglende terneart og forekommer i kolonier spredt langs de danske kyster og fjorde undtagen på Bornholm. Den danske ynglebestand har både i antal og i udbredelse været for nedadgående siden 1990'erne, og arten er forsvundet fra flere tidligere kendte ynglepladser. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at være prædation fra rovdyr på ynglepladserne samt bortskylning af reder i forbindelse med ekstreme højvander i yngletiden. I NOVANA-programmet overvåges havterne af Miljøstyrelsen hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af havterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

I 2017 blev der registreret 191 par, hvoraf hovedparten ynglede på Sækkesand og på Små Ægholme (ved Sækkesand). Der blev registreret tre par på Nyord Sydeng og et enkelt par på Storehom i Præstø Fjord. Ved overvågningen af terner 2019 blev der i alt registreret 68 ynglende havternepar. Hovedparten, dvs. 52 par, ynglede på Sækkesand, mens 14 par slog sig ned på Nyord Sydeng og 2 par ynglede på Degneholm i Bøgestrømmen. Det er samlet set en nedgang i forhold til 2017, men en ret stor fremgang på Nyord Sydeng. Generelt ses en meget svingende bestand med en svagt faldende tendens i perioden 2012-2019 i forhold til perioden 2004-2009. Dog skal det nævnes, at det største antal ynglende par er registreret i 2017.

Der er kortlagt fem levesteder for havterne i området. Tilstanden for levestederne for havterne er generelt moderat, på trods af at vegetationsstrukturen de fleste steder tilgodeser artens behov. Derimod er der problemer med forholdsvis let adgang for rovdyr som ræv på nogle øer og/eller risiko for oversvømmelse af ynglelokaliteten.

Det vurderes, at tilgængelighed for ræv er en trussel for en del af levestederne i området.

Tilstand af kortlagte levesteder for havterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

Rovterne

Rovterne er vidt udbredt i store dele af verden. I Nordeuropa yngler den langs Østersøens nordlige kyster og ved kysterne i Den Botniske Bugt. Rovterne har som det eneste sted i Danmark en fast ynglebestand på Saltholm. Arten yngede her første gang i 2008 og har siden da haft en stigende ynglebestand på den sydlige del af øen. Ynglebestanden blev i 2019 i NOVANA-programmet optalt til 24 par. Rovterne har også ved enkelte lejligheder ynglet andre steder i landet. Artsens genindvandring som dansk ynglefugl var i første omgang noget overraskende, da den har været i tilbagegang i flere årtier i Østersø-området. I NOVANA-programmet overvåges rovterne af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af rovterne blev senest overvåget i 2017, og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Rovterne er ny på områdets udpegningsgrundlag og er i NOVANA-programmet blevet overvåget i 2017 og 2019 med henholdsvis 2 og 4 registrerede ynglepar.

Hedelærke

Hedelærke yngler i åbne, sandede områder med lidt spredt vegetation, så som heder, klitheder og ryddede eller stormfaldne områder i nåleskove. Den danske ynglebestand blev i 1990'erne opgjort til ca. 400 ynglepar, det vurderes dog at dette bør tages med et vist forbehold. Arten er trækfugl som overvintrer i Sydvesteuropa. Hedelærke er vidt udbredt i Jylland, men kun pletvis forekommende på øerne. Denne udbredelse synes ikke at have ændret sig gennem en længere årrække. Bestandsudviklingen for hedelærke i Danmark er vanskelig at vurdere med sikkerhed, da artens valg af ynglelokalitet kan være meget svær at forudsige, men der er dog intet der tyder på, at der umiddelbart er trusler mod ynglebestanden i Danmark. I NOVANA-programmet overvåges hedelærke af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Yngleforekomsten af hedelærke blev i NOVANA-programmet for første gang overvåget i 2018.

Hedelærke er ny på udpegningsgrundlaget og er derfor kun blevet overvåget i 2019, hvor der blev registreret et par på Feddet.

5.2 Trækfugle

Fuglebeskyttelsesområde 84 - Ulvsund, Grønsund og Fanefjord

	2004-2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knopsvane	6620	867		197	3290	1435	0	2405	2407
Troldand	9481	150		3	1630	0	320	960	2260
Lille	335				22		9	1258	3335
skallesluger									
Havørn	4	2	0	0	0	0	0	2	1
Blishøne	10960	4010		1195	110	2680	1450	5870	1475

Trækfugle på udpegningsgrundlaget i dette fuglebeskyttelsesområde. Trækfuglearterne antal er optalt i NOVANA-programmet. I perioden 2004-2009 vises den største forekomst gennem perioden. For perioden 2010-2017 vises der årlige data.

Fuglebeskyttelsesområde 89 - Præstø Fjord, Ulvshale, Nyord og Jungshoved Nor

	2004 - 2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knopsvane	13000	10533	1265	5307	3195	3000	4025	7501	6428
Sangsvane	665	1520	2	412	53	31	9	27	8
Grågåas	7040	4485	4760	5450	433	1950	6128	8087	3212
Blisgåas		630		75			8	12	
Bramgåas	13875	1695	19215	1685	150	1512	2760	1850	120
Spidsand	5905	3790	880	380	25	63	445	1180	635
Skeand	1865	1845	670	191	54	23	335	313	292
Pibeand	28555	23680	11250	2095	16198	3480	7377	5132	6204
Troldand	15000	5	0	40	1005	0	940	21428	11200
Hvinand	3973	1104	55	0	695	10	991	2140	1306
Lille	685				18		215	2332	601
skallesluger									
Havørn	11	6	0	0	7	0	3	3	5
Stor	500	6	0	8	141	9	227	1380	1672
skallesluger									
Blishøne	25290	19535	2050	1365	930	600	6505	9045	3926
Hjejle	5000	2625		1100			1111	20	

Trækfugle på udpegningsgrundlaget i dette fuglebeskyttelsesområde. Trækfuglearternes antal er optalt i NOVANA-programmet. I perioden 2004-2009 vises den største forekomst gennem perioden. For perioden 2010-2017 vises der årlige data.

Knopsvane

Knopsvane er både som fælde- og trækfugl almindelig over hel landet. Den optræder som trækfugl i Danmark primært i lavvandede fjorde og vige med udbredt undervandsvegetation. De overvintrende knopsvaner er fordelt overalt langs Danmarks beskyttede kystområder og i mange søer. Knopsvane optælles årligt i januar, dette suppleres med en optælling i fældeperioden hvert 6. år. Set gennem et længere perspektiv vurderes bestanden af rastende og overvintrende knopsvaner i Danmark at være stabil, med de udsving der naturligt ses i bestandene. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder hvor knopsvane som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Knopsvanens forekomst som trækfugl i fuglebeskyttelsesområde nr. 84 er stærkt fluktuerende, men vurderes overordnet at være stabil i området. Området har en vis betydning som fældeområde for arten.

I fuglebeskyttelsesområde F89 forekommer knopsvanen også i varierende antal, men overordnet set med en stabil forekomst i området. Hele området er et vigtigt rasteområde for arten og området syd og nord for Nyord er specielt vigtigt som fældeområde for knopsvanen.

De to områders store fladvandede arealer med bundvegetation samt de tre reservater i området, der sikrer uforstyrrede rasteområder, tilgodeser generelt artens krav til føde og til rasteområder. Der vurderes derfor ikke at være trusler mod artens forekomst som trækfugl i området.

Sangsvane

Sangsvane yngler i det nordlige Europa og i det nordlige Rusland. Fuglene overvintrer i Nordvesteuropa med tyngdepunkt i Danmark. Sangsvanen optræder som træk- og vintergæst i områder med gode fødemuligheder. Tidligere fouragerede sangsvane primært på vandplanter i lavvandede fjordområder, men de seneste årtier ses arten næsten udelukkende i større antal på landbrugsarealer, hvor især høstede majsmarker byder på gode fourageringsmuligheder for arten. Den overvintrende bestand af sangsvaner i Danmark optælles årligt ved midvinter i januar måned, og bestanden er firdoblet siden 1992. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus

Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor sangsvane som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlaget.

Sangsvane forekommer som trækfugl i fuglebeskyttelsesområde F89 med et svingende og lavt antal. Områdets lavvandede bugt med udbredte sandbanker benyttes både til fouragering og overnatning. Endvidere benyttes omkringliggende enge, strandenge, græsarealer og marker med vintersæd, ofte rapsmarker, til fouragering.

Områdets store fladvandede arealer med bundvegetation samt de tilhørende landarealer tilgodeser generelt artens krav til føde. Dens krav til sikre og uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter vurderes at være sikret via de eksisterende reservatbestemmelser. Der vurderes derfor ikke at være trusler mod artens forekomst som trækfugl i området.

Grågås

Grågås er en udbredt ynglefugl i Danmark. Den danske ynglebestand suppleres i efteråret af trækfugle fra Norge der trækker gennem Jylland og fugle fra Sverige, der trækker igennem Østdanmark. Både overvintrings- og trækbestanden af grågås har været optalt gennem en lang årrække. Antallet af grågæs i Danmark opgøres to gange årligt. Den overvintrende bestand optælles ved midvinter i januar, og der foretages en tælling af trækkende fugle i september. Både den overvintrende bestand og trækbestanden har igennem en lang årrække været stigende. De seneste år har bestandene tilsyneladende udvist en stagnerende men høj bestandsstørrelse. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor grågås som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Grågås forekommer stabilt som trækfugl i fuglebeskyttelsesområde F89. Det maksimale antal i perioden 2004-2009 var på 7.040 fugle og i perioden 2010-2017 på 8.087 fugle. Grågæs fouragerer på de omkringliggende enge, strandenge og marker og overnatter på de store åbne vandflader. Da området reservater sikrer uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter og der samtidig findes gode fourageringsområder, vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod artens forekomst i området.

Blisgås

Blisgås yngler cirkumpolart i arktisk og overvintrer spredt rundt om i Europa fra Storbritannien til Sortehavet og videre til Mellemøsten. De blisgæs der træffes i Danmark yngler højt mod nord på tundraen i Sibirien og helt nord på til Yuzhny øen i Barentshavet.

I Danmark har den overvintrende bestand været stigende gennem en længere årrække, hvorfor den nu er medtaget på udpegningsgrundlaget for en række fuglebeskyttelsesområder. Blisgås ankommer til Danmark fra ynglepladserne i oktober, hvor flere flokke i milde vintre bliver i landet, mens andre trækker videre til øvrige dele af Europa. I Danmark er især områderne omkring Ringkøbing Fjord, i Vadehavet samt flere områder på Sjælland og Lolland-Falster de vigtigste raste- og overvintringsområder. Blisgås opholder sig som de øvrige gåsearter normalt på strandenge, enge og landbrugsarealer, hvor de fouragerer. Arten raster og overnatter i nærliggende vandområder. DCE Aarhus Universitet vurderer, at bestanden af blisgås set i et længere perspektiv har været stigende. De betydelige år-til-år udsving skyldes givetvis især forskelle mellem vinterens hårdhed og snefald. Antallet af blisgås er gennem en lang årrække blevet optalt ved midvintertællinger i januar. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor blisgås som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Overvågningsdata for blisgås i området viser et varierende antal rastende gæs fra år til år i området med det største antal på 630 fugle i 2010. Blisgås fouragerer, ofte sammen med grågås og

bramgås, på de omkringliggende enge, strandenge og marker, om natten benyttes vandfladerne som et sikkert og uforstyrret område til overnatning. Da områdets reservater sikrer uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter og der samtidig findes gode fourageringsområder, vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod artens forekomst i området.

Bramgås

De bramgæs der kommer til Danmark i træktiden kommer primært fra ynglepladserne i Sibirien. Arten havde tidligere sin hovedforekomst i Vadehavsområdet, men inden for de seneste par årtier har arten udvidet sit overvintringsområde til også at omfatte Vest- og Nordjylland, og registreres nu i stort antal i Østdanmark. Arten har som de øvrige gåsearter været overvåget i Danmark gennem en lang årrække, og siden 2004 er der gennemført tællinger to gange årligt, både om vinteren og igen i det tidlige forår. Antallet af bramgås har siden midten af 1980'erne været stærkt stigende i Danmark. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor bramgås som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Bramgås forekommer i fuglebeskyttelsesområde F89 med en stærkt fluktuerende bestand af trækfugle. Bramgæssene fouragerer, ofte sammen med grågæs, på de omkringliggende enge, strandenge og marker i området. Da områdets reservater sikrer uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter og der samtidig findes gode fourageringsområder, vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod artens forekomst i området.

Spidsand

Spidsand er en fåtallig ynglefugl, men en lokal talrig trækfugl i Danmark fra ynglepladserne nord og øst for Danmark. Arten overvintrer i Vest- og Sydeuropa og Afrika syd for Sahara. I milde vintre bliver et mindre antal i Danmark hele vinteren. Arten træffes i større antal på ganske få lokaliteter og kun i mindre antal blandt andre svømmeænder på de fleste andre lokaliteter. Spidsand lever af plantefrø og smådyr der findes på lavt vand eller mudderflader. De vigtigste danske områder for arten er Vadehavet, Ringkøbing Fjord og Agger Tange. I Østdanmark har Ulvshale-Nyord især tidligere været en vigtig rasteplads. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget årligt indtil 2016 ved efterårstællinger i oktober. Ud over dette er der i 2013 og 2016 foretaget landsdækkende midvintertællinger af arten og årligt foretages en reduceret midvintertælling på i udvalgte områder. Bestandsudviklingen har fluktueret fra år til år, men tællingerne indikerer dog en stabil overvintrende bestand, og en overordnet set stabil til stigende bestand om efteråret. Fra 2017 overvåges arten hvert andet år. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor spidsand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Spidsand forekommer med en fluktuerende men tilsyneladende faldende trækfuglebestand i området. Det maksimale antal fugle talt i perioden 2004-2009 er 5.905, mens det tilsvarende tal fra perioden 2010-2017 er på 3.790 fugle (optalt i 2010). Det maksimale antal efter 2010 er på 1.180 overvintrende fugle. DCE beskriver, at der er sket en ekstensivering af overvågningen fra 2011, idet DCE's optæller i området frem til 2011 foretog optælling af alle vandfuglearter i forbindelse med grågås- og svømmeandetællingerne i henholdsvis september og oktober. De vurderer, at en del af tilbagegangen for spidsand til dels kan skyldes denne ekstensivering af overvågningen. En anden del af forklaringen kan dog, ifølge DCE, også være en forskydning i artens trækmønster, hvor der de seneste år har været større antal i Nord- og Vestjylland og lavere antal i Sydøst Danmark. Områdets lavvandede bugt med udbredte sandbanker samt vadebladerne omkring Nyord og Ulvshale tilgodeser generelt artens krav til fourageringsområder, og områdets to reservater sikrer uforstyrrede rastelokaliteter. Der vurderes ikke aktuelt at være trusler mod artens fortsatte tilstedeværelse i området.

Skeand

Skeand er en fåtallig ynglefugl i Danmark, men en lokalt almindelig trækgæst fra ynglepladserne nord og øst for Danmark. Arten overvintrer i Vest- og Sydeuropa og Vestafrika. I milde vintre bliver et fåtal i Danmark hele vinteren. Arten træffes i større antal på nogle få, velegnede lokaliteter og ellers kun i små antal blandt andre svømmeænder på andre lokaliteter. Skeand lever af smådyr der plantevegetationen på lavt vand. Arten er overvejende tilknyttet ferskvand. De vigtigste danske områder for arten har i en længere periode været Maribosøerne og Ulvshale-Nyord, men antallet synes nu at være faldende. Øvrige vigtige områder er Vejlerne, Margrethekog og i de senere år også Skjern Enge. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget årligt indtil 2016 af DCE ved efterårstællinger i oktober. Ud over dette er der i 2013 og 2016 foretaget landsdækkende midvintertællinger af arten og årligt foretages en reduceret midvintertælling på udvalgte lokaliteter. Tællingerne i NOVANA-programmet viser noget varierende antal fra år-til-år, med en stabil eller måske faldende udvikling om efteråret og stigende forekomst om vinteren. Fra 2017 overvåges arten hvert andet år og tællingerne er flyttet til september, da det vurderes af DCE Aarhus Universitet, at det er et mere optimalt tidspunkt for denne art. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor skeand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Skeand har en svingende forekomst som trækfugl i fuglebeskyttelsesområde F89. Det maksimalt antal talte fugle i hhv. den første overvågningsperiode 2004-2009 og den anden overvågningsperiode 2010-2017 er på 1.865 og 1.845 (talt i 2010) fugle. DCE beskriver, at der er sket en ekstensivering af overvågningen fra 2011, idet DCE's optæller i området frem til 2011 foretog optælling af alle vandfuglearter i forbindelse med grågås- og svømmeandetællingerne i henholdsvis september og oktober. Det kan være en del af forklaringen på at antallet siden 2010 har ligget på et stabilt lavt niveau med det maksimalt optalte antal fugle i 2011 på 670. Skeanden lever især af plankton, krebsdyr, insekter og frø, som den sier fra vandet med sit næb, der er forsynet med lameller. Med områdets lavvandede bugter, sandbanker, laguner og vadeblader tilgodeser området artens fødebehov. Dens krav til sikre og uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter vurderes at være sikret via de eksisterende reservatbestemmelser.

Pibeand

Pibeand er en meget fåtallig ynglefugl, men en almindelig og vidt udbredt trækgæst i Danmark fra ynglepladserne i det nordlige og nordøstlige Europa, Rusland og Sibirien. Arten overvintrer i Vest- og Sydeuropa og Nordafrika. I milde vintre bliver et større antal pibeænder i Danmark gennem hele vinteren. Arten lever af plantemateriale der findes på lavt vand eller på strandenge. De vigtigste danske områder for arten er Vadehavet, de vestjyske fjorde, Vejlerne og Limfjords-området. I Østdanmark er Ulvshale-Nyord og Saltholm-området normalt de vigtigste rastepladser. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget i forbindelse med midvintertællingerne og indtil 2016 ved efterårstællinger i oktober. Ud over dette er der i 2013 og 2016 foretaget landsdækkende midvintertællinger af arten og årligt foretages en reduceret midvintertælling på i udvalgte områder. Tællingerne indikerer en fluktuerende overvintrende bestand, men en overordnet set stabil til stigende bestand om efteråret. Fra 2017 overvåges arten hvert andet år. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor pibeand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Forekomsten af pibeand i fuglebeskyttelsesområde F89 er stærkt fluktuerende, men med en faldende tendens. Det maksimale antal fugle talt i perioden 2004-2009 er 28.555, mens det tilsvarende tal fra perioden 2010-2017 er på 23.680 fugle (optalt i 2010). Det maksimale antal efter 2010 er på 16.198 overvintrende fugle. DCE beskriver, at der er sket en ekstensivering af overvågningen fra 2011, idet DCE's optæller i området frem til 2011 foretog optælling af alle vandfuglearter i forbindelse med grågås- og svømmeandetællingerne i henholdsvis september og

oktober. Det kan muligvis forklare en del af nedgangen.

Pibeanden lever af vandplanter og græs og med områdets lavvandede bugter og sandbanker og tilstødende strandenge vurderes der at være tilstrækkeligt fødegrundlag for arten i området. Dens krav til sikre og uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter vurderes at være sikret via de eksisterende reservatbestemmelser.

Troldand

Arten er en almindelig ynglefugl med 800-1000 ynglepar i landet. Troldand yngler vidt udbredt i Nordeuropa mod syd til Alperne. Arten træffes som træk- og vintergæst ofte i meget store flokke i søer og fjorde. Troldand ses som trækfugl i internationalt betydende antal primært i ferskvand på et mindre antal lokaliteter især øst for Lillebælt. Især Stege Bugt, Roskilde Fjord og Store Kattinge Sø er de områder, som i milde vintre normalt huser flest troldænder. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget i 2013 og 2016 ved midvintertællinger samt ved en landsdækkende fældefugletælling i 2012. Ud over dette er der årligt foretaget reduceret midvintertælling i udvalgte områder og arten er desuden overvåget årligt i forbindelse med tælling af svømmeænder i oktober. Optælling i NOVANA-programmets midvintertællinger viser, at antallet af troldænder har været faldende siden 2004. I sammen periode er antallet af overvintrende troldænder i Sverige steget, og der er påvist en regulær forskydning af artens overvintringsområde mod nordøst. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor troldand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Troldand forekommer i fuglebeskyttelsesområde F84 med en stærkt fluktuerende trækfuglebestand. Det er ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at vurdere på en op- eller nedadgående tendens for antallet af trækfugle i området.

I fuglebeskyttelsesområde F89 forekommer troldand også stærkt fluktuerende, og det er heller ikke her muligt med tilstrækkelig sikkerhed at vurdere på en op- eller nedadgående tendens. Den ovenfor beskrevne tendens med forskydning i trækmønsteret mod nordøst kan ikke umiddelbart erkendes, da der ikke er en entydig nedadgående tendens af overvintrende fugle for de to områder. Troldand opholder sig hovedsageligt i større søer om dagen og flyver om natten til lavvandede og gerne brakvandsområder, hvor den ernærer sig af bunddyr som snegle, muslinger og orme. De store lavvandede bugter samt trækfuglereservaterne i området tilgodeser generelt artens krav til fourageringsområder og til sikre og uforstyrrede rastelokaliteter. Der vurderes derfor ikke at være aktuelle trusler mod artens fortsatte tilstedeværelse i området.

Hvinand

Hvinand yngler i større og mindre søer i Skandinavien, i Østeuropa og østover. I Danmark yngler arten fåtalligt og overvejende på Sjælland, mens arten overvintrer almindeligt i de fleste danske farvande og med de største antal i Limfjorden, Ringkøbing Fjord, Mariager Fjord, Horsens Fjord, Roskilde Fjord, Isefjorden og farvandet mellem Sjælland og Møn/Falster. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget i 2013 og 2016 ved midvintertællinger samt ved en landsdækkende fældefugletælling i 2012. Ud over dette er der årligt foretaget reduceret midvintertælling på udvalgte lokaliteter. I Limfjordsområdet er der i NOVANA-programmet suppleret med en optælling i november, hvor arten antalsmæssigt topper. På baggrund af optællingerne i NOVANA-programmets midvintertællinger vurderes antallet af hvinænder i Danmark at være stabil. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor hvinand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Hvinand forekommer med et fluktuerende antal trækfugle i fuglebeskyttelsesområde F89 set over perioden 2004-2017 og det er derfor ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at vurdere tendensen for trækfuglebestandens størrelse.

Arten fouragerer i lavvandede områder og æder muslinger, snegle, krebsdyr og fisk. Den er afhængig af uforstyrrede fourageringsområder. Da fuglebeskyttelsesområdet indeholder store lavvandede bugter og reservater, der sikrer uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter, vurderes det, at der ikke aktuelt er trusler mod artens forekomst i området.

Lille skallesluger

Lille skallesluger yngler i søer og floder i det nordligste Skandinavien og Rusland og videre østover. Arten yngler ikke i Danmark, men overvintrer ret almindeligt i større søer og beskyttede vige. Artens vigtigste overvintringsområder i Danmark er i den sydøstlige del af landet, hvor Præstø Fjord, sydlige Guldborgsund og farvandet mellem Møn og Sjælland rummer de største antal. Antallet af overvintrende lille skallesluger har i danske vandområder har siden 2004 været kraftigt stigende, men også udvist store fluktuationer afhængig af vinterens hårdhed i både Danmark og Sverige. Bestanden af overvintrende fugle i Europa har således forskubbet sig mod nordøst i perioden 1990-2011, hvilket er sket i overensstemmelse med forudsigelserne fra klimaforandringerne. Arten overvåges i forbindelse med de landsdækkende optællinger af fugle i de danske farvande ved midvinter seneste i 2016 og 2013 og ved de årlige reducerede optællinger ved midvinter. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor toppet skallesluger som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Forekomsten af lille skallesluger i fuglebeskyttelsesområde F84 viser en stigende tendens, hvor det maksimale antal registrerede fugle i overvågningsperioden 2004-2009 er 335 og i perioden 2010-2017 er 3.335 fugle. DCE vurderer, at stigningen til dels skyldes en forbedret overvågningsmetode og til dels den ovenfor beskrevne forskydning i overvintringskvarter fra Vesteuropa mod Østersøen. Den forbedrede overvågningsmetode er anvendt ved midvintertællingerne i 2016 og 2017, hvor tællingen er foregået fra land. Det har givet et højere antal, da arten tælles bedre fra land end fra fly i snævre kystnære farvande.

Forekomsten af lille skallesluger i fuglebeskyttelsesområde F89 er fluktuerende, men overordnet set med en stigende tendens med det maksimale antal i perioden 2004-2009 på 685 fugle og i perioden 2010-2017 på 2.332 fugle. Stigningen i området er af samme årsager som beskrevet for F84.

Arten fouragerer på småfisk i lavvandede områder og kræver uforstyrrede fourageringsområder. Da fuglebeskyttelsesområdet indeholder store lavvandede bugter og reservater med ringe forstyrrelse vurderes det, at der ikke aktuelt er trusler mod arten i området.

Stor skallesluger

Stor skallesluger yngler i større søer, floder og langs kysten i Nordeuropa til Alperne og østover. Arten er en fåtallig sydøstdansk ynglefugl, hvor den yngler langs kysterne på Als, Fyn, Sydøstsjælland, Falster, Møn og på Bornholm. Som trækfugl er stor skallesluger en almindelig vintergæst i det meste af landet, men arten er dog ret fåtallig i det sydvestlige Jylland. Artens vigtigste overvintringsområder i Danmark er Limfjordsområdet og langs kysterne af Sydsjælland og Lolland-Falster. Antallet af overvintrende store skalleslugere i de danske vandområder fluktuerer en del, og den årlige variation skyldes formentlig til dels variation i de respektive vintres hårdhed, men også en regulær forskydning af artens overvintringsområde mod nordøst, som formentlig er en reaktion på klimaforandringer. Arten overvåges i forbindelse med de landsdækkende optællinger af fugle i de danske farvande ved midvinter seneste i 2016 og 2013 og ved de årlige reducerede optællinger ved midvinter. Samlet set vurderes det, at antallet af overvintrende store skalleslugere siden slutningen af 1980'erne har været nogenlunde konstant. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor stor skallesluger som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

I fuglebeskyttelsesområde F89 ses en fluktuerende forekomst af overvintrende stor skallesluger. Umiddelbart ser der ud til at være en stigende tendens, idet det maksimalt optalte fugle fra perioden 2004-2009 til perioden 2010-2017 er steget fra 500 til 1.672 fugle. Da der kun er set en stigning de to seneste overvågningsår, er det dog ikke muligt på nuværende tidspunkt at vurdere, om der er tale om en reel stigning i forekomsten.

Stor skallesluger overvintrer i lavvandede områder og fouragerer på småfisk og ål. Da fuglebeskyttelsesområdet indeholder store lavvandede bugter med ringe forstyrrelse vurderes det, at der ikke aktuelt er trusler mod arten i området.

Havørn

Havørn yngler primært i Norge, Østeuropa og i landene omkring Østersøen. I Danmark har arten været inde i en positiv bestandsudvikling, hvor arten som ynglefugl efterhånden har spredt sig til hele landet. Denne udvikling har også haft indflydelse på antallet af overvintrende havørne, og ud over fuglene fra den danske ynglebestand overvintrer fugle fra nabolandene også i Danmark. De optræder især i fjorde, ved større søer og ved lavvandede kyster og sund, hvor der opholder sig større mængder af overvintrende gæs og svømmefugle. Artens vigtigste overvintringsområder i Danmark er i den sydøstlige del af landet, hvor især de mange lavvandede fjorde på Fyn, Vestsjælland og Storstrøm er vigtige områder. I det nationale overvågningsprogram overvåges havørn som trækfugle af DCE Aarhus Universitet.

Havørn raster i fuglebeskyttelsesområde F84 med en lidt svingende bestand på 0-2 fugle. I fuglebeskyttelsesområde F89 ses en lidt større bestand på 3-7 overvintrende fugle. Havørnen fanger for hovedparten fisk, men har også vandfugle som bl.a. blichøns på menuen. Da hele området rummer store marine arealer og mange overvintrende vandfugle, tilgodeses artens krav til fourageringsområde. Der vurderes ikke aktuelt at være trusler mod artens forekomst som trækfugl i området.

Blichøne

Blichøne er en almindelig dansk og europæisk ynglefugl. Arten er desuden en talrig vintergæst fra Østersøområdet. Den største koncentration registreres i de østlige og sydøstlige dele af landet. Artens forekomst i landet er stærkt påvirket af vinterens hårdhed, da blichøne i mindre grad end andre vandfugle trækker sydpå, hvis vandområderne dækkes af is. I sådanne år dør mange blichøns, men bestanden er sædvanligvis efter få år igen på et tilsvarende niveau. I de seneste midvintertællinger ligger antallet noget under totalerne fra midvintertællingerne i perioden 1992-2008 og arten vurderes at være stabil eller i svag tilbagegang i Nordvesteuropa som helhed. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor blichøne som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

I fuglebeskyttelsesområde F84 er der en stabil til faldende tendens for bestandsstørrelsen af overvinterende blichøns set over hele perioden 2004-2017. I den første periode 2004-2009 er der maksimalt optalt 10960 overvintrende fugle mens tallet for den efterfølgende periode 2010-2017 er 5.870.

I fuglebeskyttelsesområde F89 er der ligeledes en stabil til faldende tendens for bestandsstørrelsen af overvinterende blichøns set over hele perioden 2004-2017, med det højeste antal trækfugle i hhv. første og anden periode på 25.290 og 19.535 trækfugle. DCE vurderer, at en del af forklaringen på den faldende tendens kan være ekstensivering af overvågningsmetoden fra 2011, idet DCE's optæller i området frem til 2011 foretog optælling af alle vandfuglearter i forbindelse med grågås- og svømmeandetællingerne i henholdsvis september og oktober.

Blichønen lever af vandplanter, specielt grønalger, men tager også muslinger, snegle, orme og insekter. En del af føden henter de på bredden og af og til på de tilstødende strandenge. Med

områdets lavvandede bugter og sandbanker og stilstødende strandenge tilgodeser området artens fødebehov. Dens krav til sikre og uforstyrrede raste- og overnatningslokaliteter vurderes at være sikret via de eksisterende reservatbestemmelser.

Hjejle

Hjejle forekommer i Danmark med to bestande – en sydlig og en nordlig. Den nordlige, som er langt den talrigeste yngler i højlandet i Nordskandinavien, Finland og Rusland og overvintrer i Vesteuropa og Nordafrika. Som trækfugl er hjejle almindelig i det meste af landet, med størst antal i Vadehavsområdet, langs Jyllands vestkyst og i Limfjordsområdet. I det nationale overvågningsprogram overvåges hjejle indtil 2016 som trækfugl hvert sjette år, dvs. én gang i hver overvågningsperiode. Siden 2017 sker optællingen årligt ved en landsdækkende tælling i skiftevis april og oktober, med særligt fokus på optælling i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten er på området udpegningsgrundlag. Hjejle har tidligere været genstand for landsdækkende optællinger, og i oktober 2014 blev antallet vurderet til at være ca. 320.000 fugle. Bestanden er sandsynligvis i fremgang. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor hjejle som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Den overvintrende bestand af hjejle i fuglebeskyttelsesområde F89 er faldende fra maksimalt 5.000 talte fugle i perioden 2014-2009 til maksimalt 2.625 talte fugle i perioden 2010 til 2017. Ifølge DCE, kan en del af faldet forklares ved, at der i første periode blev foretaget intensive reservatoptællinger, hvor disse data blev videregivet til DCE samt at overvågningen i NOVANA-programmet ikke har været en efterårsovervågning, der er det mest optimale tidspunkt at tælle hjejlen på.

Hjejlen lever af insekter, orme, snegle og bær og fouragerer og raster på naturlige græsarealer og marker. Ligesom viben fouragerer hjejlen også om natten i forbindelse med fuldmåne. Her er de mere sikre mod rovfugle, og der er tilstrækkeligt lys, til at de kan se byttet. Arten flytter meget rundt efter føde, hvorfor fuglene sjældent træffes det samme sted i ret mange dage. Da området indeholder store strandengsarealer, hede, overdrev, enge og dyrkede arealer tilgodeser området artens behov for fouragerings- og rastelokaliteter. Der vurderes ikke at være væsentlige trusler for artens fortsatte forekomst i fuglebeskyttelsesområdet.

5.3 Foreløbig vurdering af trusler mod fugle

For de enkelte arter er der foretaget en foreløbig vurdering af negative påvirkninger, der kan være betydende. Ud over disse har DCE Aarhus Universitet generelt vurderet eventuelle betydninger af forstyrrelser for områdets fuglearter.

Vurdering af betydningen af forstyrrelser af arter bygger i udgangspunktet på de vurderinger, som DCE Aarhus Universitet udarbejdede, da forstyrrelser og behov for justeringer af vildtreservaternes geografiske afgrænsning og adgangsforhold blev vurderet i 2013.

I Grønsund ved Tolken bliver der fisket med pelagiske redskaber. Garnfiskeri og fiskeri med bundgarn (andre redskaber) kan bifange og dermed påvirke fugle i området negativt. Pelagisk trawl og notfiskeri udgør en mindre trussel mod fugle. Det vurderes derfor, at truslen mod fuglene i området er lavt.

6. Indsatser i området

Der er en 6-årig (12-årig for skovbevoksede fredskovpligtige arealer) rullende planlægning og gennemførelse af indsatserne i Natura 2000-områderne. Der udarbejdes først basisanalyser med faktuel viden om området. Disse følges op af Natura 2000-planer med beskrivelse af mål og indsatser. Herefter udarbejdes handleplaner, hvorefter der gennemføres indsatser for at nå de mål, der er sat i planerne. Det betyder, at der udarbejdes basisanalyser til den næste generation af planer, mens indsatserne for at opfylde den gældende plan er ved at blive gennemført.

Den anden generation af Natura 2000-planer blev udsendt i april 2016, de opfølgende handleplaner udkom i 2017, og gennemførelse sker frem mod udgangen af 2021. Statslige lodsejere har enten udarbejdet særlige drifts- og plejeplaner eller har andre forvaltningsplaner, som opfylder Natura 2000-planernes krav til indsats.

I forhold til indsatserne i første planperiode (2010-2015) har både Naturstyrelsen og Forsvaret orienteret om, at de indsatser, som skulle gennemføres på deres arealer, er gennemført. I forbindelse med udarbejdelse af handleplaner for 2016-2021, har kommunerne redegjort for gennemførte indsatser beskrevet i første planperiode i forhold til deres myndighedsområde. Kommunernes redegørelse for dette område kan ses i bilag 1. I kommunernes redegørelse lægges der vægt på de indsatser, der ikke har været finansieret via Landdistriktsprogrammet eller andre tilskudsordninger.

Indsatsen efter den gældende plan (2016-2021) er ikke nødvendigvis afspejlet i de data, der ligger til grund for denne basisanalyse, dels fordi flere af indsatserne endnu ikke var igangsat ved gennemførelsen af dataindsamlingen (dataindsamling i perioden 2016-2019), og dels fordi naturens økologiske træghed medfører, at resultatet i naturtilstanden i de fleste tilfælde først kan erkendes efter en årrække. Hertil kommer, at en række plejekrævende naturtyper er afhængige af en fortsat indsats.

I den anden generation af Natura 2000-planer blev der fokuseret på indsatser, der kan sikre områdernes robusthed samt sammenkædning af naturarealer. Dette var en overbygning på de første Natura 2000-planer der fastlagde rammerne for en række grundlæggende handleplan tiltag, som fx rydninger, forbedrede hydrologiske forhold og iværksættelse af plejetiltag som fx græsning. LIFE-projekter, projekter og indsatser med tilskud fra landdistriktsordningerne (LDP) og andre tilskudsordninger samt kommunale/statslige projekter bidrager til at gennemføre både første og anden Natura 2000-plan.

For de skovbevoksede fredskovpligtige arealer, der følger en 12-årig cyklus, løber første planperiode fra 2010 og frem til 2021. Første planperiode er således endnu ikke afsluttet for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer. Miljøstyrelsen har udarbejdet en redegørelse for den foreløbige status for de gennemførte indsatser beskrevet i første planperiode (bilag 2). Derudover kommer også Naturstyrelsens indsats i forhold til urørt skov og biodiversitetsskov.

I nedenstående tabel ses et overblik over de tiltag, der er igangsat eller gennemført i perioden 2010-2019 i området, og som er finansieret via landdistriktsprogrammet eller anden tilskudsordning. Der kan være ansøgt om flere typer af indsats på det samme areal. Dette gør sig specielt gældende i forbindelse med igangsætning af naturpleje – fx både rydning og forberedelse til græsning med hegnssætning. Ordningerne Rydning, Forberedelse til afgræsning, Hydrologi, afgræsning samt sammenhæng har været specielt rettet mod Natura 2000-områder. Øvrige ordninger har været landsdækkende. Tabellen viser alene de arealer, der ligger i Natura 2000-

områder (både dem, der har været udpeget i hele perioden og de nye, der er kommet til med grænsejusteringen i 2018.)

Type af indsats	Sum af Areal i ha
Forberedelse til afgræsning	812
Græsning/slæt	1.742
Lavbundsprojekter, Etableret	
Lavbundsprojekter, Forundersøgelse	
Hydrologiprojekter, Etableret	67
Hydrologiprojekter, Forundersøgelse	187
Natur og Miljø-projekter, etablering og genopretning	26
Rydningprojekter	106
Sammenhængende arealer	
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	44
Urørt skov	35
Alle indsatser samlet	1.933

Tabellen viser en arealopgørelse over tilskud til naturforbedring og naturpleje i området. Der kan være ansøgt om flere typer af indsats på det samme areal. Dette gør sig specielt gældende i forbindelse med igangsætning af naturpleje

I Natura 2000-området er der indgået aftaler om tilskud til naturforbedring på betydelige arealer. Den primære naturplejeindsats har været tilsagn om midler til afgræsning og/eller høslæt på ca. 1.742 ha fordelt på hovedsageligt strandengene i området, men der er også givet tilskud til andre arealer. Der er desuden givet tilskud til forberedelse til afgræsning, hydrologiprojekter - både forundersøgelse og gennemførelse, Natur - og Miljøprojekter, rydningsprojekter og skovbevarende naturpleje og en skov er blevet udlagt til urørt skov.

Ud over indsatserne i ovenstående tabel så er der gang i to LIFE projekter i området.

1. SemiAquatic LIFE, hvis overordnede formål er at genoprette levesteder og forbedre bestandene af padder, krybdyr og insekter. Det omfatter projektområder i Natura 2000-områder i det sydlige Sverige (11), Danmark (18) og Nordtyskland (9). Inden for dette Natura 2000-område er der to projektområder, som er Fanefjord- Bogø og Roneklint-Oremandsgaard.
 - Fanefjord-Bogø har fokus på stor vandsalamander, som er på udpegningsgrundlaget samt arterne grønbroget tudse, spidssnudet frø, springfrø, og markfirben. Strandtudse der er uddød i området genindføres.
 - Roneklint-Oremandsgaard har fokus på stor vandsalamander, som er på udpegningsgrundlaget samt arterne løvfrø, spidssnudet frø, og springfrø.

Better BirdLIFE, der har fokus på forbedring af habitater for 10 ynglefugle samt 4 trækfugle i Natura 2000-områder i Danmark og Tyskland.

Endelig er der vedtaget en forvaltningsplan for forvaltning af mink, mårhund og vaskebjørn i Danmark. Målet er at reducere skader forvoldt af de tre invasive rovdyr primært på populationer af kolonirugende og jordrugende fuglearter og sekundært på mindre pattedyr. Indsatsområderne ligger primært indenfor Natura 2000-områderne.

6.1 Indsatser på marine arealer

I forhold til eventuelle indsatser fastsat i første planperiode (2010-2015) om at sikre beskyttelse af boblerev og rev, er disse generelt kun delvis gennemført i første planperiode. Eventuelle indsatser med nødvendig fiskeriregulering, som skal sikre beskyttelse af rev og boblerev er videreført i anden planperiode (2016-2021).

Rev er pr. 1/1 2018 beskyttet mod fiskeri med bundslæbende redskaber ved bekendtgørelse om særlig fiskeriregulering i marine Natura 2000-områder for beskyttelse af revstrukturer. Området er

delvis beliggende indenfor 3 sømil-grænsen og dermed delvis omfattet af bekendtgørelse om trawl- og vadfiskeri, som begrænser fiskeri med trawl og vod. Bekendtgørelsen er opdateret i 2019. Der er krav om anvendelse af akustiske alarmer (pingere) ved anvendelse af specifikke garntyper for at undgå utilsigtet bifangst af hvaler.

Forvaltningsplanen for sæler fra 2005 er revideret og forventes færdiggjort juni 2020 og forvaltningsplanen for marsvin fra 2005 skal revideres senest 2021.

6.2 Indsatser i vandplaner

Med vandområdeplanerne og de tilhørende indsatsprogrammer gennemføres indsatser til opfyldelse af vandplanlægningsens mål om god økologisk tilstand i vandløb, søer og kystvande. Disse indsatser bidrager tillige til at opfylde bevaringsmålsætningerne for akvatiske arter og naturtyper i overensstemmelse med de bevaringsmålsætninger, der fremgår af Natura 2000-planen for området. Vandområdeplanerne for 2015-2021 og de tilhørende bekendtgørelser med miljømål og indsatsprogrammer findes på Miljøstyrelsens hjemmeside. De konkrete indsatser, der skal gennemføres i planperioden 2015-2021, er sammenfattet i vandområdeplanernes kapitel 6.

Vandområdeplanernes indsatser omfatter både forebyggelse af yderligere forringelser, fx ved regulering af lokale kilder til forurening og genopretning af god tilstand, fx ved genslyngning af vandløb og fjernelse af spærringer. Kommunerne har ansvaret for gennemførelse af den del af indsatsen, som omfatter spildevandsudledninger og de fysiske forhold i vandløb og søer, herunder restaurering. Kommunerne skal koordinere indsatsen i de kommunale Natura 2000-handleplaner og Natura 2000-skovhandleplaner med indsatsen for vådområder og andre naturtyper, der med hensyn til deres vandbehov er direkte afhængige af vandøkosystemer og omfattet af vandområdeplanerne.

7. Litteratur

7.1 Anvendte EU-direktiver, love og bekendtgørelser

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter med senere ændringer (**Habitatdirektivet**).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:206:0007:0050:DA:PDF>

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle med senere ændring (**Fuglebeskyttelsesdirektivet**).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:DA:PDF>

Bekendtgørelse nr. 119 af 26. januar 2017 af lov om miljømål m.v. for internationale naturbeskyttelsesområder (**Miljømålsloven**).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186416>

Bekendtgørelse nr. 653 af 19. maj 2020 om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder (**målbekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/653>

Bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (**habitatbekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/1595>

Bekendtgørelse nr. 1389 af 3. december 2017 om særlig fiskeriregulering i marine Natura 2000 områder for beskyttelse af revstrukturer (**Natura 2000-bekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=195198>

Bekendtgørelse nr. 1355 af 27. november 2018 om anvendelse af akustiske alarmer (pingere) i visse garnfiskerier (**pingerbekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=205353>

7.2 Anvendt faglitteratur

Naturtyper

Fredshavn, J.R., Nygaard, B., Ejrnæs, R., Damgaard, C., Therkildsen, O.R., Elmeros, M., Wind, P., Johansson, L.S., Alnøe, A.B., Dahl, K., Nielsen, E.H., Pedersen, H.B., Sveegaard, S., Galatius, A. & Teilmann, J. (2019). Bevaringsstatus for naturtyper og arter – 2019. Habitatdirektivets Artikel 17-rapportering. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 52 s. Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 340.

Fredshavn, J.R. (2012). Tilstandsvurdering af habitatnaturtyper 2010-11. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 32 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 39

Fredshavn, J.R. & Nygaard, B. (2014). Tilstandsvurdering af ni habitatnaturtyper. Strandvolde, klinger, strandenge og kystklitter. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 28 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 113.

Hansen, J.W. (red.) 2018: Marine områder (2016). NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 140 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 253.

Hansen J.W. & Høgslund S. (red.) 2019. Marine områder (2018). NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 156 s. - Videnskabelig rapport fra DCE nr. 355.

Johansson, L.S., Søndergaard, M., Landkildehus, F., Kjeldgaard, A., Sortkjær, L. & Windolf, J. (2018). Søer 2016. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 84 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 259.

Rasmussen, J.J., Andersen, D.K. & Alnøe, A.B. (2018). Vandløb 2016. Økologisk tilstand, miljøfremmede stoffer og tungmetaller samt naturtyper og arter. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 64 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 260.

Nygaard B., Damgaard C., Nielsen K.E., Bladt J., Ejrnæs R. (2019). Terrestriske Naturtyper 2004-2016. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi. www.novana.au.dk.

Hansen J.W. & Høgslund S. (red.) (2019). Marine områder 2018. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE Nationalt Center for Miljø og Energi, 156 s. - Videnskabelig rapport fra DCE nr. 355.

Arter

Eigaard OR, Bastardie F, Breen M, Dinesen GE, Hintzen NT, Laffargue P et al. (2016). Estimating seabed pressure from demersal trawls, seines, and dredges based on gear design and dimensions. ICES J Mar Sci., 73(Suppl. 1), 27-43.

Eigaard, O.R., Bastardie, F., Hintzen, N.T., Buhl-Mortensen, L., Buhl-Mortensen P., Catarino, R. et al. (2017). The footprint of bottom trawling in European waters: Distribution, intensity, and seabed integrity. ICES J Mar Sci., 74(3): 847–865.

Fredshavn, J.R., & Søgaard, B. (2014). Levestedsvurdering for to paddearter. Stor vandsalamander og klokkefrø. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 26 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 88.

Fredshavn, J. & Søgaard, B. (2014). Levestedsvurdering for eremit *Osmoderma eremita*. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 18 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 89.

Miljø- og Fødevareministeriet, Miljøstyrelsen (2019). Kortlægning af Natura 2000-områder. Marin habitatkortlægning i Skagerrak og Nordsøen 2017-2019.

Sveegaard, S., Nabe-Nielsen, J. & Teilmann, J. (2018). Marsvins udbredelse og status for de marine habitatområder i danske farvande. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 36 s. - Videnskabelig rapport nr. 284.

Søgaard, B., Wind, P., Sveegaard, S., Galatius, A., Teilmann, J. Therkildsen, O.R., Mikkelsen, P. & Bladt, J. (2018). Arter 2016. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 40 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 262.

Søgaard, B., Wind, P., Bladt, J.S., Mikkelsen, P., Therkildsen, O.R., Wiberg-Larsen, P., Johansson, L.S., Galatius, A., Sveegaard, S. & Teilmann J. (2016). Arter 2015. NOVANA. Aarhus Universitet,

DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 126 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 209.

Fugle

Clausen, P., Petersen, I.K., Bregnballe, T. & Nielsen, R.D. (2019). Trækfuglebestande i de danske fuglebeskyttelsesområder, 2004 til 2017. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 308 s. - Teknisk rapport nr. 148.

Fredshavn, J.R., Pihl, S., Bregnballe, T. & Søgaard, B. (2014). Tilstandsvurdering af levesteder for ynglefugle. 16 Natura 2000 udpegningsarter. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 52 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 114.

Holm, T.E., Clausen, P., Nielsen, R.D., Bregnballe, T., Petersen, I.K., Mikkelsen, P. & Bladt, J. (2018). Fugle 2018. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 136 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 261.

Holm, T.E., Clausen, P., Nielsen, R.D., Bregnballe, T., Petersen, I.K., Mikkelsen P., Bladt, J., Kotzerka, J. & Søgaard, B. (2016). Fugle 2015. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 142 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 210.

Petersen, I.K., Nielsen, R.D., Therkildsen, O.R. & Balsby, T.J.S. 2017. Fældende havdykænders antal og fordeling i Sejerøbugten i relation til menneskelige forstyrrelser. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 38 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 239

Therkildsen, O.R., Andersen, S.M., Clausen, P., Bregnballe, T., Laursen, K. & Teilmann, J. (2013). Vurdering af forstyrrelsestrusler i NATURA 2000-områderne. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 174 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 52.

Tekniske anvisninger i NOVANA-programmet

<https://dce.au.dk/udgivelser/tekniske-anvisninger/>

Buttenschøn, R.M. et al. (2006). Tekniske anvisninger for kortlægning og registrering af skovnaturtyper og levesteder for skovlevende arter i Natura 2000 områder. Udarbejdet af Skov & Landskab.

8. Bilag 1

Status for gennemførte indsatser beskrevet i 1. planperiode. Fokus er indsatser gennemført for kommunale midler. Oversigten er hentet fra Natura 2000-handleplanen 2016-2021.

Vordingborg Kommune	Indsats*	Kommunalt ejet	Privatejet
	Udvidelse af naturtyper (1-8 hektar)	-	Det har ikke været muligt at udvide naturtyper idet de naturmæssige forhold ikke har været tilstede.
	Etablering af græsning (255-480 hektar)	11,3 hektar græsning etableret på strandeng	25,3 hektar græsning eller høslet etableret på strandeng, grå/grøn klit og rigkær og kalkoverdrev
	Rydning af træer og buske (25-55 hektar)	-	15,8 hektar rydning realiseret på kalkoverdrev, surt overdrev, rigkær og grå/grøn klit 3,5 hektar planlagt rydning i rigkær
	Bekæmpelse af problemarter	-	5,8 hektar bekæmpelse af rynket rose m.fl. i grå/grøn klit
	Etablering af naturlige vandstandsforhold (50-105 hektar)	-	26 hektar forundersøgelse på strandeng og rigkær finansieret af kommunen
	Skovnaturtypebevarende drift og pleje (8-10 hektar)	-	Indsatsen videreføres til realisering 2016-2021
	Restaurering/nyetablering af vandhuller for stor vandsalamander (0-5 stk)	-	9 stk nyetablerede vandhuller 6 stk oprensning af vandhuller
	Sikring bredøret flagermus' sommer- og vinterkvarter (0-5 stk)	-	Indsatsen videreføres til realisering 2016-2021
	Indsats for mygblomst (<1 hektar)	-	< 1 hektar planlagt
	Sikring af uforstyrrelighed i en zone omkring havørns rede i yngletiden (1 lokalitet)	-	Adgangsbegrænsning indført på 1 lokalitet
	Sikring af levesteder for hav-, fjord-, split-, og dværgterne herunder indførelse af græsning, slåning og bekæmpelse af rotter	11,17 hektar	Indsatsen videreføres til realisering 2016-2021
	Faciliterende indsats – dialog med lodsejere om implementering af handleplanen		565 hektar fordelt på 19 lodsejere

Næstved Kommune	Udvidelse af naturtyper (<1 hektar)	-	6,89 hektar realiseret på strandoverdrev og strandeng
	Etablering af græsning (<10 hektar)	1 hektar realiseret	9,03 hektar realiseret på strandoverdrev og strandeng
	Sikring af uforstyrrelighed i en zone omkring havørns rede i yngletiden (efter behov)	-	Indsatsen videreføres til realisering 2016-2021
	Facilitering	1 hektar realiseret	25,68 hektar realiseret
	Bekæmpelse af invasive arter	-	0,75 hektar realiseret. Indsats overfor Rød hestehov og Japansk pileurt
Faxe Kommune	Udvidelse af naturtyper (0-10 hektar)	-	Indsatsen videreføres til realisering 2016-2021
	Græsning på eksisterende lysåben natur (75-150 hektar)	-	156 hektar græsning er udført af privat lodsejer på strandeng, grå/grøn klit, våd klit, klithede, klitlavning, enebærklit, tør hede, havtornklit og tidvis våd eng
	Rydning af opvækst på eksisterende lysåbne arealer (<15 hektar)	-	Indsatsen videreføres til realisering 2016-2021
	Bekæmpelse af problemarter	-	40 hektar årlig bekæmpelse af ørnebregne ved slåning på tør hede og grå/grøn klit
	Afbrænding/afskrælning (0-20 hektar)	-	Indsatsen videreføres til realisering 2016-2021
	Opsætning af redekasser for Stor Skallesluger	-	20 stk. realiseret I samarbejde med lokale frivillige fra DOF

* (Tal) angiver skøn over forventet samlet indsats i hektar i Natura 2000-handleplanen for 2010-2015 for både den private og kommunale indsats. I Natura 2000-handleplan 2010-2015 var det forudsat at hovedparten af indsatserne skulle ske ved at lodsejere indgik frivillige aftaler med Landbrugs- og Fiskeristyrelsen.

9. Bilag 2

Status for igangværende eller gennemførte indsatser for skovbevoksede fredskovspligtige arealer

Skovbevoksede fredskovspligtige arealer følger en 12 års-cyklus og første planperiode for disse løber således frem til 2021. Tabellen viser status for de gennemførte eller igangværende indsatser i perioden 2010-2019 beliggende i kortlagt habitatskov indenfor Natura 2000-området. Der kan være gennemført flere indsatser på det samme areal. Indsatsplanerne for arealerne blev først udgivet i skovhandleplanerne i 2012.

Tabellen er baseret på data fra tilskudsordningerne, Naturstyrelsens opgørelse over deres egne indsatser samt tinglyste indsatser såsom urørt skov. Der kan være usikkerheder i data fra tilskudsordningerne fra 2010-15,

Type af indsats	Areal (ha)
Forbedring af hydrologi*	
Indsatser m.h.p. lysåben natur**	17,2
Skovnaturtypebevarende drift og pleje***	73,6
Urørt skov	24,4

* *Forbedring af hydrologi* dækker over lukning af dræn og grøfter samt ophør med vedligeholdelse af afvanding

** *Indsatser m.h.p. lysåben natur* dækker over græsning, hegning og rydning med henblik på lysåben natur.

*** *Skovnaturtypebevarende drift og pleje* dækker over flere indsatser, heriblandt sikring af naturtyper, træer til naturlig henfald, naturvenlig skovdrift, rydning af uønsket opvækst, problemarter og invasive arter, skovgræsning og foryngelse.

Arealopgørelse over gennemførte eller igangværende indsatser til sikring af skovnaturtyperne i de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer inden for Natura 2000-området.

Resume

Basisanalyse for Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund. Basisanalysen sammenfatter landsdækkende, kvalitetssikrede data for de arter og naturtyper, som Natura 2000-området er udpeget af hensyn til. Basisanalysen indeholder en kortlægning af naturtyper og levesteder, en vurdering af naturtilstanden og en foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler) mod en god naturtilstand.

Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

www.mst.dk